

21887, II, C, 1/2

Somenj za robove.

STRIC TOMOVA KOČA

ali

življenje

zamorcov v robnih deržavah

slobodne sèverne Amerike.

Po angleško spisala

HENRIETA B. STOWE.

Iz némskega poslovenil

Fr. Malavašič.

S šterni podobnam.

V Ljubljani, 1853.

V Založbi in na prodaj pri *Janezu Giontinu*, bukvarju.

030002513 -

PREDGOVOR.

Slovenskemu ljudstvo se podajo tukaj bukvice v roke, katerih gotovo ne bo nihče nevoljen iz rok položil, preden jih ne bo do konca zbral, in še ko jih bo enkrat prebral, jih bo gotovo v drugo, v tretje prebérál. Prestavljena je ta povest skorej v vse jezike omikanih narodov že in povsod ima toliko bravcov, da se morajo vnovič natiskovati. Dostojno pričevalo njih vrednosti.

Ker bodo pa bravci na marsikaj zadeli, česar bi ne umili, se mi potrebno zdi, tukaj nekoliko razjasnjenj dati:

V Ameriki je več dežel, ktere so se pod eno vlado zedinele, in zato se imenujejo, strinjene, ali zedinjene države. Ker leže v severni Ameriki, jih imenujejo severno-amerikanske. V 15 teh dežel je še gerda navade, da imajo bogati posestniki svoje *robove*, to je sužne, ktere kupujejo in prodajajo, kakor živino ali drugo robo na somnjeh. Večdel so zamorci obojega spola, in njihov otroci. Pa tudi otroci zamorcov z belimi ljudmi so robovi in taki imajo razne imena: *Mulati* in *Mulatke* se pravi otrokom zamorc ali zamork z Evropejci; *Kreolci* in *Kreolke* so otroci, evropejskih staršev v Ameriki rojeni. Otroci mulatk in belih ali belcov se imenujejo *Kvateroni* in *Kvaterone*, in belih z Kvateronami pa *Kvinteroni*.

V teh deželah je po postavah pripušeno robove imeti. Imajo jih namest poslov, da jim polje obdelujejo, domače dela opravljajo in plantaže, to je, zemljiša oskerbuje, kjer pavaljo pridelujejo.

Kupujejo jih po razni ceni, kakor so jim za večjo ali manjo rabo. Najbolj navadni denar v teh deržavah se imenuje *dolar*, in veljá nekoliko več kakor naš tolar.

Kako se takim ubogim ljudem godí, se da nekoliko iz sledece povesti posneti, da si ravno se tudi gospodarji najdejo, kateri s svojimi robovi tako in dostikrat še bolje ravnajo, kakor pri nas nekteri s svojimi posli. Hvala Bogu, da sonce keršanske vére od dne do dne bolj led taja, ki serca tacih neusmiljencov obdaja, in da daje takim pomiloyanja vrednim ljudem v vsih nadlogah podporo in krepost, nad kterimi mora vsa terdoserčnost omagati. Upati je, da bodo tudi v teh krajih, kjer še robove imajo, modre postave in nebeški žarki keršanske vere serca mož razsvitlili, kateri imajo toliko sto in sto ljudi srečo in nesrečo v svoji oblasti, in da bo vsim enako svobodo zasijala.

I.

Ljubézin v robstvu.

V izhodnim délu Kentuške države ležite nekaj ur eno od družega dve posestvi, katerih lastnika sta imela v tridesetih letih tega stoletja imeni **Želbi** in **Haris**. Vsaki nju je imel precej robov, kateri so jima ali na polju delali ali pa pri domu opraviti imeli.

Ta dva moža si nista bila ne v dušnih lastnostih ne v premoženju enaka. Gospod Haris je bil bogat in dober gospodar, toda pri tem silno samopašin in svojljubin in je s svojimi robovi z grozno, neusmiljeno ojstróstjo ravnal. Vse njegove djanja so kazale krepko-dušnega moža.

Gospod Želbi je bil v vsih rečéh ves drugačin. Sicer je bil tudi bogat, pa z marsiktero neprevdarjeno potrato in ker ni bil nikakoršnega reda vaju, je sčasoma v dolgove zabredil; in ta čas, od kterega se tukaj govori, so se njegovi dolgovi narastli, ktere plačati je bil pritiskovan, brez da bi bil vedil, s čim in kako jih pobotati. Njegova tako pametna kakor bistrournna in ljubéznjiva žena bi si že vedla pomoč najti; pa iz krive sramožljivosti se ji ni razodel; timveč se je delal kakor popred tako še zdaj, kakor če bi, kdo vé, kako terdno stal in brez vsake skerbi bil. Tako se ji od njegovih tačasnih zaprék še sanjalo ni. Ker mu je bila milodušnost prirojena, ni le miloserčno in rahlo s svojimi robovi ravnal, temuč še marsikaj jim je privošil in naklonil, kar bi lastniki robov v soseski nikakor ne bili storili. Še ojestro grajali so ga zavoľjo tega. Prav za prav je bila pa nekaka nemožkost poglobitni značaj njegovega bitja,

kar se od njegovega najstarejega otroka, trinajst let starega Jurja Želbi ni moglo reči ali misliti. Zakaj ta je, dasiravno je bil tako mlad, že veliko terdnost razodeval in je bil v vsih rečeh bolj materi kakor očetu podoben.

Med gospod Želbovimi robovi je bil posebno eden, Tom z imenom, kteriga bi zamogel vsaki, da tako rečem, pošteno, zvesto zamorsko dušo v resnici imenovati. Že več let je bil pri tem gospodu in ta je toliko zaupanja v njega imel, da mu je vodstvo svoje kmetije izročil, denarje iztirjevati, konje in živino kupovati in sploh v hiši in na polju po njegovi volji ravnati dal. Nikoli mu ni bilo treba žal biti, da mu je vse zaupal, timveč je dobro spoznal, da je Tom dosti boljši gospodar kakor on sam. Enega dne ga pošlje v Cincinnati, glavno mesto sosédne deržave Ohio, da bi tam njegove opravke oskerbel in 500 dolarjev za-nj prevzel. Kak drug robnik bi si ne bil nikakor upal, kaj tacega storiti; zakaj robovi, kateri iz Kentuki uidejo, gredo navadno najpred v Ohio, ker od ondi najberžeje v Kanado priti in tako za vselej v varnost priti zamorejo. In tukaj je bila s 500 dolarjev (t. j. s 1325 gold.) dvakrat priložnost za bég dana, ker ni bilo samo uiti ampak tudi v Kanado priti silno lahko. Pa gospod Želbi si je brez pomišljenja upal, ker je svojega človeka poznal, in rekel mu je pri odhodu samo: „Tom, zaupam ti; zakaj vém, da si kristján in da me zavoljo tega ne boš goljfal.“ Téh besed bi pa še treba ne bilo; zakaj ta ni mislil na bég še menj pa za denarje goljfatí. Natanjko je opravil svoje naročilo in je prišel o pravim času nazaj. Še le pozneje je zvedil gospod Želbi, da so Tomovi znanci ga v Cincinnati dobro nagovarjali, da nej tako priložnost v svoj prid oberne in v Kanado pobegne. Ali Tom jim je odgovoril: „O, tega ne storim! Moj gospod ima zaupanje v mene, in zavoljo tega nej nobene škode ne terpi!“

Tó in še druge znamenja zvestosti poštenega roba so gospodovo serce tako omečile, da je sklenil, ga po-

polnoma iz robstva izpustiti, kadar mu bo njegovo premoženje le kolikaj to mogoče storilo.

Tom je bil oženjen in oče treh otrok. Njegova žena, ki je bila z njim enacega serca in duha, je bila sicer tudi robinja, pa enako dobro je njeni gospodar z njo ravnal, in ker je bila dobra kuharica in gospodinja, je imela še dosti boljše od družih robinj pri njem. Kloa ji je bilo ime. V celi hiši je nihče ni drugače imenoval, kakor „têta Kloa,“ kakor so tudi njenega moža navadno le „stric Tom“ imenovali.

Tom je bil terdnega živôta in nevtrudljiv délavec; prav zmirno je živel in žganja ali družih vpijančljivih pijač ni nikoli pokusil. Se vé, da so mu bile vse njegove dobre lastnosti prirojene; pa vterjene in še bolj obdelane so bile v njem še le po keršanski véri. S to se je že pred soznanil, pa prav živo se je keršanske vére še le navzél, kar je privoljenje dobil, krepke in v serce segajoče pridige resnično vernega duhovna v soseski poslušat hoditi. Ker je vedno molil in vsako grešno nagnjenje v sebi stanóvitno-zateral, je s časom dušni mir doségel, kateri po besedah svetega aposteljna ni samo čez vso pamet, temuč človeka tudi močnega stori v vsih križih in nadlogah, katerim je vsaki človek v tem življenji, ta menj, ta bolj podveržen.

Tom je prebival s svojo družino v majhni pa vedno snažni koči za dvorišem. Ko je svoje délo opravil, je bilo zvečer njegovo edino veselje, se v pisanju vaditi, pri čimur mu je mladi Juri Želbi pomagal; potem je pa s svojimi in z družimi robovi, ki so bili enega duha z njim, večerno molitev opravil. Narpervo so pesmico zapéli, potem pa za časno in večno srečo pričijócih in nepričijócih, posebno za Želbovo rodovino molili. Tako mu je že več let v miru, veselju in serčni sreči preteklo. Oh! Tomu se ni dozdevalo, da je konec tega srečnega časa pred durmi!

Kakor se je Tom pred vsimi možkimi robmi obnašal, tako je bila Elizabeta med ženskimi perva. Kva-

terona je bila, velike lepôte. Ko je bila osem ali devet let stara deklica, jo je gospod Želbi v Novim Orleanu kupil in svoji ženi podaril. Gospa Želbova je z mater-sko ljubeznijo za otroka skerbela; dala jo je v keršanski veri podučiti in se ženskih dël učiti. K pobožnosti jo je napeljevala. Bolj ko je Elizabeta rasla in bolj ko so se njene dušne in serčne lastnosti razodevale, toliko menj je mogla njena gospodinja brez nje biti, ktera je bolj kot s prijateljico kakor kot s podložno ali clo robinjo z njo ravnala. Kot cveteča devica je vnela serce mladega moža v soseski, nekega Kvaterona, za se, kateri je bil sicer tudi rôb, pa je imel enako lepe lastnosti, kakor ona, in je sam od sebe in brez druge pomoči se tako omikal, da je zamogel svojega gospoda kakor tudi mnogo mnogo svobodnih osramotiti. Juri mu je bilo imé in po njegovim gospodu so ga Jurja Haris imenovali. Njegov gospod je bil spredej imenovani posestnik Haris.

Dostikrat se zgodí, da kmetovavci ali fabrikanti za nekaj časa robove od njih gospodarjev najamejo, če posebno dobro plačilo obljubijo, kterege pa ne dobiva rob, ampak njegov gospodar. Tako je bil tudi Juri o času, ko se je z Elizabeto soznani, v bližno fabriko posojen, kjer je imel zavoljo njegove posebne obertnosti mnogo svobode in dostikrat mu je bilo pripušeno, v sosesko na Želbovo posestvo vas iti. Bolj ko sta se Juri in Elizabeta spoznavala, rajše sta se iméla; to je Želbovi gospéj dopadlo in kmalo ju je duhoven poročil. Dya otroka tega zakona sta še prav majhna umerla, samo najmlajši, prav ljubezniv deček, z imenom Henrik, je živ ostal.

Henrik je bil že štéri leta star, ko se je sreča njegovih staršev nagloma skalila. Njegov oče je bil iz fabrike nazaj na posestvo svojega gospoda poklican. To se je tako le zgodilo:

Juri, bistrega uma in navajen vsako reč dobro prevdariti, je kmalo umel ne samo, kaj je z rokami storiti ampak tudi, kako delajo mašine v fabriki. Kmalo je s

svojo umnostjo tu in tam sam kaj popravil in nazadnje je tudi še prav pripravno mašino za čišenje lanú iznajdel, ktero zdaj skoraj v vsih severno-amerikanskih fabrikah rabijo, v katerih platno za žakle in jadra delajo. S tem, kakor sploh s svojo obertnostjo in natanjčnostjo se je gospodu Vilsonu, posestniku fabrike, silno prikupil, in zavoljo njegove prijaznosti ga je vse v fabriki ljubilo.

Ali pri vsim tém je veljal vunder pri merzlih, ostrih postavah samo le kot stvar, ne pa kot človek, kteremu mu gre kaka pravica. Vse njegove lépe lastnosti so mogle biti volji slabodušnega, tesnosercnega in neusmiljenega gospoda in zapovednika podložne. Ko je namreč ta zvedil, da je mašino za čišenje lanú iznajdel, se pripelje enega dne v fabriko, da bi sploh zvedil, kaj njegov rob ondi dela in počné.

Gospod Vilson ga je prav prijazno in vljudno sprejel; vošil mu je srečo, da ima tako prebrisanega roba in pelje ga potem v fabriko, kjer mu je Juri od njega iznajdeno mašino in druge naprave pokazal in pri tem tako ročno govoril, vse tako jasno in bistro razlagal, in se sploh tako ročno obračal, da se je gospod Haris osramotenega čutil, koliko ga njegov rob preseže. To je bilo preveč, da bi bil mogel prevzetni robnik to preterpéti. Sklenil je tedaj tisto uro, se nad Jurjem znositi, ga na svoje posestvo nazaj vzeti in ga ondi k najtežjim in najslabšim opravkam siliti, da bi tega človeka, kateri je po njegovi pameti previsoko letel, po mogočnosti globoko potlačil. Gospod Vilson in vsi delavci so se tadaj silno začudili, ko je gospod Haris kar Jurjev zaslužek terjal in svoj namen spoznati dal, ga kar zopet sabo na dom vzéti.

„Ali, gospod Haris, ali hočete tako naglo to storiti?“

„Zakaj pa ne? Ali rob ni moj, in ali ne morem z njim storiti, kar sam hočem?“

„Rad plačam več za-nj, če s dosadanjim plačilom niste dovoljni,“ je rekel gospod Vilson.

„Ne, Ne, nikakor ne! Jez sploh nobenega roba ne prepustim, če nečem.“

„Ali, gospod Haris, ravno za to délo se mi prav ves pripravim zdi.“

„Zna biti; pa za to ni, za kar sim ga jez naganjal.“

„Le pomislite malo, da je mašino iznajdel,“ je rekel, pač preglasno, eden fabričnih delavcov.

„I, se vé da!“ je bil zaničevavni odgovor, „in sicer mašino, da ne bo treba delati, jeli? Naj bi jih še deset družih iznajdel, kaj so mi mar? Takemu zamorskem psu kratko malo ne gré, se s tacimi rečmi pečati. Eden kakor drugi ni nič družega sam, kakor mašina za privarovanje dela. Dela nej, da mu bodo rebra pokale; tako gré za-nj!“

Juri je stal, tih in omamljen, ko je te žalostne besede iz ust svojega gospoda zaslišal. Pa vrelo je v njem in le s veliko silo je svoje razkačene čutljeje berzdal. Prijazni posestnik fabrike je vidil, kaj se v njem godí. Roko je položil na njegovo ramo in tiho mu rekel:

„Nič ne marajte, Juri, in kar z njim pojdite za zdaj; bom že skerbel, da vas bom nazaj dobil.“

Neusmiljenec je slišal to šeptanje, in da si ravno ni nobene besede umil, si je vunder mislil, kaj da poménijo. Toliko terdneje je tadaj sklenil, svoje žertve ne iz rok izpustiti. Brez odloga ga je sabo peljal, in obkladal ga je z najtežjimi in najgerjimi déli.

Gospod Vilson je ostal zvest svoji obljubi, in koj, ko je mislil, da se je prva jeza kolikaj vlegla, je prišel in si vse prizadjal, gospod Harisa pregovoriti, da bi mu Jurja zopet prepustil. Pa komaj ga je poslušal in rekel mu je, da nej se nikar več ne prizadeva in sploh za reči ne pečá, ki mu niso nič mar.

„Bog ne prizadeni, da bi se hotel v vaše reči vtikati, mislil sim lé, da bode te že zavoljo lastnega dobička to storili.“

„Eh ja! prav dobro vas umim in sim dosti vidil,

kako ste mu pomiškovali in šeptali, ko sim prišel v fabriko po-nj. Pa ne dam se tako lahko prekaniti. Mi živimo v svobodni deželi, gospod, in ta človek je moj; jez morem z njim storiti, kar jez hočem: ali me umite?“

S tem grobim odgovorjem osornega robnika je mogol človekoljubni gospod Vilson se zopet verniti in za Jurja je vse upanje zginilo, kadaj iz tega nesrečnega stanu rešen biti.

Malo tednov pozneje, ko se je gospa Želbova ravno vùn peljala in Elizabeta na dvoru za vozom zamišljena pogledovala, jo je nekdo lahko od zadej na pleča vdaril. Ožrè se in njeni mož je pred njo stal.

„Juri, ali si ti? Kako si me vstrašil, pa vunder, kako sim vesela, da te še enkrat vidim. Pojdi, greva v hišo, da bova sama govorila in si svoje serci razodela.“

S temi besedami ga je peljala v majhno pa čedno stanico, v kateri je svoje dela imela. Blizo stanice svoje gospé je prebivala. „O, kako sim vesela, da si tukaj!“ je rekla. „Pa zakaj si tako žalosten? poglej le najega malega Henrička; glej, kako je zrastel in kako preljubeznjiv je!“ In to izgovorivši je poljubnila dečka na rudeče, ustica, ki je svojega očeta, ktereга je le malokdaj vidil, nekoliko plašno pogledoval in se maternega pri-pasa deržal.

„Ko bi pač nikolj ne bil rojen!“ je rekel Juri britko. „Ko bi se tudi jez nikolj ne bil rodil!“ Vstrašena in vplašena pogleda Elizabeta svojega moža in oči so se ji posolzile.

„Uboga moja žena! v globočino serca me boli, da sim take britkosti v tebi zbudil,“ je rekel milo. „Sej veš, kako te ljubim; pa ravno zavoljo tega si želim, da bi me nikoli ne bila vidila; bolj bi bila srečna, kakor si zdaj.“

„Juri, Juri! kako moreš tako govoriti? Povej mi le najpervo, kaj te je doletelo ali kaj nas čaka strašnega? Ali nisva res srečna bila, dokler si bil ti v fabriki?“

„Tega ne morem tajiti, ljuba Elizabeta, pa vunder....“ Omolknil in nevedoma je potegnil fanta k sebi, ktereга si je na ročje posadil, božal in mu milo v bistre, nedolžne oči gledal.

„Sej je ves tebi podoben; in milši ter ljubeznivši žene kakor si ti, bi si ne mogel želeči! Pa oh! pri vsim tem bi bilo bolje, če bi se ne bila nikóli vidila!“

„Preljubi Juri, še enkrat rečem, kako moreš kaj tacega govoriti?“

„Res je, Elizabeta, ni ga bolj nesrečnega človeka na zemlji, in življenje mi je že gnusoba. Snuesti se hočem v svojim sercu in najstrašneje mi je, da moram tudi tebe še sabo v nesrečo potegniti. Kaj nama v tacih okoljšinah življenje pomaga? Ja, rés bi bil rajši mertev!“

Vsaka teh besed je zbodla Elizabeto kakor nož v serce, pa vunder se je prizadevala sebe in svojega moža vpokojiti. Rekla je: „Vém kaj si terpel in čutil, ko si bil tako naglo iz fabrike poklican, in vem, da imaš terdoserčnega gospoda. Pa prosim te vunder, poterpéti in vidil boš, da se bo vse dobro izšlo.“

„Poterpéti!“ ji je besedo zaverl, „ali mar nisim dosti poterpel? Ali sim besedo, le besedico čerhnil, ko je prišel in me brez vsacega pametnega uzroka iz mesta odpeljal, kjer me je vse rado imelo in ljubilo? Vsak répar mojega zaslužka je prejel in vsi pričajo, dà sim vedno pridno in nevtrudljivo délal.“

„Žalostno in prav žalostno je rés,“ je rekla Elizabeta; „ali pomisliti moraš vunder, da je tvoj gospod!“

„Moj gospod? V navadni poimeni te besede zna biti; vprašam pa, kdo ga je meni dal gospoda? Kakšne pravice ima do mene? Človek sim kakor je on, in réči smem, da sim boljši človek od njega; bolj umim svoje delo, kakor on; bolj umim gospodarstvo, kakor on; bolje znam brati, bolje znam pisati, kakor on; in vse to sim se sam iz sebe naučil in njemu se nimam ne trohice zahvaliti. Kar véм, sim se njemu vklub naučil; kdo mu je tadaj pravico dal, z mano, kakor z oslom, kakor s

tovorno živino delati? me od opravil odganjati, ktere umim in bolje umim kakor on, in me k delim siliti, ktere za-
more vsaki konj, vsaki vol enako dobro opravljati? On
pa to dela, da bi me, kakor sam pravi, globoko potlačil
in ponižal, in mi nalaš najtežje in najgerje déla naklada.“

„Oh Juri, Juri, ti me strašiš! Še nikoli te nisim
tako govoriti slišala in bojim se, da imaš kaj hudega v
mislih! Nad tvojo nevoljnostjo se prav nič ne čudim; pa
vunder te lepo prosim, varuj se, kaj storiti, kar bi te
popolnoma nesrečo pokopalo! Zavoljo samega sebe, za-
voljo mene, zavoljo Henrika ne stori kaj tacega!“

„Dozdaj sim najhujši silo s poterpežljivostjo nosil,“
ji odgovori Juri; „ali od dné do dné huje prihaja — meso
in kri tega ne more dalje terpéti. Vsako priložnost, ki se
le misliti da, poiše, da me terpinči. Dobro vem, da sim
jak delavec, in mislil sim si, da si bom tako kake pra-
zne ure pridobil, v kterih bi se brati in pisati vadil; ali
če več in bolj nevtrudljivo délam, več mi naklada. On
pravi, da si ravno se mu nikolj z nobeno besedico ne
vprem, da dobro vé, da imam vruga v sebe, ktereга
hoče iz mene izgnati. In gotovo je, da bo ta pred ali
pozneje iz mene planil in sicer tako, da unemu ne bo ljubo.“

„Še včeraj,“ je govoril Juri dalje, „se je zgodilo,
da je Tomaž, gospod Harisov fant, ko sim kamnje na
voz nakladal, s svojim bičem tako blizo konja pokal, da
se je splāšil. Prav prijazno sim ga prosil, da nej ne
déla tega; pa še huje je pokal. Še enkrat sim ga pro-
sil, in zdaj je začel mene napletati. Za roko sim ga
prijel in zdaj je začel kričati, z nogami bercati in potem
je tekel k očetu, kteremu je rekel, da sim ga tepel. Ves
divji pride oče in ko je meni rekel, da mi bo pokazal,
kdo je moj gospod, me priveže k drevesu, odreže več
šib in jih da fantu, rekoč mu, me toliko časa tepsti, da
bo truden. In tako se je zgodilo. Pa svest naj si bo,
da mu tega ne bom pozabil!“

In pri teh besedah se je čelo mladega moža v ne-
volji zgerbančalo in iz njegovih oči je gorel strašin oginj,

tako da se je Elizabeta vstrašila. „Kdo tadaj,“ je pristavil, „je dal tega človeka meni gospoda? To je, kar bi rad zvedil.“

„In vunder mislim jez, ljubi Juri,“ je rekla počas pa s tiliim pogledom na tistega, ki zamore edini moč v terpljenju dati, „je tudi tù treba, se v božjo voljo vdati. Jez sim se vsélej prepričala, da moram svojemu gospodu in svoji gospodinji pokorna biti, ali pa nisim kristjana.“

„Pri tebi je drugač,“ je rekel. „Tvoja gospoda je tebe izredila kakor svojega lastnega otroka, je s tabo lepo ravnala, te lepò oblačila, ljubila, te dobro učit dala. Jez pa sim bil z nogami suvan, s pestmi bit, preklinjan, dosti je; kakor se je dalo, sim bil terpinčen: za kaj tadaj bi imel hvaležen biti? Kar sim obleke in živeža dobil, sim stotero zaslužil. Da bi se tako z mano ravnalo, ne morem in nečem več terpeti!“ je pristavil Juri in je svoje pesti serdito skup stisnil.

Elizabeta se je tresta in molčala. Še nikolj ni vidila svojega moža tako serditega, in spoznala je tudi, da bi tù nobeno milo prigovarjanje nič ne pomagalo.

„Ali se še spomniš na malega psička, ki sim ga tebi dal?“ je govoril Juri dalje. „Zvesta živalica je bilo moje edino veselje. Ponoči je pri meni spal in podnevi je bil vedno pri meni in me je včasi s tako umnimi očmi pogledoval, kakor če bi bil moje kalne misli in čutljeje mojega serca vganil. Kaj se je zgodilo z njim? Undan mu dam kosti glodati, ki so pred kuhinjo ležale; moj gospod, ki je h temu prišel, me je za to ozmerjal ter rekel, da si ne more misliti, kako bi dopustil, da bi vsak zamorc svojega psa imel in na njegove stroške redil. Na to mi zapové, ubogemu psetu kamen na vrat privezati in v vodo vreči.“

„Tega pač nisi storil, Juri?“

„Ali jez kaj tacega? Gotovo ne. Pa on je storil to. Serce mi je hotlo žalosti počiti, ko sim mogel gledati, s kakošnim veseljem sta on in hudobni fant pseta v vodo vergla in potem tako dolgo kamne na-nj metala,

da je vtonil. Uboga živalica! Tako milo-žalostno me je pogledovala, kakor če bi me bila hotla prašati, zakaj ji ne pomagam! Jez sam sim bil pa verh tega še tepen, ker sim se branil, psa vtopiti. Nej bo; ali ta berič bo že še zvedil, da se s tepenjem ne dam vkrotiti, kakor bi on hotel. Moj čas bo prišel, preden si bo svest.“

„Oh, Juri, kaj naklepaš? Ne daj se k hudemu zapeljati; zaupaj le v Boga in stori pošteno, kar ti je storiti, in gotovo ti bo pomagal.“

„Jez ne mislim tako, kakor ti, Elizabeta, moje serce je polno jeze.“

„O Juri, véro moramo imeti, in če nas kaj hudega zadene, je to božja volja in on sam vé, kaj nam je v prid. Tako govori moja gospodinja vedno.“

„Tako lahko govore ljudje, ki složno na mehkih blazinah sedé in se v kočijah vozijo; nej bi bili pa na mojim mestu, stavim kaj, da bi kmalo drugač govorili. Rad bi bil bolj poterpežljiv in volján; ali v mojim sercu vré in jez ne morem svojih čutljejev berzdati. Tudi ti bi jih ne mogla na mojim mestu; in tudi zdaj jih ne boš mogla, če ti golo resnico povém. Zakaj -vsega še ne veš.“

„Moj Bog, strasiš me!“ je rekla Elizabeta osupnjena, „kaj hujšega bi še moglo priti?“

„Poslušaj tedaj, kaj ti imam povedati. Že pred več časa je rekel moj gospod, da je bil bedast, da mi je dal se vun oženiti; verh téga sovraži celo Zelbovo druhal zavoljo njene ošabnosti in ker se bolje misli od njega; in da si tudi ti mene z ošabnimi mislimi navdala. Zavoljo tega bi ne smel jez več sim hoditi, ampak na njegovim posestvu bi se imel onožiti. V začetku je od tega lé bolj sploh govoril, včeraj mi je kar naravnost rekel, da nej Mino vzamem in se v koči na njegovim dvoru vsélím, če ne, me bo pa v južne dežele prodal.“

„Moj Bog, ali nisi mar z mano zaročen; ali te ni duhoven z mano poročil ravno tako, kakor če bi bil be-

lokožec ali svobodnik," je rekla Elizabeta v svoji nedolžnosti.

„Ali ne veš, da rob ne more pravoveljavnega zakona skleniti? V tej deželi saj nobene postave nimajo, ktera bi vezivno moč imela; in jez ne morem nič zoper to storiti, moj gospod za dobro spozna, naji ločiti. To je ravno, zavoljo česar sim želel, da bi te ne bil nikolj poznal, ali da bi se ne bil rodil; za oba bi bilo bolje; in če bi se to déte ne bilo nikolj rodilo, bi bilo tudi bolje za-nj; kar je mene zadelo, to vse zna tudi dete zadeti!“

„Ali déte in jez imava tako dobrotljivega gospoda!“

„Ja, pa kdo vé, kaj pride. Umerje nej in otroka znajo prodati, nihče ne vé, kam in komu. Kaj nama potem pomaga veselje, da je tako ljubeznjiv, umen in brihten fant? Povem ti, Elizabeta, meč bo tvojo dušo presunil zavoljo vsake njegovih prednost, zavoljo vséga dobra, kar ima na sebi. To povišuje njegovo vrednost in tako ti bo toliko težeje stalo, ga obderžati.“

Te besede so padle kakor skale na Elizabetno dušo in so jo toliko bolj ranile, ker je nekaj dni sim vidila, da sta se gospod Zelbi in neki kupčevavec z robmi po gostim in na skrivnim pomenkovala, in da je kupčevavec posebno prijaznost do njenega otroka kazal. Pa tolažiti se, je poskušala in svoj strah je tudi svojemu možu skrila, da bi ga še bolj serditega ne naredila.

Nazadnje se je njeni mož za odhod napravil. „Tadaj Elizabeta, preljuba moja žena,“ ji je rekel, „z žalostnim obličjem, vtolaži se in Bog te obvaruj, jez grem.“

„Ti greš? Moj Bog, kam?“

„V Kanado,“ ji odgovori s krepkim glasom, „in ko bom ondi, te bom od tvojega gospodarja kupil, — to je edini up, ki nama je ostal. Dobrega gospoda imaš in ne bo se branil, meni te prodati. Tebe in otroka bom kupil, in kupil vaji bom z božjo pomočjo!“

„Ali, oh kako strašno bo za tebe, če te zopet vlové!“

„Ne bom se dal vloviti, Elizabeta, rajši umerjem! Svoboden hočem biti ali pa umreti!“

„Pa si vunder ne boš sam življenja jemal?“

„Za to mi še ni nobene sile, zakaj če bi bilo treba, bi drugi dosti urno za to skerbeli. Tode živega me ne bodo v južne dežele vlačili, to jim obljubim.“

„Oh, Juri, stori mi zavoljo mene, kar te prosim; zderži se vsake sile, bodi si do sebe ali do družih! Moli rajši k Bogu, da ti bo pomagal in ne zaupaj preveč svoji moči!“

„Poslušaj me tedaj, kaj sim si namenil storiti. Moj gospod me je poslal s pismom k gospodu Simes, kateri komej pol ure od todi stanuje. Gotovo si misli, da bom pri tej priložnosti tebe obiskal in ti vse povedal, zlasti pa, da ima namen mene oženiti. Na to le pazi, zakaj Želbovim kako nerodno zaigrati, bi mu bilo neskončno veselje. Zdaj se vernem nazaj, po videsu, kakor če bi bil v vse vdan, in se delam, kakor če bi bil vse premagal in prestal. Nekoliko sim za vbég že pripravil in ljudi sim najdel, v katerih pripomoč se smem zanesiti. In tako bom te dni zginil, brez da si moj gospod kaj tacega še misli. Môli za mene, Elizabeta, da se vse dobro izide, morebiti te bo ljubi Bog uslišal.“

„Molila bom, Juri, môli pa tudi ti in zaupaj v Boga, potem ti ne bo treba se grešnih pomočkov za izpeljanje svojega namena poslužiti.“

„Z Bogom tedaj!“ je rekel Juri, in je z ginjenim srcem Elizabeto za roko prijel in milo pogledal. Molče sta nekaj časa stala, Elizabeta jokaje on pa si prizadevaje, stanoviten ostati. Pa ne dolgo; kmalo ga je težko serce premagalo in tudi njemu so se solze iz oči vderle. Še enkrat sta se objela in ločila sta se mož in žena, brez da bi vedla, kadáj in ali se bota še kdaj vidila.

Ru. 3. 94.

II.

B é g.

Elizabeta se ni zastonj bala, da ima kupčovavec z robmi hud namen z njenim otrokom; zakaj živi fant, ki je v vsim svojim obnašanju nekaj posebnega razodeval, je dobičkaželjnost prodajavca duš tako zlo zbudil, da je sklenil, bodi si za kolikor koli ga kupiti. In težko mu ni bilo, svoj namen doseči.

Rekli smo že, da se je gospod Želbi poslednji čas v dolgove zakopal in zdaj ni vedil, kako jih plačati. Največ je bil pa temu kupčevavcu dolžan, ki se je Haleja imenoval in je že davno na dobro „blago“ pazil, katero je gospod Želbi v robu imel. Zavoljo tega je skorej vse od gospod Želbia podpisane dolžne pisma nakupil, da bi ga tako popolnoma v svojo oblast dobil in si ga v vsih rečeh voljnega storil. Njegovo prvo je bilo, ga zdaj oestro tirjati, ob enim pa tudi se dobrega delati in se pri volji pokazati, namest denarjev tega ali unega roba vzeti. S tem je za zdaj toliko dosegel, da je začel gospod Želbi svojemu sklepu, nobenega roba, najmenj pa kakemu kupčevavcu z robmi prodati, precej nezvest prihajati začel; zakaj do gotovih denarjev priti, mu je bilo tačas popolnoma nemogoče. Halej je svoje oči najbolj na Toma obrnil, katerega lepe lastnosti je dobro poznal, in mislil je z njim dobro kupčijo storiti, če bi ga dobil. Se vé, da je tudi dobro vedil, da gospod Želbi brez zvestega, zanesljivega in nevtrudeno pridnega roba biti ne more in da mu je že večkrat svobodnost obljubil. Ali v Želhovo nestanovitnost zaupajoč se v svojim sklepu ni dal motiti, in nekaj z protenjem, nekaj s prilizovanjem in zgovornim jezikom je nazadnje vunder svoj namen dosegel. Tode s Tomom še ni bil ves dolg plačan in ko sta zavoljo drugega roba kot naméček se pogojevala, se je po nesreči zgodilo, da je mali Henrik v stanico priskakljal

in se tam po svoji navadi in volji v svoji nedolžnosti igral. Tako je pazljivost kupčevavca na-se potegnil in v njem vročo željo zbudil, ga imeti. Halej je bil srov človek in verh tega je pri svoji ostudni kupčiji že davno ob vse boljše človeške čutljeje prišel. Zavoljo tega nej bi bil gospod Želbi še toliko govoril, kako strašno bi bila ločitev edinega otrôka od matere, in sicer kako strašna bi bila taka ločitev za-njo in kako zlo bi tudi njegova gospá žalovala. — Halej je bil za vse govorjenje gluh. Žugal je, od kupčije čisto odstopiti in svojo reč do najhujega gnati. Kar je ločitev otroka od matere zadélo, je tolažil z besedami, da bo otroka prav dobremu gospodu prodal; dokazati se je prizadeval, kako zamore otrok samo na to vižo prihodnje resnično srečin biti in da se zamore cló upati, da bo gotovo kdaj svoboden postal. Več izgledov takega ločenja je imenoval, po katerih je prva bolečina kmalo minula, ker robovi menj živo in globoko občutija kakor svobodniki. Nazadnje se tudi ni mogel zderžati, gospod Želbiu pred oči postaviti, kako prijetno je brez dolgov biti. Z eno besedo, gospod Želbi se je dal pregovoriti, tudi fantka prodati.

Podpisal je tadaj rajtingo zastran Toma in Henrika in za to je prejel iz Halejevih rok vse dolžne pisma nazaj. Drugo jutro je hotel kupec po svoje „blago“ priti.

Ko je odšel in gospod Želbi svojo vest po mogočosti kmalo omamil, se je bal, s svojo ženo vkupaj priti, kateri to reč zamolčati, ni mogoče bilo in ktera bi, kakor je dobro vedil, zavoljo tega ob svojo pamet prišla. Zvečer je bila v neki družbi, in je precej pozno domú prišla. Da Halej z robovi kupčuje, sicer ni natanjko vedla, pa koj ko ga je zagledala, se ji je njeno serce zoper njega vperlo, k čemur je tudi ošabnost in napihnenost pripomogla, ki se mu je na zarobljenim obličju brala. Verh tega ji je tudi Elizabeta svojo skerb tožila, da zoper njenega sina nekaj naklepa, — skerb, ktera se ji je sicer skoraj sméšna zdéla, kar se ji je

nemogoče zdelo, da bi se kaj takega zgodilo, ker je bila svesto prepričana, da, kakor bi ona ne bi tudi njeni mož ne dopustil malega Henrika prodati.

Kdo si more tadaj njeno zavzetje in njeno serd misliti, ko je še tisti večer zvedila, kako jo je to njeno prepričanje goljufalo, in ko je čez dolgo in široko iz ust svojega moža zvediti mogla, da ni samo zvestega Toma, temuč tudi Elizabetnega zalega fantka Haleju prodal! V začetku si je mogla to komaj mogoče misliti, pa kmalo se je prepričala, da je le preveč rés. In ko se je Želbi izgovarjal, da je bilo treba to storiti, in ji razodel, kako je v dolgove zamótan, je bila koj pripravljena, vse svoje lepотиje prodati in sploh vse storiti, da bi se kup overgel. Ali Želbi ji je rekel, da se Halej nikakor ne bo v to vdal, ker je njemu, kot strastnemu kupčevavcu z robovi, več na blagu, kakor na gotovim denarju ležeče, in ker bo že prihodnje jutro zarano po svoje blago prišel.

„Oh!“ je zdihnila, „zakaj sim mogla to doživeti! Vedno sim se prizadevala dolžnosti, ktere sim kot keršanska žena do teh ubozih, sužnih ljudi imela, zvesto spolniti. V vsih rečéh sim za nje skerbela, za njih dušno kakor telesno srečo, in vse njih težave in veselje sim z njimi delila; kako pa morem zdaj z dobro vestjo pred nje stopiti, če je tako dober, zvest in pošten služabnik, kakor je Tom, zavoljo kratke zapreke v denarjih, prodan in hipoma izmed tistih stergan, ktere ljubiti in čislati smo ga učili? Na serce sim juna pokladala dolžnosti, ktere imajo med sabo kot zakonski, kot starši in otroci, zdaj pa damo v djanju spoznati, de vse te dolžnosti, vse zveze žlahte v naših očeh nobene cene nimajo, kadar nam gre za majhin dobiček v denarjih! Elizabeto sim učila, kako ima Henrika učiti, ktere dolžnosti ima kot keršanska mati, kako mora za-nj skrbeti, za-nj moliti, da bo tudi on po keršanski poti hodil: in zdaj? Kaj ji morem, kaj ji imam reči, če ji ga ti od njenega serca odtergaš in z dušo in s telesom

neusmiljenemu prodajavcu duš prodáš, samo da se za kratek čas zavoljo svojih dolgov oddahneš? Dostikrat sim ji rekla, da je človeška duša več vredna, kakor vsi denarji na zemlji; zdaj pa se ji njeno lastno déte prodá skoraj z gotovostjo, da bo imelo na svojim telesu mnogo terpeti in da se bo verh tega tudi še njegova duša pogubila!!“

„Žal mi je, Emilia, da ti to tvoje serce tako teži!“ je rekel gospod Želbi; „in verjemi mi, da tvoje čutiljeje zlo čislam, da si ravno jih s tabo ne delim popolnoma. Ali kaj mi je bilo storiti? Ali me ni imel Halej vsega v svoji oblasti; terjal me je in še clo žugal mi je, vse pogodbe ovréci in pri sodnji prositi, mi vse naše robeve prodati, če mu Toma in Henrika ne prepustim.“

„Prava prekletev je na tem robstvu!“ je rekla gospa Želbi bitko, potem ko je vse mogočosti, težko nadlogo odverniti, še enkrat prevdarila pa v svojo žalost spoznala, da je ni pomoči. „Prekletev za gospoda, prekletev za roba je! Bedasta sim bila, ko sim mislila, da zamorem iz hudega samega na sebi še kaj dobrega storiti. Nej bodo naše postave, kakoršne hočejo, je in ostane vunder gréh, pod njih varstvom robeve iméti. To sim vselej mislila; že kot mlada deklica sim tako mislila in še huje se je taka misel v meni zbudila, ko sim v keršansko cerkev stopila. Pa mislila sim, da bom mogla to reč olajšati, mislila sim, da bom mogla z ukom in dianjem, z ljubeznijo in skerblijivostjo stan meni podložnih robov zboljšati, jih v stan postaviti, kateri bi bil svobodnosti skorej enak. Oh, jez neumnica!“

„Ljuba Emilia, ravno tako govoriš, kakor tisti, kateri bi robstvo radi odpravili.“

„Kakor ti! Nej bi oni tako dobro vse vedili, kar robstvo zadéne, gotovo bi še vse drugače govorili, kakor so dozdaj govorili! Oni se znájo od nas učiti, in ne mi od njih; in Ti sam veš, da nisim nikolj mislila, da robstvo po pravici obstoji, in vedno sim se branila, robeve iméti.“

„Drugačnih misel si vsa, kakor mnogi modri in pobožni možjé;“ ji je rekel gospod Želbi. „In—“

„In vunder popolnoma enacih, kakor so gospod fajmošter poslednjo nedeljo v svoji pridigi bili. Se vé, da gospodje duhovni tu tako malo pomagati morejo, kakor mi. Mislim si pa vunder, da ti je gospod fajmošterova pridiga tako dopadla, kakor meni.“

„Ljuba žena,“ ji je gospod Želbi v besedo segel, da od svoje reči govoriva: „Jutro se bom prav zgodaj na konja vsedel in na deželo šel; zakaj jez ne bom mogel gledati kadar bodo posebno ubozega Toma proč peljali; tebi pa svetjem, da daš voz naprésti in se z Elizabeto kam pelješ, da se ji žalost prihrani, od svojiga otroka ločiti se.“

„Ne, ne,“ mu odgovori gospa, „jez ne bom té žalosti kriva in tudi k njej ne bom pripomogla. Dobrega, poštenega Toma bom v njegovi žalosti po mogočosti tolažila in on in njegovi nej saj spoznajo, da njih gospodinja za nje in z njimi čuti! Kar pa Elizabeto zadene, si se misliti ne upam, kako se bo nji godilo. Bog nam bodi milostiv in odpusti nam!“

S tem je bil pogovor končan, ktereга je pa še nekdo skrivaj poslušal, brez da bi si bila una dva to mislila. In to je bila Elizabeta. Pogovor z Jurjem je njeno serce preveč nepokojno storil in tudi zavoljo namena kupčevavca z robovi je bila preveč v skerbi, da bi bila mogla spat iti; in ker je bila njena stanica tik une, v kateri je bil pogovor, in je med pogovorom, dasiravno le nerazumljivo, svoje in Henrikove ime imenovati slišala, se je do vrat splazila, kjer je vsako besedo tega za njo tako žalostnega pogovora slišala.

V začetku je bila vsa omamljena in pamet jo je hotla zapustiti; pa kmalo jo je misel, da tukaj ne gré samo za njo temuč za njeno ljubo drago dete, s toliko močjo navdala, da se je z vso krepostjo prešinjeno čutila in je toliko jakosti in umnosti pokazala, da se je sama zavzéli mogla. Se v svojo stanico vernivši, se je na marsikaj ljubega iz prejšnjih časov spomnila. Tam v kotičku pri oknu je tolikrat sedela in péla pri svojim šivanju; tam v mali ormar-

ci so bile še marsiktere igračice, ktere je njéni Henriček za vezilo dobil; in tam v drugi ormari in poleg njé v skrinji je bila njéna prosta obleka, — ob kratkim, tukaj je bilo njeiſb tiho stanovanje z malim, kar je imela, z vsim, kar ji je bilo ljubo in drago. Tu na postljici pak je ležal v spanju njéni sinček s pol odpertimi rudečimi usticami, s svojimi okroglimi ročicami na odeji in svojim nedolžnim smehlajočim, od laskov obsenčenim obličjem.

„Ubogi angeljček!“ je rekla Elizabeta se čez njega sklonivſi; „prodali so te! ali tvoja mati te bo z božjo pomočjo že reſila!“

Nobena solzica ni kanila na njegovo blazino. Zakaj človek nima v takim duſnim stanu, v katerim je bila ona, nobene solze iz stiskanega, terpinčenega serca! Elizabéta je vzela list papirja v roko in s slabo roko je pisala:

„O, moja goſpá, moja predraga gosa! ne imejte me za nehvaležno in ne mislite nič huđega od mene, — vse sim poslušala, kar ste z gospodom ta večer govorili. Poskusila bom svoje déte oteti, — zavoljo tega me ne bode grajali! Bog vam plačaj s svojim blagoslovom vso vaſo dobroto in ljubezin!“

Potem ko je list skup zganila in napis na-nj zapisala, je najpotrebniſo obleko za sinčka poiskala, v ruto zavila in okrog života opasala. In žalostno materno serce tudi v tej bitki uri ni pozabilo, nekaj igrač, ktere so fantka poſéбно veselile, sabo vzeti in pisanega leſénega peteli-
na za-nj pripravljenega iméti, da bi se koj, ko bi se zbudil, z njim igral. Nekoliko truda jo je stalo, preden je malega spančka zbrihtala; pa vunder je vstal in s svojim tičkom se igral, med tem je pa mati se v svojo zavijačo zavila.

„Kam pa greſte mati?“ jo je vpraſal, ko je z njegovo suknjico, s čevlički in nogovicami k njegovi postljici stopila.

Čes njega se je sklonila in mu tako mlo v oči pogledala, da je kmalo vganil, da se je nekaj nenavadnega zgoditi moglo.

„Tiho Henrik,“ je rekla, „nesmeš glasno govoriti, če ne naju slišijo. Hud mož je prišel in je hotel maliga Henrička materi vzeti in v černo luknjo vtakniti; pa mati tega ne dopusté; hitro te bodo oblekli in s tabo tekli, da jih gerdi mož ne bo mogel dobiti.“

Tako govoreča je fantka urno napravila, na ročej vzela, mu še enkrat zaseptaje, da nej tiho bo; potem je previdno stanične vratica odperla in tiho šla v merzlo, osorno zimsko noč. V začetku mesca Svečana je bilo, in fantka je začelo zebsti. Za to ga je mati še v svojo zavijačo zavila.

Njena najperva pot je bila v Tomovo kočó za dvorišem, kjer je na okno poterkala in čez malo časa v kočó spuščena bila. Po polnoči je že bilo; pa Tom je ravno nocoj čez navado dolgo molil, kakor če bi bil hotel nove moči za stanovitnost v terpljenju iskati, ktero bi ga imélo tako naglo in tako hitro zadéti. Posebno se je tudi primerilo, da je prav pripravno večerno pesem zbral in s posebno serčnostjo pél.

Majhni zbor se je še lé komaj pred uro razšel in Tom in Kloa še nista zaspala.

Dobra človeka sta se sicer zlo nad nenavádnim ponočnim obiskanjem začudila, pa kmalo ju je Elizabeta podučila, za kaj de gré.

„Na begu sim, stric Tom in teta Kloa, — na begu s svojim otrokom, zakaj naš gospod ga je prodál!“

„Prodál!“ zavpijeta oba kakor z enimi ustmi in sta osupnjena z rokami vdarila.

„Ja, prodál!“ je rekla Elizabeta z krepkim glasom, „in še več, savoljo tega sim najbolj k vama prišla, — še več, da kar na ravnost povem, tudi Tom je prodan in sicer sirovimu kupčevavcu z robovi — Halej mu je ime, ki bo že jutro zjutraj prišel in ga prevzél.“

Tom je stal z vzdignjenimi rokami in štermim pogledom kakor okamnjen in kakor v sanjah. Čes nekoliko časa je padel na svoj stari stol in naslonil svojo glavo na kolena. Toda to je bilo prvo znamenje njegovega tako naglo osupnjenega duha. Kmalo se je premagal in

dušni mir se je vernil va-nj, ki mu je to, kar mu je Bog naklonil, z voljnostjo in popolno vdanostjo v njegovo sveto voljo prevzéli dal. Zavoljo tega je pa tudi stanoviten ostal pri solzah in prošnjah svoje uboge pomilovanja vredne žene in pri silnim nagovarjanju Elizabete, ki ste ga obé z enako hitrostjo in strahom k begu opominjale.

„Ne, ne,“ je rékel, „ne bežim pa ne. Z Elizabeto je drugače; in nezamérím je cló nič, de poskuša svoje déte rešiti. Kar pak mene zadene, hočem ostati in se v božjo voljo vdati, posebno ker bom s tém, kakor iz Elizabetnih besed posnamem druge sorobove obvaroval, da ne bodo prodani. Moj gospod me je vselej na mojim mestu našel, in tudi zdaj naj me najde. Nikolj nisim zaupanja v mene postavljenga se krivo poslužil, nikolj svoje obljube prelomil, in tako mislim, da ji bódem tudi prihódnje zvest ostal. Bog mi bo dal móč, da bom to, kar se ne dá odverniti, s keršansko stanovitnostjo prenésel. Naš gospod me je gotovo z veliko nevoljnostjo prodal; prevelika sila ga je k temu primorala; in terdno sim prepričan, da bo za tebe, Kloa, tako kakor dozday skerb, ravno tako tudi za uboge nedolžne . . .“ Tukaj je pogledal mило svoje sladko spavajoče otročičke in ni mogel dalje govoriti.

Ko je Tom zopet svojo móč zbral, ga je njegova skerb za Elizabeto gnala, jo opomniti, urno bežati. Še več svetov ji je dal zastran poti, po kateri nej hodi, da bo še do večera v deželo Ohio prišla. Nazadnje je Elizabeta še prosila, njenemu možu to, kar se je zgodilo, po mogočosti na skrivnim povedati in mu reči, da ima tudi ona namen, v Kanado pobegniti. Potem je jaderno odšla, da bi z neizrečeno bitakostjo Kloe, ktera je tako živo z njo čutila, še ob poslednjo móč, ktere ji je za njenega otroka treba bilo, ne prišla.

Dolgi in ostri pogovori, ktere sta gospod in gospa Želbi zvečer iméla, so bili krivi, da sta se zjutraj pozneje, kakor sicer zbudila.

„Ne vém, kje je Elizabeta,“ je rekla Želbova gospa,

ko je že večkrat, pa zastónj pozvončkala. V tem hipu pride zamorski fant v stanico in prinese gospodu Želbi vode, za brado briti.

„Andi,“ mu reče gospa Želbi, „pojdi k Elizabeti in reci ji, da ji sim že trikrat pozvončkala. Ubožica!“ je pristavila tiho z težkim zdihljajem. Andi je kmalo se vernil z besedami! „Liza je gotovo proč šla; njene reči so povsod razmetane in skrinje stoje vse odperle.“

„Gotovo je kaj zapazila in s svojim otrokom pobegnila!“ je rekel gospod Želbi prestrašen.

„Bog bodi hvaljen in česen, če je tako,“ je rekla gospa z očitnim veseljem.

„Žena, ti neumno govoriš! To bo lepa reč za nas, če uide! Halej me je že tako nekakšno sumno pogledoval, ko sim se branil, mu fanta prodati; če pa zvé, da je mati z njim ušla, si bo gotovo mislil, da sim bil z njo zastopljen in sim ji k bégu pomagal. To se pa z mojo poštenostjo ne véže!“ To izgovorivši je šel urno iz stanice.

Da je Elizabeta pobegnila, so kmalo vsi robovi in še clo v soseski zvedili, in vsi so se nad tem serčno veselili, desiravno se niso upali, priča gospoda Želbia to veselje pokazati. Tom je opravljal mirno svoje dela in varoval se je, kolikor mu je bilo mogoče, priložnost dati, da bi od njega ali Elizabete govorili; in njegova žena se je tudi dobro varovala, bodi si kako koli pokazati, da ji je reč znana.

Halej je prišel o napovedani uri, kupljeno blago prejét. Robovi, zlasti mlajši, katerim se ga kot ptujega moža ni bilo batí, so iméli svoje veselje, mu brez odloga posebno novico povédati, da je Elizabeta z njenim sinom ušla. Halej je hotel skorej obnoretí! hipoma je divjal v Želbovo hišo in je ondi tako razsajal, da ga je gospod Želbi za roko prijéti in mu žugati mogel, da ga bo iz hiše pahnili. To je vsaj toliko pomagalo, da je gospod Želbove izgovore pokojno poslušal in se v njegovo ponudbo, mu za zasačenje begunov po mogo-

čosti pripomožen biti, vdal. Želbova gospá, ktero je derzno in srovo obnašanje kupčevavca z robovi iz hiše pregnalo, je vunder še toliko umnosti iméla, da je reč tako napeljala, da je še popred kaj prigriznil, preden je šel begunce lovit. Ta čas pa je svojim robovam, ki so bili namenjeni, Haleja spremiti, umiti dala, se pri zasledovanju ne preveč prehititi, in rajše po stari kakor po novi césti iti, ker konjem po uni ni bilo treba tako terdo stopati, in več tacega. Robovi niso samo obljubili, se po njenim povelju ravnati, ampak so skrivaj še več storili. Ker se jim je namreč konj kupčevavca, ki je bil pri drevesu privézan in se je prav nepokojno vedel, silno divij zdél, so v tem priložnost iskali, odhod odložiti. Zavoljo tega stopi rób k konju, se naredi, kakor če bi hotel konja vpokojiti, in sédlo bolj složno privézati, porine pa pri tej priložnosti nekoliko žirovja, ki je, kar je znano, trivoglato pod sédlo, tako da je kónja bodlo.

Ko je tadaj Halej, ktereга je Želbova gospa po mógóčosti dolgo pri sebi obderžati si prizadevala, na konja sedel in je konja zernje zlo v kožo bodlo, se je postavil na sprednje noge, z zadnjimi bercaje in je tako skakal, da je Halej kmalo dalječ proč v travo odletel. Ves divij je zletel konj z dvoriša v bližnji gojzd. Se vé, da so koj več Želbovih robov za njim poslali, ga vjét in nazaj pripeljat. Jaderno so šli za njim, pa koj ko so v gojzd prišli in jih nihče več vidil ni, so si časa dali in konju kakor se mu je ljubilo okrog letati pústili. Samo toliko so pazili, da je v gojzdu ostal. Še le ko so vidili, da ni treba še dalje odlašati, so se spravili in ga vjéli.

Med tem je bilo že poldan in da si ravno se je Haleju silno mudilo, mu vunder ni bilo mogoče, iti, brez da bi poprej gospodu in gospej Želbi čast skazal, ž njima kositi. Želbova gospá vsaj je vedla toliko mu prigovarjati, da nej ostane, in njegove vgovore, da bo Elizabeta preveč dalječ mu odšla, tako ročno odbijati, da je Halej, kteri je bil verli tega tudi še velik prijatel dobrih jedí

in je že tolikrat slišal, kako dobro zna Kloa' kuhati, res še ostal. „Koj, koj bo kosilo napravljeno“ — té besede so tudi pomagale, da se je vdal, tóde iz téga koj koj je mnoga časa preteklo in preden so se rés za mizo vsedli, je že davno pol ure preteklo. Vina so se v do-bróti z jedmí skušale in Halej je kmalo take židane volje postal, da sicer svoje zadéve ni pozabil, pa je vunder še dobrovoljen ostal, ko je o svojim odhodu uro tri biti slišal.

Zdaj pak je konja jako spodbodil, in da si ravno so ga njegovi premedeni spremljači na krivo pot zape-ljati védli; in je tako mnoga časa preteklo, so vunder nazadnje pravo sled dobili in se na tisto pot podali, po kateri je zjutraj Elizabeta šla. X

III.

Materne stiske in njena serčnost.

Nemogoče bi bilo popisati, kaj je Elizabeta v svo-jim sercu čutila, ko je iz Tomove kočé s svojim otrokom na roki dalječ, dalječ, brez da je védla kam, hitela.

Naglo izgnana iz ljubih navád, iz znanih krajev, izmed ljudi, ki so jo radi iméli, z njo čutili, ji dobro hotli; gnana od sapovedi britke sile, — da bi, kar ji je bilo najljubšega na zemlji, iz samogoltnih krempljev sro-vega prodajavca duš resila; — ločena od svojega moža v okoljšinah, ktere bi to ločitev za celo življenje storiti utegnile in so ljubijočo ženo vsaj z dvomljenjen nad nje-govo osódo navdati mogle; zdaj pa še vedni strah pred njenim zasledovavcom, — vse to ji je serce z britkostjo napolnilo, ki bi se bila v popolni obup sprevergla, če bi ji pogled v jasno nebo ne bil nove moči in pomoči v njenim zaupanju v Boga dajal.

Tudi na telésu je mogla mnoga terpéti. Dasiravno je namreč urno hodila in njeni ne zlo lahki otrok ponočnega mraza ni dosti ali clo nič čutil, vunder tacega prizadevanja ni bila vajena in se je dostikrat prav trudno čutila. Se tu in tam nekoliko počiti, si v začetku ni upala, in upala si tudi ni, otroka z rok djati, da bi hodil. Bala se je, da bi ne mogel z njo stopati ali da bi gredé preveč obmagal. Zmerznjene tla so pod njenimi nogami škripale, in to skripanje jo je plašilo; sapa je od časa do časa v suho listje popihnila, in Elizabeta je mislila, da grejo ljudje, luna je včasí skozi oblake pogledala in senca lune se ji je zdéla, kakor strašne podobe, ktere na njo pazijo. In tako je bila v vednim strahu, kteri jo je pa kakor splášeno serno naprej gnal.

Fantek je na maternih rokah sladko spal in ni nič téga čutil, kar je zvesta mati v svojim strahu čutiti mogla. V začetku sicer zavoljo nenavadnih reči, ki so se ž njim in okrog njega godile, ni mogel zaspati; ker ga je pa mati tako mîlo prosila, molčati in mu rekla, da ga bo, ako bóde lé tiho, gotovo otéla, se je vpokojil in je objél s svojimi ročicami materni vrat in kmalo sladko zaspal. Kratko, preden je zaspal, se pa ni mogel zderžati, še poprašati, ali mu res ni treba čuti. Mati mu je še enkrat rekla, da nej brez skerbi zaspi. „Pa, če spim, ali me hudobni mož prav rés ne bo dobil?“ „Prav rés ne!“ mu je mati s krepkim glasom odgovorila, in bilo ji je, kakor če bi ne bila ona temuč nadzemeljsk glas to izgovoril. Kakor novo oživljena in vterjena v véri v božjo pomoč se je s tem čutila; tudi gorki dihleji spavajočega fantka so jo močno vkrepčevali in tako je lahko in veséla naprej stopala, kakor če bi ne iméla prav nič nositi, se prav nič bati. O zóru je imela posestvo svojega gospoda že dalječ za sabo in je kmalo potem na véliko cesto prišla, ktera v Cincinnati in druge mesta ob réki Ohio pélje.

Ko so začéli ljudje močneje na cesto prihajati, je Elizabeta za dobro spoznala, bolj počasi stopati, da bi kdo kaj hudega od nje ne mislil. Postavila je tudi zdaj

fanta z roke na cesto in ga nekaj časa za roko peljaje mu je dala malo pičlega brešna, ki ga je sabo vzela, okusiti, in je od časa do časa jabelko po cesti zatočila, za katerim je fantek vriskaje tékal in ga pojédel. Tako se je malo vtrudil in mati in déte sta beržeje naprej prišla, brez da bi se bil nad njunim hitenjem kdo spodtikal. Verh tega je bila Elizabeta čedno, in dasiravno ne po najnovši šegi, pa vunder lepo obléčena; tako belega polta je bila, da je bilo tudi še tako dobremu poznavcu težko, jo amerikskega rodú spoznati. Njeno déte je bilo še bolj bélo, in če bi jo najhuje zadélo, se je s tem tolažila, da če bi jo tudi znani ljudjé sréčali, bi ti vunder ne mislili, da je vbéžnica, temuč, da jo je njeni dobri gospodar v kakim opravku kam poslal.

Bres skerbi je šla tadaj o poldné v gostivnico poleg vélike ceste in je klicala kaj jesti. Zakaj skorej šteri in dvajset ur se že ni nič omersila in dasiravno jo je strah, v katerim je živéla, na vsako tako reč pozabiti silil, se je nazadnje vunder natura oglasila in je tirjala svojo pravico. Elizabeta se je zdaj lačno in vtrudeno čutila. Nihče v gostivnici ni nič hudega od njé mislil. Postrežena je bila kakor vsak drug gost in njenim besedam, da gre znanca obiskat, je vsak verjél.

Ko se je počila in nasitila, je šla dalje svojo pot in prišla pozno po poldne v neko vas na réki Ohio. Tukaj je bila njena perva pot k brodu, da bi se, če bi bilo mogoče, brez odloga prepeljati dala in tako vsaj za ta dán v varnost prišla. Ali zlo velika in dereča reka je bila vsa z ledénimi plošami pokrita in kamor se je ozerla, ni bilo ne ladje ne čolnička viditi. Noben brodnik, noben čolnar bi se zdaj ne bil upal čez reko. To so ji tudi v gostivnici poterdili, kjer je po brodnikih prašala.

Plahota, ktera se je pri téh besedah Elizabeti na obrazu brala, je storila, da jo je gospodinja gostivnice prašala, zakaj da mora še danes čes reko priti. „Otrok mi je nagloma obolel in k zdravniku unstran reke bi rada prišla,“ je Elizabeta odgovorila. Žena, kteri je Bog sami

mного otrok dal in je iz skušnje védla, koliko ima mati o boleznih otrok terpeti, je iméla koj usmiljenje ž njó in je nékega pričejočega gosta prašala, ali bi se morde ne najdel kdó blizo, kateri bi Elizabeto prepeljal. Gost ji je odgovoril, da je pač v bližnji vasi slišal, da ima nekdo namen, prazne sode na uno stran prepeljati; ali se bo pa to danas ali sploh o takim lédu zgodilo ali ne, sam ne vé povedati.

Žalostno je Elizabeta v tlá svoje oči obračala in obupala je nad svojim rešenjem. Láhko si je mislila, da se bodo njeni zasledovavci nazadnje vunder na to pôt obernili, po kateri je ona hodila, če ravno jih je hotla v začetku zapeljati. Ubozega Henrička, kateri je ves truden koj po prihodu v gostivnico sladko zaspál, že zdaj zbuditi in ž njim kam drugam na tej strani reke bežati, ji serce ni pripustilo, in vediti tudi ni mogla, ali morde kupčevavci z robovi nimajo sledivnih psov pri sebi,*) kateri bi jo z otrokom v vsakim novim pribežališu izsledili.

Že je tako skorej ura pretekla in mračiti se je že začélo, kar zagléda Elizabeta skozi okno v neizrečen strah rés svojega zasledovavca, ki je z dvéma roboma gospod Želbija v vas prijezdaril. Tode nevarnost tako blizo viditi, se je iz svoje preplašenosti kmalo zbríhtala, in je ves svoj um in vso svojo krepost zbrala. Ko bi trenil, zgrabi svoje déte, stéče skozi zadnje vrata naravnost proti réki. Komej jo Halej zagléda, skoči s svojega kónja in jo vdére za njó. Ona ga vidi, da pride, in ta strašni hip, ki je razsoditi imel nad njeno sréčo ali nesréčo, jo navdá v njenim obupu, se divjim elementom nature izročiti in se rajši v nevarnost pogrezniti, kakor svoje déte nečloveku prepustiti. Z enim skokam je bila na ledeni ploši, ki je pod njo zaškrípala, brez da bi jo bila čutila; z drugim skokom je bila na drugi

*) Kupčevavci z robovi, lovci robov in nekoliko tudi robniki imajo navadno pse, ki so enako naučeni, robove loviti, kateri ujedejo, kakor psi divjačino lové.

enako veliki ploši. Sam **Big** jo je vodil, in bilo je kakor če bi bil stvarnik sam elementom ukazal, materno serce čislati. Ona sama je komaj védla, kaj je délala in merzli, brezserčni Halej je stermel osupnjen prestrašen za njo, brez da bi bil ta čas ne na sebe ne na svojo zadévo mislil. V negotovi, kalni luči mraka je kakor lahka senca čez šumeče valovje skakala in v nekih minutah je bila rés na uni strani, kjer je svoje zavétje za tisti čas do- bila. Mož, kateri je na bregu stal, ji je v svojim začudenju nasproti hitel in z nevarnostjo za svoje življenje ji je pomagal na suho priti. Pa to še ni bilo dosti; peljal jo je, ko mu je odkritoserčno povédala, kaj jo je to storiti primoralo, v hišo, ktereга gospodarja je poznal in prepričan bil, da je blagoseren mož. Tukaj jo bomo o svojim času zopet našli. —

Haleja to ni malo grizlo, potém ko se je iz svojega začudenja zbrihtal in je vidil, kako mu je Eliza- beta spréd oči ušla. Pa misel ga je kmalo patolažila, da mu bo lahko, jo v sosédni deželi najti in prijéti dati. Urno jahanje ga je vtrudilo. Šel je tadaj v gostivnico, se počit in prevdárít, kaj bi bilo storiti, da bi Eliza- beto v svojo oblast dobil. Sréča mu je skorej dobro hotla, ker sta ravno dva gosta prišla, ki sta mu bila, kot dva skušena lovca robov znana. Ko bi trenil, je njegova nevolja zginila — pozdravil je Toma Loker in Marksa — tako je bilo možema ime — kot stara znanca. Kolikor je miza deržala, jima je dal pijače prinesiti; razodel jima je svojo zadévo in voljnim úsesim je govoril. Halej, zvediti, da so Lokerjevi psi kaj posebni, je dal lovcoma nekaj Elizabetnih oblačil, da bi jih njih duh na sléd napeljal in verh tega še bokal dobre pijače, pri kateri so se še bolj natanjko posveto- vali. Obljubil jima je še petdesét amerikanskih dolarjev in s tém si ju je prikupil. Srečo so si dali in — vsi so bili dovoljni.

IV.

Iz življenja kupčevavca z robovi.

Svéčnično sonce družega jutra je sijalo žalostno skozi oledenjene okna Tomove koč. Tom in Kloa sta imela mnogo opraviti. Pa vsak kaj družega. Kloa je čedno obleko likala in to tako, kakor če bi se ji Bog vé, kam mudilo, ali če bi veljalo, se nā kako posebno veselico peljati. V resnici pa se je prizadevala, s tem kalne misli razganjati in svojo britkost omamiti. Védla je namreč, da bo tréba se toliko beržeje od možá ločiti, ker je Elizabeta ušla. Drugo opravilo je imel Tom. Prebérал je sveto pismo in je iskal v njem moč in krepost k težki póti, ktero mu bo kmalo nastopiti. Ker je bil namreč prodan in je to po strani zvédel, mu ni bilo na posestvu nič več opraviti. Obérnil je tadaj še kratek čas, ki ga je imel, za vterjenje svojega serca, da bi stanoviten in poterpežljiv ostal v nesréci, ki ga je zadéla. Rad bi bil dál svoje življenje za svojega dosadanjega gospoda, preterpel bi bil rad vsako terdo, in tudi neusmiljeno ravnanje, če bi bil lé pri svojih ljubih ostati mogel, ktere zapustiti, mu je bila največja nesréča. Pa nazadnje se je premagal in vsega v božjo voljo vdál; tolažil se je z besedami:

Bog, oče moj premili
 U tebe v vsaki sili
 Zaupam, s tabo grém;
 Povsod me milo vódi
 In z mano oče hôdi,
 S tebój zait' ne smem. —

Zavoljo tega mu je bilo mogoče, svojo včasi naglas zdihujúčo ženico potolažiti in vpokojíti, posebno ker ji je rékel, da bo skoraj Želbova gospa si vse priza-djala, ga zopet nazaj kupiti.

Ta žlahтна gospá je kmalo potem k njima prišla. Njeno blede obličje je veliko žalost in usmiljenost razodevalo.

„Tom“, je rekla, „prišla sim, da...“, nemogoče ji je bilo, še dalje govoriti; molče je pogledovala na molčečo družino in vsedši se ter obraz z ruto pokriva je začela se glasno jokati. Pričijoči, ki so molče okrog nje stali, tudi niso mogli se solz zderžati; vsi so se glasno jokali.

„Ljubi Tom“, je rekla nazadnje gospa, ko se je nekoliko zbrala, „nič ti ne morem dati, s čimur bi si mogel kak poboljšek storiti; dobro veš, da, če ti denarjev dam, jih boš mogel zopet oddati. Dam ti pa tukaj pred božjim obličjem sveto obljubo, da te ne bom pozabila in da te bom odkupila, kadar bom tolikó denarjev iméla, do tistega časa pa zaupaj v Boga!“

V tem hipu zavpijeta najstareja Tomova sinova, da Halej pride in v tistem hipu so se tudi že vrata odperle. Halej, ki je bil po včeranjim praznim prizadevanju in ker celo noč ni oči stisnil, silno nevoljen, je komaj porajtal pričujočo gospo, in je rekel z osornim glasom ubozemu Tomu:

„Pojdi sim, zamórski pes, ajdi, naprej!“

Tom vstane krotko in voljno, zadene svojo skrinjo na ramo in gré molče k vozu, s katerim ga je kupčevavec z robmi čakal. Njegova žena ga je, z vpijočimi otročički jokaje spremila. Pri vozu so ga vsi robovi čakali, da bi se serčno pri njem poslovili.

Ko se je Tom z britkim sercom pri svojih poslovl in na voz vsedel, ga je vklenil Halej v težke verige. Vsi so nad tem nevoljno mermrali.

Želbova gospa, ktera je skozi okno gledala, je rekla: „Gospod Halej, nič se vam ni bati, té previdnosti ni tréba.“

„Tega nihče ne more vediti, gospa; petsto dolarjev je že po vodi splavalo, in še več zgubiti, mi ne pri-pusti moje premoženje.“

Ko je to izgovoril, je pognal Halej svoje konje in

voz je odderdral. Silno zlo je Toma serce bolélo, da ni mogel še enkrat mladega Jurja Želbia viditi in od njega slovo vzéti. Ta mladeneč je spoštoval postenega Toma skorej kakor očeta, in vse keršanske uke, ktere mu je iz obilnosti svojega serca Tom dajal, si je kakor otrok v serce utisnil in prizadeval, jih v djanju spolnovati. Ko se je Tom odpeljal, je bil ravno v soseski na nekim poséstvu in je mislil, da se bo še o pravim času vernil. Ko je po svojim prihodu zvedel, da so Toma že odpeljali, je zasedlal konja in je kmalo voz došel, ki se je kmalo potém pred neko kovačnico vstavil. Haleju namreč ni bilo dosto, da je bil Tom na nogah vklenjen, tudi roke mu je hotel zvezati, in ker so bile spone, ktere je sabo imel, za krepke Tomove roke preslabe, jih je dal v tej kovačnici popraviti. Úslišal je pa vunder mladega Želbia in ga ni še na rokah vklenil.

Milo je bilo viditi, kako sta Juri in Tom slovo jemala in Juri ni le materne obljube ponovil, Toma pred ko bo mogoče nazaj kupiti, ampak prosil ga je tudi majhin spominj od njega vzéti, namreč lép srebern dolar, ktereга je Juri na kraju preluknjal in na trak privézal, da bi ga Tom na persih nosil in požréšnim očem Haleja skril.

Halej in Tom sta dala, se dalje peljaje pazljivemu ogledniku marsikaj premišljevali. Oba sta sedéla molčé in v misli zakopana. Oba sta vidila in slišala tajiste reči, oba sta iméla roke, noge, čutke kakor drugi ljudjé, ~~z eno besedo~~, po videsu sta se samo na poltu (koži) razločila. Ali nji dušni razloček je bil silno velik in popolnoma razločne so bile njune tihe premišljevanja ali reči, ktere sta premišljevala.

Tako je Halej Tomov život in njegove lastnosti premišljeval in prevdarjal, za koliko ga bo mogel prodati, če ga bo poprej v dober stan djal in za somenj pripravnega naredil. Prevdaril je, kako bi ga mogel z največjim dobičkom v južne dežele prodati in za koliko bi vse svoje kupljence, toliko in toliko možkih, toliko in

toliko ženskih z otroci, in med njimi posebno Toma spečati mogel. Med tem premišljevanjem samega sebe ni pozabil in se ni malo hvalil, da je, ko drugi svoje zamorce na rokah in nogah vklépajo, tako človešk bil, da je svojemu samo na noge spone djal, roke po proste pustil, dokler se mu bo dobro obnašal; zdihnil je pa, ko si je mislil, kolikrat so ljudje nehvaležni, in da je mogoče, da zna tudi Tom nehvaležen biti in se njemu skazane dobrote in milosti krivo poslužiti zamore.

Tom je pa sveto pismo premišljeval, posebno besede: „Nam ni tukaj ostati, temuč prihodnje prebivališče išemo. Zavoljo tega se Bog ne sramuje, da se naš Bog imenuje, zakaj mesto nam je pripravil.“ In take besede sv. pisma so vselej krepost dale prostoserčnim in takim, ktere ta svet zaničuje, in dale so jo tudi Tomu, ki se je tako v duhu čez ta svet zdvignil in tako na vso svojo nesrečo pozabil.

Halej je dal čez nekaj časa vajete Tomu in je začel časnike (cajtinge), in posebno naznanila v njih preberati. Ker je bil neotesan človek in se tudi v šoli ni nič naučil, ga je tudi branje težko stalo in nekoliko je mogel branje samo razumeti, če je glasno bral. Med naznanili so mu samo tiste dopadle, ktere so robove zadevale in za ktere je v tistih časnikih posebno mesto. Ko jih je preberal, so ga posebno té le v oči zbodle:

Ušli robovi. Od Barnes v Kentuški deržavi, zamorski fant Jim. Kdor ga živega ali mertvega nazaj pripravi, dobi tri sto dolarjev plačila. — Od Edwards možki rob Dik in robinja Lucia: šest sto dolarjev plačila, in potem robinja Poli z dvéma otrokoma: kdor njé ali njih glave nazaj pripelje, prejme od njih gospodarja šest sto dolarjev.

„Oj, to bi ne bilo za mene, ki imam z družimi rečmi dosti opraviiti; pač pa bi bilo za Toma Loker in Marksa, ki bi s tem dober zaslužek imela,“ je rekel sam pri sebi. Dalje je bral:

Prodaja robov. Po sodnim sklepu bodo v torek, 20. Februarja v Viliamstovnu, v Kentuški deržavi

ti le zamorci očitno prodani: Hagar, 60 let star; Jon 30 let star; Ben 21 let star; Savi 25 let star, in Albert 14 let star. Prodali se bodo po ranjnim Jese Blutchford.

Sodnika:

Samuel Mosis.

Tomaž Flint.

„Tukaj moram jez tudi biti,“ je rekel Halej Tomu, ker ni imel družega, kteremu bi bil to povédal. „Sej si lahko misliš Tom,“ je govoril dalje, „da se ne plača, tebe samega v južne kraje peljati; še družih moram nakupiti. Za to se bova naravnost v Viliamstovn peljala, kjer bom šel na kupčijo, tebe pa ta čas v ondašnja rob-sko jéčo zapreti dal.“

Tom je to novico ponižno poslušal, da si ravno mu ni bila nič kaj veselá; timveč zlo ga je žalila. Zakaj vedno je imel v tem nekak ponos, da je kot zvest in pošten veljal, ponos, kterega mu je mogel vsak odpustiti, ker sicer nič družega ni imel, s čimur bi se bil mogel ponositi, in ker sploh taci čutljejev ni poznal. — In zdaj je na enkrat vidil, da mu Halej brez vse krivice nič ne upa. Pa tudi to je molcé in ponižno terpel in koj po prihodu v Viliamstovn je šel molcé v jéčo.

Drugo jutro se je nabralo mnogo kupčevavcov in drugih kupcov na tergu in so po versti pregledovali na prodaj pripeljane robove. V naznanilu Hagar imenovana je bila prava zamorka po barvi in podobi. Komaj 60 lét je bila stara, stareja je bila pa zavoljo težkih dél in ter-pijénja viditi; polslepa je bila tudi in po boleznih nekoliko šepasta. Zraven njé je stal njeni najmlajši sin Albert, brihten 14 let star fanté. Samo ta ji je še ostal iz med mnozih otrok, ktere so ji po versti pobrali in proti jugu prodali. Zavoljo tega je bilo célo njeno serce na-nj pri-vézano in njena edina skerb je bila, da bi tudi njega ji ne vzéli, temuč da bi ga z njó enemu gospodu prodali. To upanje ji je tudi dober star gospod délal, rekoč, da je z enim kupcov zastran tega že govoril, kteri mu je obljubil, kar ona želi, storiti.

„Ni treba misliti, da nisim za nobeno rabo več,“ je rekla, in je svojo roko zdvignila, ki še ji je nekoliko trésla. „Znam kuhati, prati in pomivati, imam tadaj za tajistega, ki me kupi, vunder še nekaj vrednosti. Povejte, oh povejte nù to ljudém!“ je pristavila milo proseča.

Halej se je rinil skozi kupčevavce in je ogledal najpervo najstaršega roba, kteremu je v usta pogledal, na zobe pošlatal, mu roke in noge na vse kraje vil, da bi njegovo moč poskusil. Z drugim robom je enako délal in gré potem k fantu, kteremu je rekel roke stegniti in skakati, da bi vidil, kako urnega života da je.

„Prodál se bo z mano vred,“ je rekla njegova mati jaderno, „jez in on imava eno prodajno številko; vsa močna sim še in zamorem še delati.“

„V kaki plantaži mar?“ jo praša Halej zaničljivo na stran gledaje. Brez da bi jo še kaj porajtal, gré, dovoljin s svojim ogledom, k prodajni mizi, pričakovaje z rokami v žepih in s cigaro v ustih, kdaj se bóde prodajanje začelo.

„Nò, kakšnih misel ste?“ ga vpraša mož, ki je Haleja ogledovati vidil.

„Mislim, oba mlajša robova in fanta kupiti,“ odgovori Halej.

„Kolikor mi je znáno, stojita fant in njegova mati na eni prodajni številki,“ mu reče uni.

„Zna biti, starke pa jez ne kupim; še solí ni vredna, ktero dobiva.“

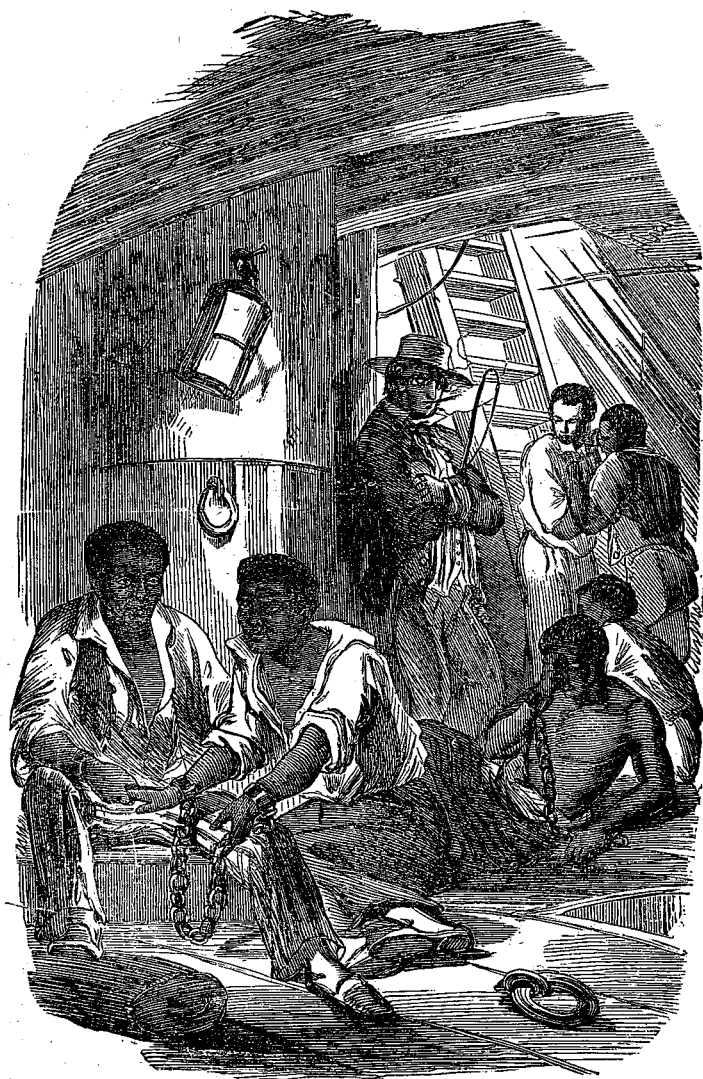
„Ali je rés nečete kupiti?“

„Ne, za nobeno ceno ne, in če bi jo zastonj dobil. Polslépa je, hroma in verh tega še, kakor se mi zdí, že skorej otročja.“

„To jo bo v obupanje spravilo, če ji otroka vzamejo,“ reče človekoljubni móž.

„Je vse mogoče,“ odgovori merzlo Halej.

Prodaja se je sačela in stara zamorka, ktera se je v svojim pričakovanju komaj dihati upala, je vlekla svo-

Tom in Jon v pogovoru.

jega sina nevedoma k sebi, rekoča: „Terdno se derži matere, Albert; prav terdno; vkup naji bodo prodali.“

„Oh mati, jez se kaj družega bojím,“ ji reče fant.

„Morajo, morajo; brez tebe mi ne bo živéti,“ je zdihnla mati z milo trepéčim glasom.

Možki robovi so bili kmalo prodani in dva njih je Halej dostal.

„Pojdi zdaj, fante,“ pokliče zdaj prodajavec Alberta, se svojim kladvom njegovih pleč dotaknivši; „urno pokaži svojo brihtnost in ročnost.“

„Oh, ljubi gospod, prodajte naji skupej, kakor mi je bilo obljubljeno!“ je milo prosila mati, ki se je svojega otroka oklenila.

„Pusti ga, baba!“ reče prodajavec; „ti prideš poslednja na versto.“ To izgovorivši potegne fanta od nje in ga sili, ne maraje za njegove solze in za tarnanje njegove matere, skakati. Se vé, da je s tem svoj namen dosegel; zakaj fantova urnost in lepa podoba je vsim dopadla, in kupci so eden čez družega za-nj ponujali toliko časa, da je Haleju ostal.

„Kupite vunder tudi mene, ljubi gospod!“ je prosila še enkrat mati se milo jokaje; „kupite me zavoljo pét Kristusovih svétih ran, če ne, moram umréti!“

„In jez nej umerjem, če te kupim,“ ji odgovori Halej merzlo.

Nesrečna stara žena je bila kmalo prodana. Blagosérčni mož, kateri je s Halejem za voljo nje govoril, jo je skorej zastónj kupil. Tolažil jo je, kakor mu je bilo mogoče, in k njenemu sinu jo je peljal, da bi še slovo od njega vzéla, preden ga odpeljejo. „Mati, mati!“ je zdihoval fant, „potolažite se. Sej je za mene enako strašno, pa si ne morem pomagati. In vi ste saj dobrega gospoda dobili.“

„Zna biti, pa vunder moram brez tebe biti, oh moj sin Albert! Poslednje moje déte si, katero so mi pustili, in brez tebe živeti, mi ne bo mogoče!“

„Dosti je tega vekú in jokú,“ je rekel Halej osorno, prime s silo fanta in ga pelje z obema unema roboma, ktera je kupil, v ječo, kjer je vsim trem roke in noge vklênil.

Čez neke dni je prišel Halej srečno s svojim kupljenim blagom na barko na reki Ohio; ki se je do reke Misisipi peljala. Namen je imel, k prvim robovom po pótí jih še več nakupíti, da bi zamogel večí število robov v južnih deželah na terg pripeljati.

Barko, ktera je imela ime „La belle Rivière,“ je gnala sopara urno po reki. Mnogo popotnikov je bilo na nji, ki so imeli lepo vreme in so si z veselimi pogovori čas kratili. Tudi brodniki so bili dobre vólje. Samo robovi, ki so bili v spodnjim predalu poleg drugega blaga shranjeni, so žalostni molčali in se vse drugače počutili, kakor uni nad njimi.

„Ženo imam,“ je rekel gori imenovani 30 let stari Jon, svoje vklanjene roke na Tomovo koleno položivši; „in ne čerhice ne vé, da sim prodan.“

„Kje pa je?“ jo vpraša Tom.

„V gostivnico sliši, malo dalje ob reki,“ odgovori Jon. „Oh, če bi jo le še enkrat v tem življenju viditi mogel!“ je pristavil milo in solze so mu oči zalile.

Drugi je mogel svoje brate in sestre zapustiti; Alberta so, kakor smo vidili, stari materi s silo iz rok stergali, in Toma, kakor vemo, od žene in otrok prodali.

Ljudje, ki so bili nad njimi na barki, niso poznali taciñ britkih ločitev. Veseli so sedeli skupaj očete in matere, možje in žene, okrog njih pa so skakljali in plesali njih otroci v brezskerbni veselju in z dovoljnimi serci nad potovanjem, ki se jim je tako dobro prileglo.

Fantek, ki je bil v zdoljnim predalu, priteče in pravi svoji materi: „Oh, mama, tu med nami je kupčevavec z robovi, kteri šteri ali pet robov sabo pelje, in jih ima zdolej shranjene.“

„Uboge stvari!“ mu reče mati z glasom usmiljenja in nevoljnosti.

„Kaj je?“ vpraša druga gospa.

„Zdolej so robovi,“ odgovori.

„In so vklenjeni,“ pristavi fant.

„Sramota je naši domovini, da se more kaj tacega pri nas goditi!“ reče njegova mati.

„Se ve, da se dá marsikaj zoper tó, pa tudi marsikaj za tó reči,“ je rekla tretja gospa, ki je pred vratni svoje najete stanice sedela in s svojimi rokami nekaj delala, njena otroka, fantek in deklica, sta se pa pri nji igrala. „V južnih krajih sim bila in sim spoznala, da je za robove boljše, kakor če bi bili svobódni.“

„Ne rečem nič, da se posameznim med njimi morde prav dobro godí,“ je rekla una; „pa najstrašneje pri robstvu je in bo vedno ostalo, da nihče ne pomisli, da so te uboge stvari tudi ljudje, ki imajo tudi serce in čutljeje, in da jih tako z nogami taptajo, kakor, postavim, kadar cele družine tako na vse strani raskropé.“

„To je res hudo in usmiljenja vredno, ali to se menda, kakor jez mislim, redko zgodi,“ je rekla gospa, ki je svoje dodelano delo bliže pri luči ogledovala.

„Pa vunder,“ ji odgovori živo una; „marsiktere leta sim v deželah Kentuki in Virginia preživela in sim toliko tacih reči vidila, da se mi je serce tergalo. Postavim, gospa, če bi vam vaša dva otroka vzeli in prodali?“

„Mi ne moremo po svojih čutljejih soditi, kaj ljudje te verste čutijo,“ je rekla mlačno gospa.

„Če tako govorite, si morem misliti, da ljudje te verste, kakor jih imenujete, sploh malo poznate;“ ji odgovori gorko prijateljica človeštva. „Med njimi sim rojena in zrastle, in Vam morem zagotoviti, da enako nježno in globoko čutijo in dostikrat morebiti še globočjeje, kakor mi.“

„Kaj tacega bi si bila komej mislila,“ ji odgovori gospa zdehaje in skozi okno pogledaje, in je potem še enkrat, da bi pogovor za njo lepši napeljala, ponovila, kar je že popred rekla, da se robovi pri vsim tem morda vunder boljše imajo, kakor če bi bili svobodni.

„Gotovo je to božja volja, da je zamorski rod v suž-

nosti in da terpi," je opomnil nek postarn mož, kateri je bil, kakor se je iz njegove obleke in deržanja posnelo bolj imeniten, učen mož. „Zakaj v svetim pismu se bere: Preklet bodi Kanaan in hlapec vsih hlapcev med svojimi brati.“

„Te besede tadaj je, kakor vi meniti, rés tako umeti, kakor ste jih ravno kar izgovorili?“ vpraša nek dolg mož, ki je poleg njega stal.

„Se ve da,“ mu odgovori uni. „Božji previdnosti je po njenim neumljivim sklepu že pred mnogimi jezeri let dopadlo, ta rod v sužnost zavreči, in nam se ne spodobi, se z njo zavoljo tega pravdati.“

„Če je tadaj taka,“ je uni dalje govoril, „da je to po božjim sklepu, zamoremo mi vsi kolikor se nam poljubi, kar z robovi kupčevati! Jelite, gospod?“ je pristavil prašaje h gospodu Halej obrnjen, kateri je z rokami v žepih pri peči stal in pogovore pazljivo poslušal. „Zapovedi previdnosti moramo spolnovati, torej tudi zamorce kupovati in prodajati, preganjati in jih terdo deržati; zato so vstvarjeni. Ali se vam ne zdi tudi tako gospod?“

Halej, kteremu je tudi to vprašanje veljalo, in kateri ni spoznal, da ga je dolgi mož s tem samo pikati hotel, je odgovoril: „Čez take reči si nisim nikoli glave belil in tudi nič ne morem reči, ker sim premalo učen. Z robovi pa kupčujem, da si svoj kruh služim; vse drugo mi ni nič mar.“

Zal mlad mož, ki je vse pogovore doslej molče poslušal, je sdaj spregovoril rekoč:

„Vse, kar želite, da bi ljudje vam storili, storite tudi vi njim“ je pristavil: „Mislim, da te besede svetega pisma spodbijejo besede: Preklet bodi Kanaan i. t. d.“

„Gotovo,“ reče z veseljem dolgi mož.

Zdaj se je pripeljala barka do kraja, kjer je gostivnica stala, ktero je rob Jon imenoval. Skorej vsi potniki so hiteli na kermo, da bi, kakor se to vselej zgodi, pridijoče in odidijoče vidili. Ni dolgo terpelo, kar je pritekla zamorka na barko, se rije s silo skozi množico do robov,

ki so bili med tem na barko pripeljani in objame večkrat imenovanega Jona, kteremu se je tako vroča želja, svojo ženo še enkrat v tem življenju viditi, spolnila, kateri je pa pri misli, da se bo mogel zdajci spet in skoraj da za vselej ločiti, s svojo ženo glasno se jokati začel.

Mladi mož, kateri je za človeštvo govoril in gori omenjenega gospoda tako dobro splačal, je vidil to žalostno prigodbo in rekel je Haleju: „Priatelj, kako se zamorete s tako kletve vredno kupčijo pečati? Poglejte ta dva uboga človeka! Na poti sim v svojo domovino in moje serce veselja kupi, svojo ženo in otroke zopet viditi; pa tajisto zvonjenje, katero je za mene znamenje vožnje v svojo domovino, je za ta dva nesrečna zakonska človeka znamenje ločitve za celo življenje. Svesti si bodite, da bo pravični Bog enkrat zavoljo tega od vas rajtingo terjal.“ *Ahl*

Kupčevavec z robovi, kateri ni vedel kaj na to odgovoriti, se je molče obrnil in na drugi konec barke podal.

Dalje so se peljali in ko je drugo jutro barka pri nekim majhnim mestu v deržavi Kentuki obstala, je šel Halej na deželo in je pripeljal čez nekaj časa mlado mulatino sabo, katero je z majhnim otročičkom vred v mestu kupil.

Mlada žena je bila prav čedno oblečena in zamorc je nesel za njo majhno skrinjico, katero je med robo družih potnikov postavil. Sprehajala se je nekaj časa po barki, potem pa se je na svojo skrinjico vsedla in s svojim otročičkom igrala.

— Kmalu potem pride Halej, se vsede k nji in ji reče nekaj, česar Tom, ki je blizo sedel, ni umel, vidil je pa po tem, da je žena zlo nevoljna postala.

„Tega ne morem nikakor verjeti!“ jo je reči slišal.
„Norčevati se hočete z mano!“

„Ako mi ne verjameš, pa sim poglej,“ ji reče Halej, in ji pokaže papir; „to je prodajno pismo in tu je tvoj dosadanji gospod podpisan! Svoje dobre gotove denarje sim mu odštel; vidiš tadaj, da to ni šala.“

„Jez pa vunder ne morem verjeti, da bi me moj do-

sadanji gospod tako goljfal; gotovo to ni res!“ je rekla mulatinja z pozdvignjenim glasom.

„Znaš vsacega teh gospodov prašati. Nate!“ reče enemu memo gredócih, „bodite tako dobri in berite. Ta žena mi ne verjame.“

„No, kako to?“ odgovori ta. „To je prodajno pismo, podpisano od Jona Fik, kateri pravi, da je mulatinjo Lucio in njenega otroka vam prodal. Ne vem, ki bi bila tukaj pomota ali napačnost.“

Lucijne oistre besede in njeno obnašanje so več družih ljudi priklicale in kupcevavec z robovi jim je v kratkim povedal, kaj da je.

„Rekel mi je, da grem v mesto Louisville v tajisto gostivnico kot kuharca, v kateri moj mož dela; to so lastne besede mojega gospoda, in meni ni mogoče verjeti, da se mi je zlagal, kakor sim že rekla,“ reče mlada žena.

„Prodal vas je, uboga žena; to je gotovo,“ reče po videsu dober mož, ki je pismo pogledal.

„Če je tako, je vse besedovanje prazno,“ reče žena, ki se je vpokojila. Z vročo serčnostjo je pritisnila svojega dojenčka na svoje persi, oberne kupčevavcu svoj herbet in stermin v valove od barke razbrazdane. Tiha sapica ji je kakor z usmiljenjem v čelo pihljala, vidila je sončne žarke se v nepokojni vodi lesketati; vesele glasove ljudi je slišala okrog sebe; pa kako bi bila mogla zdaj serce imeti za lepoto nature ali za veselje življenja? Njeni veseli up je na enkrat po vodi splaval, in samo njeni smehljajoči otročiček ji je še sladil dušno britkost. Objemala, dojlila, na serce pritiskala, kuševala ga je, in dasiravno je včasi kaka vroča solza na njegovo nedolžno, ljubeznjivo obličjice padla, je bil vunder že en sam pogled dosti, jo potolažiti in s časom vpokojiti.

Dete, fantek kakih deset mescov star, je bil nenavadno velik in močen za njegovo starost in posebno krepkih udov; prav brihten in živ je bil tudi, tako da ga je mati komaj zderžala.

„To je prav ljubo dete!“ je rekel eden popotnikov,

ki je pri njegovim vgladu koj obstal. „Koliko je star fantiček?“ ×

„Polenajst mesec,“ mu je mati odgovorila.

Gospod je govoril nekatere prijazne besede otroku in mu pomolí kosček cukra, ki ga je urno prijel in v ustica nesel.

„Lep mladiček je tó; ve koj, kaj storiti!“ reče mož in gré potem žvižgaje na drugo stran barke. Tu dobi Haleja, od ktereга je že vedel, da je žena z otrokom v poslednjim mestu kupil. Cigaro je vzel iz žepa, jo prižge in ogovori, da bi pogovor sprožil, kupčevavca z besedami:

„Zares je čedna ženska to, ktero ste kupili.“

„Ej, se ve da, še precej,“ odgovori Halej in pilne oblak dima iz svoje cigare.

„V južne kraje ste jo namenili, jelite?“

Halej je pokimal z glavo in naprej kadil.

„V kako plantažo?“ vpraša mož dalje.

„Menda; naročilo imam za plantažo in mislim da jo bom tam odvedel,“ odgovori Halej. „Rečeno mi je bilo, da je dobra kuharca; na plantaži nej jo za to ali pa za naberanje pavolje porabijo; prav pripravne perste ima za tó, kakor sim se pri njenim pregledu prepričal. Ne skerbi me, jo zpečati in lepih denarjev za njo dobiti.“ To izgovorivši je zopet svojo cigaro v usta vtaknil.

„Čemu vam bo otrok na plantaži?“ ga vpraša drug.

„Otroka bom kar prodal, kadar bom priložnost imel,“ odgovori Halej in zasmodi drugo cigaro.

„Ga bodele gotovo po ceni dali?“

„Še ne vém. Lép smerkovček pa je, in ima meso tako terdo in čversto kakor morsk pes.“

„Tega sim se že sam tudi prepričal, pa vrajtati je treba tudi denarje, ki jih je za rejo treba.“

„Kaj to!“ reče Halej. „Kaj bo le to stalo? V mescu bo že hoditi in sam skakati mogel.“

„Jez imam lepo priložnost ga zrediti dati in bi koj več robov imel,“ je rekel mož. „Moja kuharca je pretečeni teden ob svojega otroka prišla; v kad za perilo

je padel in vtonil, ko je perilo obešala. Namest svojega bi ga lahko redila.“

Obá sta nekaj časa molčala in svoje cigare kadila in nobeden ni hotel prvi, kaj za-nj ponuditi: Nazadnje reče ptuji mož:

„Mislim, da bi bilo desét dolarjav dosti za-nj: prodati ga morate in hočete enkrat, torej Bog daj srečo!“

Halej je pomajál z glavo ter rékel, da ga za to ceno nikakor ne dá.

„Povejte mi tadaj, koliko hočete za-nj?“

„Povédati vam moram,“ je odgovoril kupčevavec, „da ga zamorem sam zrediti ali saj za kaj malega zrediti dati; mladič je zdrav kot riba in silno živ; v šestih méscih bi že mogel sto, in v enim ali dveh létih dvesto dolarjev za-nj dobiti. Če mi ga je pa že zdaj prodati, ga spod 50 dolarjev ne morem dati.“

„Oho! menda se norčujete.“

„Ne, ne, to je moja resnica.“

„Nej bo, tridesét dolarjev bi vam že dal, več pa ne vinarja,“ je rekel ptujc.

„Če je že tako, vam to le rečem. Prereživa šumo in plačajte mi 45 dolarjev, potem sim pa dovolin.“

„Nej bo!“ reče uni čez nékaj časa in kup je bil sklenjen.

„Še ena: kje pa gréste iz barke?“ ga vpraša Halej.

„V Louisville,“ je bil odgovor.

„V Louisville? To je, kakor nalaš. Tje pridemo v mraku, fantič bo spal, mater bom pa z lepim na stran speljal; ta čas odidete vi z otrokom in tako ne bo nobenega vpitja in kričanja, kar mi je silno zoperno.“

To je rekel Halej, vzame 45 dolarjev, poterdi da jih je prejél in kadí svojo cigaro naprej.

Jasen, tih večer je bil, ko je barka v Louisville h kraju prišla. Mlada mulatinja je imela svoje dete na rokah, kjér je sladko spalo. Ko je mesto imenovati slišala, je položila svoje déte lepo med robo po tém, ko ga je se popred previdno s plajšem zavila, in je šla na tisto stran

Lucia in kupčevavec z robovi.

barke, ki je bila pri kraju, viditi, ali bi v gledala med ljudmi, ki so na kraju čakali, tudi svojega moža. Žalostno se je ozerala in je svesto upala, da se ji bo njeno hrepenjenje spolnilo. Ta čas je vzel Halej déte in ga je kupcu izročil, mu na tihim rekoč: „Le ne zbudite ga nikar; sicer začne kričati in potem bo vrag.“ Mož vzame otroka in zgine kmalo med množico.

Kmalo potem je pozvonilo in barka se je začela naprej peljati. Otrokova mati, ktera je ljubiga moža — kateri morde zavoljo nepramagljiviga zadržka ni mogel priti ali pa morde nič vedel ni, da je ona tako blizo — zastónj čakala in zavoljo tega silno žalostna bila, se je zopet na svoje staro mesto vernila, da bi se ysaj s pogledom svojega otročička potolažila. Pa kdo more popisati njeni strah, ko ni več otroka našla!

„Kjé, kjé je moje dete,“ je glasno jokala.

„Lucia,“ ji reče Halej, ki se je na njeno mesto vsedel, jo pričakovaje, „tvoje dete je proč; pred ali pozneje moraš vunder to zvediti. Glej, v južne kraje ga sabo vzeti, ti ni bilo mogoče; in tako sim priložnost, ki se mi je ponudila, prijél, in ga imenitnim ljudém prodal, ki ga bodo bolje zredili, kakor bi ga bila ti mogla.“

Halej je davno na to prišel, kar marsikteri pač vzvišanost čez človeške slabosti imenujejo, kar pa zdravi um kot najvišjo stopnjo skerhanosti vsih čutljejev in gibkov serca in duše imenovati mora. Divji pogled neizrečene britkosti in obupanja, ktereга je svojega otroka tako naglo, tako nenadoma oropana mati na Haleja vergla, bi mogel vsacega iz uma spraviti; njega pa ni. Sej je bil že tacega navajen in več ko stokrat je že kaj tacega doživil. Njemu so bile smertne britkosti, ki so se v njenim obnašanju in jóku razadevale, že znane reči, ki se v njegovim življenju dostikrat primérijo; in videl je že, da bo za tem, kakor navadno, glasno žalovanje in tarnanje prišlo.

Pa nič taciga ni prišlo. Njeno materno serce je to preveč zadelo, kakor da bi bilo zamoglo še žalovati in solze prelivati.

Omamljena je na tla padla. Roké so ohlapno od nje viséle; njene oči so sterméle, brez da bi bila kaj vidila; gromenje mašine in lopát kolés je donelo na njéne ušesa, pa slišala ni nič, usta so se majale, pa nobenega glasa niso dale.

Kupčevavec z robovi, kateri je mislil, da lé počiva, je bil tako kamnitniga serca, da jo je po svoje tolažil in ji serčnost delal. Ja, še tako nesramen je bil, da je od njene žalosti in od mogočosti, da jo v južnih krajih sreča čaka, družega moža in tako tudi družih otrok dobiti, govoril in jo več časa s svojo sitnostjo nadlegoval. Nazadnje ni vedla nič družega več, kakor prositi ga, jo v miru pustiti, in to je zoper svojo voljo z glasom storila, v katerim je bilo nekaj tako silovitega in serce primejočega, da je bilo celó tako srove serce, kakoršno je bilo Halejevo zadeto. Zapustil jo je torej koj, ona pak je skrila svojo glavo v plajš.

Tom je vse to od začetka do konca gledal in vedel, kaj bo prišlo. Če bi ne bil tako dobro v keršanski veri podučen bil, bi se mu to ne bilo nič posebniga zdélo in se v marsikteri reči bi bil Haleju prav dal. Toda on je bil popolnoma kristjan, kar je vidil in čutil, je izviralo iz zdraviga uma in keršanskega serca, ktero mu je reklo, da je, kar je Halej storil, nečloveško. Serce se mu je tergalo, ko je mater vidil, s ktero je kupčevavec tako neusmiljeno ravnal, in ktera je kakor razdrobljena in mertva na tléh ležala. Njegova usmiljenost ga je tudi guala pomagat, in kot prav kristjan je to za svojo dolžnost spoznal. Se vé, da je ni samo s praznimi, vsakdanjimi besedami tolažil; opominjal jo je na njega, kateri edini zamore tolažiti in „usliši molitev zapušenih.“ Pa vse njegovo prizadevanje ni nič pomagalo, njegove mile beséde niso najdlje póti do njenega od bolečin oterpnjenega, od strašnih sanj vjétega serca.

Pozno ponoči je že bilo in mirna tihota je povsod kraljevala, samo šumenje lopát na kolésih barke se je slišalo. Tom, kateri se je na zaboj vlegel, je imel preveč

s térpiljenjem nesrečne matere opraviti, kakor da bi bil mogel spati. Tiho in mirno je ležala blizo njega, in le včasí jo je slišal pol glasno zdihovati: „Oh, kaj mi je, početi? O Bog! o ljubi Bog! pomagaj mi!“

Ura je že davno polnoči odbila in Tom je počasi zadrémal. Kar se naglo zbudi in ni védel zakaj. V tistim hipu je vidil černo podobo memo sebe proti strani barke iti, kjér je kmalo potem nekaj v vodo čofniti slišal. Vstane in pogleda na mesto, kjér je mlada žena ležala, — več je ni bilo. Po barki jo je šel iskat, pa nikjér je ni bilo najti. Pokoj je našla v grobu, v tamnih valovih, ki so še kakor popred se sim ter tje zibali, kakor če bi ne bili žertve obupanja va-se vzéli, kakor če bi ne bili skeléče rane serca nesrečne matere ohladili!

Zjutrej rano pride Halej na poveršje barke in njegovo pervo je bilo, po svojih robovih pogledati. Zdaj je bil on na versti, vstrašiti se.

„Kje je žena?“ je jaderno vprašal, k Tomu ober-njen, kateri se pa ni dolžniga čutil, povedati kaj se je zgodilo. Rekel je, da ne vé.

„Ni mogoče, da bi bila kjé všla, kjer je barka kermila, zakaj vselej, ko je barka obstala, sim bil tukaj in sim pogledal za njo. Ob desetih je bila še tu, ob dvanajstih, ob dvéh in ob šterih je bila tudi še tu; in tako je mogoče, da je še le po šterih od tod prešla.“ To izgovorivši je začel vso barko preiskovati od zgorej do zdolej, od enega konca do družega. Pa zastonj je iškal; in ko je še enkrat k Tomu prišel in ga clo lépo prosil, mu čisto resnico povédati, mu je ta povedal, kar je védel, namreč da je zjutraj vidil podobo memo sebe hitéti in kmalo potem slišal, kako je nekaj v vodo padlo, in da je berž ko ne mulatinja to bila, ker je potem ni več na njenim mestu vidil.

Zavoljo tega se Halej ni ne vstrašil ne začudil; tudi tacih prigodkov je bil že vaje in še smertne gro-zôte niso zamogle njegovega okamnjenega serca omečiti, ako le niso njega, temuč druge zadele. Tudi tega se

je privadil; marsikteri robovi so mu ali v rokah umerli ali so se pred njegovimi očmi umorili; in pri tacih priložnostih ga je lé nekaj v serce bolélo, namreč zguba denarjev in poderto upanje dobička. Zavoljo tega se je zdaj čez nekaj časa sicer nevoljen in s kislim obrazom, pa vunder pokojno vsédel, je vzel svoje kupne bukve in kup, ki ga je uboga Lucia stala, v predélk z guba zapisal.

Drugi dan se je pripeljala barka v réko Misisipi in ko so se proti mestu Novi Orlean peljali, je naklonil ljubi Bog zvestemu Tomu srečo, da je prišel iz rok neusmiljenega Haleja, kateri ga je dobremu, prijaznjemu gospodu prodal.

V.

Imenitni gospód.

Nékega meglenega dné pozno po poldan je prišel popotnik v prosto gostivnico v nékim Kentuškim selu. Gostivnica je bila polna ljudi raznega stanú. Kentukianci veljajo, kolikor njih ni terdoserčnih kupčevavcov z robovi, kot jaki, pa tudi kot zarobljeni in cló neotesani ljudjé. To se je tudi tukej pokazalo, kjer od prijaznosti in uljudnosti do družih ni bilo govorjenja. Vsak je delal, kar se mu je poljubilo, se je vsedel ali vlegel, kjer mu je najbolj dopadlo.

Severni Amerikani sploh, in tudi bolj omikani imajo šego, tabak zvečiti, posebno pa v Kentuški deržavi, kjer je tabak doma, ali kjer ga vsaj toliko pridelajo kakor v sosedni Virginii. Torej je bilo v hiši komej deset beséd govorjenih, brez da bi ne bili na levo in na désno pluvali, kar morajo ljudjé délati, kateri tabak zvécijo.

Ta popotnik, ktereга je bolj osorno vreme, kakor pa lakota ali žeja, v hišo prignalo, je komej našel mestice

pri peči, kjer je zavoljo pomankanja drugega kratkočasovanja, ki bi bilo za-nj, novice v roko vzél in bral. Ker je na prvih straneh samo že znane reči našel, je tudi naznanila na zadnji strani prebérál, katerih v začetku tudi ni kaj porajtal; ali nazadnje je eno kaj pazljivo bral, namreč:

Ušli robovi. Meni podpisanemu je mulat Juri ušel. Skorej šest čevljev je dolg, ima prav bélo kožo in kodraste kastanjeve lase, je dobro podučen, lepo govori, zna pisati in brati in bo skorej da kot bélec obveljati hotel; sicer ima na herbtu in pléčih globoke próge od tepenja in na desni roki čerko **H** užgano.

Kdor mi ga živega nazaj pripelje, dobi šteri sto dolarjév plačila od méne, toliko plačam tudi tistemu, kateri me s čem prepriča, da je umorjen.

Harris, Harrison Conuty,
Kentuki.

Popotnik je bral to naznanilo, brez da je hotel, polglasno, ker mu je silno serce vrélo, kar si bomo lahko mislili, če zvemo, da to ni bil nihče drug, kakor nam že znani miloserčnik fabrike Vilson, pri katerim je Elizabetni mož, tukaj zasledovavno popisani Juri, več časa delal.

Mož čedne postave, kateri je s stegnjenimi nogami se v peč vpéral, je to, kar je Vilson bral, od besede do besede slišal, vstane, ko je un nehal brati, mu potegne novice iz roke in pljune rujavi tabakov pljunk naravnost na to naznanilo.

„To je moja misel v tem!“ je rekel, verže novice od sebe in se vsede zopet na svoje mésto.

„Kako je to? Kako pridete na to?“ ga vpraša gospod Vilson ves začuden.

„Kar sim ravno kar storil, to bi tudi pisavcu tega naznanila storil in na ravnost v obraz bi mu plunil, če bi bil tukaj,“ odgovori uni. „Kdor ima tacega človeka, kakoršen je ta, za roba, in ne ve bolje z njim ravnati, je vreden, da ga zgubi. Take naznanila, kakoršno je to, so prava

sramota za Kentuki! To je moja misel; tako jez čutim in to misel bom vsakemu v obraz povedal.“

Gospod Vilson je dopadljivo z glavo pokimal in dolgi mož je dalje govoril. „Jez imam tudi robove, — in korenjaki so, gospod; korenjaki, s kterimi zamorem početi, kar hočem! In vunder sim jim že večkrat rekel, da, ako hočejo uiti, nej lé z mirnim sercom uidejo, ne bom se več za nje pečal. Tako ravnam s svojimi robovi in še nikolj mi ni bil žal za tó. Kadar vejo, da jim je na voljo dan, iti, gotovo ne grejo. Verh tega pa moji tudi vejo, da sim vedno pripravljen, jim izpustno pismo dati, če bi se primerilo, da bi ne hotel več robov iméti. Povem vam tudi gospod, da tukaj v celim kraju ni ne enega robnika, kteri s svojimi robovi toliko opravi, kakor jez. S konji, kterih vsak je petsto dolarjev vreden, sim jih v Cincinnati na somenj poslal in vselej so mi denarje pošteno prinesli. To pa stori, ker z njimi dobro ravnam. Če kdo z njimi ravna, kakor s psmi, tudi oni déljajo in ravnaajo kakor psi. Če pa déla z njimi kakor z ljudmi, tudi oni déljajo in mislijo kakor ljudjé.“

„Rečem, da imate popolnoma prav,“ reče na to gospod Vilson; „kar pa tega roba zadéne, ki je tukaj zasledovavno popisán, ga sam poznam in vam morem réči, da je kaj korenjašk mlad človek. Blizo šest let je pri meni délal v fabriki in rés je bil najpridniši med vsimi mojimi ljudmi. Tudi iznajdna glava je, silno pripravno mašino za čišenje prediva je iznajdel, ktero že v mnozih fabrikah imajo. Njegov gospod ima čez to dan patent.“

✕ „In ta gospod“ vgovori uni, „ima dobiček za to, si déla denarje, tistemu pa, ki jo je iznajdel, užge namestir hvale, sramotno znaminje v desno roko! Če bi le za kako pripravno priložnost vedel, bi ma hotel sam tako znaminje vžgati, da bi pomnil vse svoje žive dni.“

Samotež, ki se je ravno pred hišo vstavil, je storil pogovoru konec. Lep voz je bil, v kterim je berhek, lepo oblečen gospod sedel, ki je imel zamorskega kučarja.

Vsi so hiteli k oknu in pred vrata, ga vidit. Gospod je ravno z voza stopil. Velik, mlad mož je bil, po videšu španjolsk kreólc, z umnimi črnimi očmi in svetločernimi, lepo kodrastimi lasmi. Njegov lepo zakrivljen nos, njegove lepe usta in njegovo gibčno obnašanje mu je vse gledavce prikupilo in vsi so mislili, to je kak imeniten gospod. Prijazno stopi med nje, jih priljudno pozdravi in gré v gostivnico, kjer si je stanico za prenočenje oskerbel in se v ptujske bukve z imenom Henrik Butler iz Oaklanda zapisal. Potem vzame novice v roko, prebere zgorej imenovano naznalilo in reče potem kučarju, ki je med tem v hišo prišel: „Jim, tu je mulaški rob zasledovavno popisan, velike rasti, belega polta, s ka-stanjevimi kodrastimi lasmi in z na desni roki vžganim znamenjem: ali morde ni nazadnje to tisti, ktereга sva v poslednjim sêlu vidila?“

„Mogoče je, gospod Butler; samo njegovega užganeга znamenja se ne morem spomniti, kakošno je bilo,“ je odgovoril Jim.

„Na to tudi jez nisim gledal,“ reče ptujc, ki je zdehaje novice na stran polóžil. Potem je prosil gospodarja hiše, mu stanico urno pripraviti, ker ima pred večerjo še marsikaj pisati. Gospodar, ki se mu je globoko priklonil, je rekel, da bo zdaj zdaj vse po njegovi volji, in koj je vse svoje ljudi na noge spravil, da bi takemu gospodu vse po volji storili.

Ptujc se je lasno na stol vsedel in s svojim sosedom v pogovor podal.

Gospod Vilson ga je že večkrat s tihim čudenjem od strani pogledoval, silno znan se mu je zdel, pa vunder se ni mogel spomniti, kje da ga je že vidil. Vselej, kadar je ptuji gospod govoril ali se premaknil, se je pomuzal in ga je hotel nagovoriti, pa vselej ga je bistri pogled nazaj deržal. Nazadnje se je zdelo, kakor če bi bil ptujc naglo nekaj pomislil, vstane, gre k gospod Vilsonu z začudenim obličjem in ga ogovori tako le:

„Gospod Vilson? Jelite? Nezamerite, da vas nisim

pred zopet sposnal; dasiravno ste se vi, kakor se mi zdi, koj mene spomnili. Jez namreč sim Butler iz Oaklanda.“

„I, lejte si no! Oh, ja! — ja! ...“ odgovori Vilson jecljaje.

V tem hipu pride hlapec in pové, da je stanica pripravljena.

„Jim, poglej, kje je skrinja,“ pokliče ptujc svojega kučarja in reče potem prijazno gospod Vilsonu: „Prav ljubo mi je, da vas tukaj najdem; v nekim opravku imam z vami govoriti. Ali bi ne hotli tako dobri biti, me v mojo stanico sprémíti, da bova sama se pogovoriti mogla.“

Gospod Vilson je šel voljno; dasiravno se mu je vse nekako čudno zdélo. V veliko prostorno stanico jih je peljal hlapec, kateri ju je pa kmalo zopet sapustil. Skerbno je potem ptujc vrata zaklenil, Vilsona objél in mu kakor vprašaje v obraz gledal.

„Juri, ali ste vi?“ reče Vilson.

„Ja, jez, Juri sim,“ odgovori mladi mož.

„Kaj tacega bi si v sanjah ne bil mislil!“

„Jez si tudi mislim; moja obleka me vsega drugačnega naredí,“ odgovori Juri se smejaje. „S sokom orehovih lupin sim se rujavega naredil in svoje kastanjeve lase počernil. Vidite tadaj, da se v novicah razglašeni popis k meni ne priléže.“

„Pa vunder ste, ljubi Juri, v nevarnosti in jez vam bi ne bil svetoval, kaj tacega storiti.“

„Storil sim to in sam bom za to odgovarjal,“ odgovori Juri, in se je zopet v svojim svestim zaupanju zasmehljaj.

Tukaj moramo še povedati, da je bil njegov oče Evropejc, belega polta, ki je v deržavi Kentuki kot premožen in imeniten mož živel. Po njem je imel ne le lepo, evropejsko obličje, ampak tudi ponosno, neberzdljivo serce. Njegova mati je bila robinja posebne lepote, po nji je bil nekoliko bolj zamoklega polta, in po nji je imel tudi svoje lepe bistre oči. Tako ga tadaj ni težko stalo,

se tako nespoznamljivega narediti, kakor smo zgorej rekli in s svojo prirojeno gibčnostjo in priljudnostjo se imenitnega gospoda delati.

Gospod Vilson, — mož silno dobrega serca, kateri je bil pa malo slabih možganov in boječ, se je sprehajal nekaj časa ves zamišljen po stanici, kakor če bi sam s sabo ne bil ves dovoljin. Zakaj rad bi bil Jurju pomagal, da bi srečno odšel, bal se je pa tudi, ali morde tako ne dela zoper postave in zoper obstoječi red. Nazaduje je tako le govoril:

„Poslušajte me, Juri, da ste pobegnili, da ste svojega gospoda zapustili, — vidite Juri, nad tem se prav nič ne čudim; — ali zopet Juri, reči vam moram, da mi je žal, neskončno žal . . .“

„No, kaj Vam je žal?“ ga upraša Juri pokojno.

„Ja, glejte, zoper postave svoje domovine se da takom reče, opréte.“

„Moje domovine,“ mu odgovori Juri z nekakim začudenjem. „Jez gotovo nimam druge domovine, družega domovanja, kakor grob, — in želim si, da bi že v njem prebival!“

„Oh, oh, Juri! ne tako, ne tako! Tako govoriti, je gréh! Juri, terdoserčnega gospoda imate, — tega ne more nihče tajiti — in njegove ravnanje je čez vse grajanja vredno; nečem ga zagovarjati. Veste pa tudi; da je angelj gospodov Hagaru ukazal, se nazaj verniti k njegovi gospodinji in se pred njo ponižati, in da je Apostel Pavl Onezima njegovemu gospodarju nazaj poslal.“

„Saj svétega pisma mi ne imenujte na tako vižo,“ je rekel Juri z svitlimi očmi; „dasiravno ste lahko prepričani, da, kakor je moja žena prava kristjana, tudi v meni enako keršansko serce bije, da svéto pismo spoštujem in častim. Bog je moja priča; on nej me sôdi, njega hočem vprašati, ali sim prav storil ali ne, da svojo svobodo išem.“

„Te vaše misli in čutljeji so vam lastni, Juri,“ reče dobroserčni mož. „To so vam; pa vunder je moja dol-

sim stal in sim mogel slišati, kako jo je pretépal, tako, da se mi je serce tergalo in rad bi bil glasno zavpil, posebno, ker nisim mogel nič storiti, jo rešiti in ji pomagati. Tepena je bila pa zakaj? ker je Boga pred očmi iméla in ni hotla grešiti! Nazadnje sim jo vidil z verigami zvézано kupčevavcu z robovi izročiti, kateri jo je v Novi Orlean na somenj peljal, in to samo zavoljo njene stanovitnosti! Od tistega časa nisim nič več od njé slišal. Jez sim rasel; leta so pretekle in té so se mi večnost zdéle, zakaj nisim ga imel človeka, ki bi me bil tolažil, ki bi me bil prijazno pogledal. Nisim imel ne očeta, ne matere, ne sestre, nobene žive duše, ki bi bila zame več skerbela, kakor pes. Družega nisim imel, kot tepen, zmerjan sim bil in stradel sim. Verjemite mi, da sim bil dostikrat tako lačen, da bi bil vesel bil, če bi bil mogel kosti glodati, ki so jih psi dobivali; in vunder, če sim včasí céle noči na svoji postelji prejokal, se nisim jokal iz lakoti ali ker sim bil tepen, ampak závoljo svoje matere in závoljo mojih sester in ker nisim nikoga na zemlji imel, ki bi me bil ljubil, ki bi bil moj prijatelj bil. Kaj je veselje, tega nisim védel. Nihče me ni prijazno ogovoril, dokler nisim v Vašo fabriko prišel. Gospod Vilson, Vi ste z ljubeznijo z mano ravnali. K dobremu ste me napeljevali, naganjali ste me, se brati in pisati učiti in se prizadevati, kadaj kaj biti, in Bog sam vé, kako hvalézen sim Vam za tó. Potem sim še s svojo ženo soznanil; vidili ste jo in veste, kako ljubeznjiva da je. Ko sim vidil, da me rada ima, ko sim jo vzél, sim komaj mislil, da živim, tako srečnega sim se imel; zakaj enako lepega serca je, kakor lepega života. Pa kaj se je zgodilo? Moj góspod pride nena doma, me sterga od mojega déla, od mojih prijatlov in znancov in od vsega, kar mi je bilo ljubo in drago in me je v blat potlačil. In zakaj? Zato ker, kakor je rekel, pozabim, kdó da sim, in mi hoče pokazati, da sim le zamorsk pes! Pa tega še ni bilo dosti; nazadnje se vrine med me in mojo ljubo ženo in terja, da naj

jo pustim in drugo vzamem. Zdaj pa pomislite, gospod Vilson, vse té reči, ki so moji materi, moji sestri, moji ženi in meni samimu serce umorile, niso po tu veljajóčih postavah samo pripuščene, ampak tudi vsakemu svobodnemu dopuščene, brez da bi kdo pravico imel, mu mejo staviti. Zdaj Vas prašam, ali bi mogli té postave še postave moje domovine imenovati? Jez nimam domovine, kakor tudi nobenega očeta nimam. Dobil pa bom domovino. Od Vaše domovine ne térjam nič, kakor da me mirno in dovoljnega iz njé iti pusté; in kadar v Kanado pridem, ktera me bo sprejela in branila, potem bom domovino imel in njenim postavam bom pokorn. Kdor bi se pa prederznil me prijéti, ta nej se varje. Bojeval se bom za zvojo svobodo, dokler še kapljico kervi v sebi čutim. Vi pravite, da so Vaši očetje enako delali: in če so oni pravico za to imeli, jo imam jes tudi.“

Ta povest in to govorjenje, s tako gorečnostjo globocega čutenja in serčnega prepričanja govorjeno je preveč blazega moža prijelo, kakor da bi bil mogel, se več zoperstavljati. Z ruto si je solze obrisal in je potem s nenavadno živostjo rekel:

„Da bi trešilo v vse! Ali nisim vedno rékel, da je to prava prekletev? Ja, ja Juri, le serčno naprej! Toda vedno pazljivo in previdno in nobenega človeka ne umoriti! Jez vsaj bi ne mogel nikomu nič žalega storiti, kakor véste. Kje pa je Vaša žena, Juri?“ je pristavil, urno vstavši in skorej vstrašen, ga je tako vprašal.

„Šla je, gospod Vilson, šla, s svojim otrokom na rokah, Bog vé, kam. Pa gotovo je šla proti séveru; kadaj pak, ali če se bova še kadaj na tém svetu vidila; to sam večni Bog vé.“

„Ali je mogoče! Ali od tako dobrega gospoda je šla?“

„Dobri gospodje zabredó dostikrat najpred v dolgove, postave té dežele pa dopuste, otroka od maternih pers prodati, da se gospodovi dolgovi plačajo,“ je odgovoril Juri bitko.

„Je že dobro, je že dobro,“ reče stari pošteni mož, nekaj po svojim žepu iskaje. „Svojo besedo nasaj vzamem in spoznam, da nista mogla ne vi ne Vaša žena drugače delati. Nate Juri, vzemite tó le,“ je pristavil, in je Jurju velik zavitek bankovcev ponudil.

„Ne, ne, moj preljubi, predobri gospod,“ reče Juri in se brani. „Sej ste že tako toliko za mene storili, to bi bilo preveč. Sej imam mende denarjev dosti, da pridem tako dalječ, kakor mi je tréba.“

„Pa vunder morate, Juri, morate to vzéti. Denarji so povsód dobra pomoč, in človek jih nikolj nima dosti, če jih pošteno pridobí. Vzemite jih tadaj z mirnim sercom — prosim Vas vzemite jih.“

„Vzamem jih tadaj, pa lé s tem, da Vam jih bom vernil, pred ko mi bô mogoče,“ je rekel Juri in se je vdal v prošnjo gospod Vilsona.

„Zdaj pa mi povejte,“ je vprašal Vilson, „kako dolgo mislite tako potovati? Menda ne dolgo. Da si ravno ste svoj namen dobro nastavili, je vunder silno prederzen in nevarn. In kdo pak je mladi zamorc?“

„Mladeneč, kterimu smem zaupati. Pred več kot pol leta je iz Kanade všel. Ko je bil tam, je slišal, da je njegov gospod iz jéze, ker je on ušel, njegovo staro mater pretepal. Zavoljo tega je zopet célo pot nazaj prišel, jo potolažit in priložnost iskat, jo tudi kam drugam spraviti.“

„Ali jo je že v varnost spravil?“

„Še ne, dasiravno je blizo tistega kraja na preži bil in priložnost iskal. Najpervo me bo v Ohio spremil in k prijatlam spravil, ki so tudi njemu naprej pomagali, potem pak se bo nazaj vernil, svojo mater iskat.“

„To bo nevarno, silno nevarno!“ je rekel gospod Vilson.

Juri se je možko postavil, se zaničljivo smehljaše. Stari gospod ga je s čudenjem gledal, ter rekel:

„Juri, reči vam morem, da ste res prav posebno naredili! Vi govorite, se obnašate in ozerate, kakor kadaj kdo!“

„To déla to, ker sim svoboden človek;“ reče na to Juri z nekim ponosom. „Ja, svobodin sim, in poslednji pot sim koga „gospodarja“ imenoval.“ *Peternek*

„Varujte se! svoje igre še niste dobili, in še zmemrom znate v oblast priti.“

„Če bi na to prišlo, gospod Vilson, me misel tolaži, da so vsaj v grobu vsi ljudje svobodni in enaki.“

„Nak', ali tako kar naravnost v prvo gostivnico priti! Resnobno, ta prederznost je prevelika, Juri.“

„Zna biti, da se to prederzno vidi,“ je rekel Juri, „prav za prav pa vunder ni. Ravno za tó, ker je ta gostivnica tako blizo, me tukaj ne bodo iskali, temuč mislili, da sim že, Bog vé, kje. Verh tega sim v svoji sadanji prebleki tako nespoznanljiv, da me še Vi v začetku niste koj spoznali. Jima, kterega gospod v drugim okraju stanuje, tukaj nihče ne pozna. Verh tega pa mislijo, da je že v dobrim zavetju in nihče ga več ne iše. Moj popis bo pa težko koga na misel napeljal, da sim jez tisti, kterega išejo.“

„Kaj pak vžig v Vaši roki?“

Juri sleče na to svojo rokavico z désne roke in pokaže gospod Vilsonu še komaj zaceljeno rano.

„To je spominj, ki mi ga je dal gospod Haris v slovo,“ je pristavil zaničljivo. „Pred šterhajtštimi dnevi mu je misel prišla, mi ga dati, ker je mislil, da mu bom v prvi priložnosti ušel. Jelite, da se to podá?“

„Kri mi skoraj v žilah zastane, če se na to zmislím, — še bolj pa, ko se nevarnosti spomnim, v katero ste se podali,“ je rekel gospod Vilson.

„Kar nevarnost utiče,“ odgovori Juri, „sim popolnoma pripravljen za-njo. Jutru rano, še pred zorom, grem zopet na pót in upam že prihodnjo noč v Ohio priti in tam mirno spati. Potujem pa podnévi, ostajam v najboljših gostivnicah in kósim z najimenitnijo gospodo, in tako mislim, da si nihče ne bo mislil, da sim vbežin rob. Če bi pa slišali, da so me došli, bodete tudi vedli, da sim mertev. Še eno,“ reče Juri čez nekaj časa,

željo imam, za katero Vam bom neskončno hvaležin, če mi jo spolnite. Dasiravno terdno upam, da mi bo šlo vse po sreči, se zna vunder priméríti, da si bom mogel svojo svobodo samo s smertjo pridobiti. Zakopali bi me potem kakor psa, in prihodnji dan bi nihče več na mene ne mislil — razun moje vbóge žene! Oh, gospod Vilson, kako bi se ona jokala in žalovala! Tukaj imam še spominj od njé: to bucko mi je enkrat o Božiču dala, prosim Vas tada, storite, da ji ta bucka v roke pride in mojo željo zve, namreč se z vso močjo prizadevati, v Kanado pobegniti in najnega fantka ondi v svobodi zrediti.“

„Serčno rad Vam to prošnjo spolnim,“ je odgovoril gospod Vilson s solznimi očmi; upam pa vunder svesto, da ne bote umerli; posebno če v Boga zaupate. Ja, Juri, v Boga zaupajte in pomagat Vam bo!“

Š tēm sta serčno slovo vzela.

VI.

Rešen je.

Elizabeta je zaupala v moža, ki jo je pri bregu reke tako prijazno sprejel in je šla na njegovo nasvetovanje s svojim otrokom v imenovano hišo. Ni se goljfalá v svojim pričakovanju; hišna gospodinja jo je prijazno sprejela, ktere mož je bil v velikim mestu Vašington pri sejah, ker je bil ondi starašina; vsakdan so ga pričakovali.

Gospod Bird, tako mu je bilo ime, je bil v marsikaki reči gospod Vilsonu podoben. Tudi on je bil silno boječ v spolnovanju obstojecih postav in je hotel zavoljo tega, da bi se zoper robove dane postave enako oistro in vestno spolnovalé, kakor druge, dasiravno le po besedah. Zakaj če se je primerilo, se ni mogel nikakor vdati, ubežnega roba loviti pomagati, temuč še pomagal mu je na skrivnim ujiti, ali je pa vsaj eno oko zatisnil,

ker mu je bilo samo na tem ležeče, da bi ga, ker je bil mož gosposke, očitno ne grajali. Dobrega serca je bil, pa to je bolj skrival in kdor ga ni bolj natanjko poznal, bi ga bil skorej terdoserčnega mislil. Toda kadar je veljalo, ubozemu ali stiskanemu pomagati, je bil koj pripravljen in je imel še clo to za dolžnost, ktera še hvale ne potrebuje. Tudi mu je bilo zoperno, če je kdo kaj tacega hvalil.

Prišel je rés še tisti večer domu, — silno vtruden je bil. Ko je svojo družino pozdravil, se je koj po domače naredil in namenil, po večerji spat iti. Njegova žena mu je povedala, da je mlado robinjo, ki je iz dežele Kentuki pobegnila, z njenim otrokom v hišo vzela. V začetku je bil zavoljo tega nevoljin, ker je bilo to, kakor je mislil, naravnost zoper deželne postave, pri katerih je bil sam pričajoč, ko so jih delali.

Ali ko ga je njegova žena, enako usmiljena in keršanska žena, kakor gospa Zelbi, namesti odgovora k postelji peljala, ki so jo urno za Elizabeto napravili in je tukaj ubogo zdelano mater pol omedljeno vidil; ko je vidil kako je večkrat iz svojih težkih sanj planila in po svojim otroku pogledala v strahu, da so ga zasledovanci ji vzeli; in ko je potem, ko se je nekoliko zbrihtala, mu vse povedala, kako se je z njo godilo in zakaj da je ušla, se je njegovo serce zbudilo in pozabil je, da je mož gosposke. Primerilo se je pa tudi še, da je pred nekimi tedni mu sin enake starosti z malim Henričkom umerl in kot dober oče ni mogel bolečine zavoljo te zgube premagati. Zavoljo tega je toliko lože čutil, kaj je Elizabetno serce občutilo in je koj sklenil, ji na njenim begu pomožen biti. Je dalje v hiši obderžati, se mu za to ni varno sdalo, ker bi ljudje to kmalo lahko zvedili. Sklenil je tadaj, jo še tisto noč k znancu spraviti, kateri je na samim v sredi gojzda stanoval in od ktereга je vedel, da bi rajši svoje življenje, kakor njemu izročene begune njihovim zasledovavzom dal. Ta pošteni mož, ki se je Van Tromp imenoval, in je veliko posestvo z

mnozimi robovi v Kentuški deželi imel, ni šel zavoljo nič družega iz une v svobodno deželo Ohio, ker ni mogel več gledati, kako neusmiljeno se je v njegovi okolici z robni ravnalo, in ker je bil popolnoma prepričan, kako velika krivica da je, svoje brate v robstvu deržati. Dal je tadaj vsim svojim robovom svobodo, prodal svoje posestvo, kupil skorej ves gojzd in se je ondi naselil s svojimi sinovi, ki so bili že odraseni, pa enacega serca kakor njih oče, ter pridni in delavni.

Dasiravno je bil silno vtruden, vunder ni hotel pustiti, da bi kdo drug, kakor on sam Elizabeto z njenim otrokom k Van Trompu peljal. Bal se je namreč, da bi bil njegov hlapec premalo previden in bi to reč na kako vižo izdal. Tudi je peljala pot po nevarnim močirju, ktero je on sam najbólje poznal.

Najprvo je bilo pa treba Elizabeto in fantka s krepkim živežem okrepčati. Nogé, ki so bile od ojestrega leda ranjene in kervave, so ji skerbno povezali in mater in otroka so s gorko obleko preskerbeli. Potem je ukazal gospod Bird, rekoč da ima siln opravek v nekim mestu v deželi Ohio, vpreči in peljal se je pozno ponoči z obema.

Kakor je pričakoval, tako je gospod Van Tromp vse tri sprejel; in gospod starašina, kateri je hotel zavoljo videsa res tisto mesto in svoje ondašnje prijatle obiskati, se je brez odloga odpeljal. Dal je pa še pred Elizabeti bankovc za deset dolarjev.

Elizabeta je ostala več dni na tem samotnim, tihim in prijaznim kraju. Tu se je popolnoma od prestañega strahu in terpljenja oddahnila. Med tem sta pa od Haleja najeta lovca Tom Loker in Marks njeno sled izvohala; gospod Van Tromp si je to vsaj iz mnogih okoljšin mislil, in dasiravno se ni nju ne njunih pomagavčev nič bal, ga je vunder skerbelo, da bi se Elizabeta preveč ne strašila in da bi sploh njeni bég v Kanado tako preveč otežen ne bil. Sklenil je, njo in njenega otroka k nékemu prijatlu peljati, pri katerim bi ne bila samo še bolj skrita kakor pri njem, ampak bi tudi še boljšo

priložnost iméla dalje potovati. Ta sklep je kmalo izgotovil.

Elizabeta se je tukaj kmalo tako privadila, da je skorej vso žalost pozabila in v sladkim upanju za prihodnost živela. Ti ljudje so bili pa tudi posebno dobri ljudje. Ravnega in odkritega serca so goreli v keršanski ljubezni do bližnjega; slabosti in napake družih so voljno terpeli. Posebno navado so imeli, vsacega tikati.

Familija, pri kateri je bila zdaj Elizabeta, se je imenovala Halidej; možu, šestdeset let staremu, je bilo ime Simeon; žena, kakih petdeset let stara, je imela tudi starozakonsko ime Rahel. V celim tistim kraju so tako dobri ljudje stanovali in so bili kakor ena sama rodovina, v ljubezni in edinosti živéca. Vsi so nezmožnim in preganjanim radi pomagali, namreč pak so si mogli ubežni robovi svesti biti, da bodo pri teh ljudeh pomoč dobili. Ti ljudje so bili sploh v severni Ameriki prvi, kateri niso samo prvi zoper kupčijo z robovi, temuč tudi zoper robstvo svoj glas pognali. Že od leta 1766 in 1775 so si v resnici prizadevali, stan robov po mogočosti olajšati. Mnogi njih pa niso samo pri tem ostali, ampak so svojim robovom naravnost svobodo dali. Po tem lepim izgledu so se tudi njih bratje v deželah Virginia, Maryland, Pensilvania i. t. d. ravnali. Če so tadaj pozneje robovi svojim gospodarjem ušli, so navadno h tem ljudém pribežali; ker so si svesti bili, da jim bodo naprej pomagali. Ker se je kaj takega prav dostikrat zgodilo, so se ti ljudje kmalo z vsimi zvijačami robskih lovcov seznanili, kakor tudi se naučili, s svojo umnostjo njih zvijače tako v nič djati, da je bil malokadaj kak rob, ki se je njim izročil, zopet vjét.

Da je mož, kakoršin je bil Juri, to vedil, si lahko mislimo. „Prijetli,“ od katerih je z gospod Vilsonom govoril, in kateri so tudi zamorcu Jim naprej pomagali, so bili gori imenovane ljudje, in oni so bili tudi, ki so ga po njegovim prihodu v Ohio k sebi vzeli in ga toliko časa skrivali, da je priložnost za ujitje prišla. Ker so

bili ti ljudje vedno v zvezi med sabo, je bilo lahko, da je Juri kmalo zvedil, da je Elizabeta pri Halideju. Potem ko so Elizabeto, ki je zavrlo dosadanega strahu še vedno zlo terpela, previdno pripravili; so enega večera Jurja v Halidejevo hišo pripeljali. Veselja, katero sta mož in žena tako nenadno urno spet skup prišla, občutila, z besedami povedati ni mogoče.

Pa vunder še nista bila popolnoma v varnosti in zdaj je bilo najprej treba pomisliti, jih v mesto Sanduki v deželi Ohio na jezeru Eri spraviti, da bi zamogli od ondi se v Kanado prepeljati. Zakaj njih preganjavci niso počivali, kakor so njih pazljivi prijatli natanjko zvedli. Eden teh prijatlov z imenom Pinehas je mogel v neki gostivnici prenočiti, in je v tej priložnosti skrivaj pogovore lovcov poslušal, iz katerih je spoznal, da je nevarnost za ubežnike velika. Ti lovci niso bili nihče drug, kakor Tom Loker in Marks, ki sta se z nekimi svojih znancov posvetovala, kako ubežnike vjeti. Vidili niso nekega človeka, kateri je poleg gostivnice v majhni stanici skrivaj ležal. Ker so vedli, da je Juri ušel in koliko plačilo dobi tisti, kateri bi ga vjel, in ker so jim okoljine z Imom in njegovo materjo (ktera oba sta bila zdaj pri Jurju) tako dobro znane, kakor da je Elizabeta pobegnila, so se pogovorili, prihodnji dan z dvema sodnima hlapcema v Halidejevo hišo iti in v imenu postave tirjati, da nej vse ubežnike izroči. Im in njegova mati bi imela svojemu gospodu nazaj peljana in ravno tako tudi Juri svojemu izročen biti. Jurjev gospod je sklenel, ga tako tepsti, da bi vsacemu družemu misli na beg prešle. Henrička bi imeli sicer, da bi obljubljenih petdeset dolarjev zgubljenih ne bilo, Halejevim opravljenikom v Kentuki nazaj poslati, njegovo mater pa v južne kraje peljati in na svojo rajtingo prodati; upanje sta imela, jo za šestnajst ali osemnajst sto dolarjev prodati. *JS tm*

Pinehas ni nič mudil, to vse begunom povedati in je poskerbel potem s Halidejem in nekterimi sosedi, da so se urneje naprej odpravili. Še pred polnoči so sedeli

vsi v prostornim pokritim vozu, s katerim sta dva berza konja naprej derčala.

Lovci robov so si mogli bég misliti ali so ga pa na kako vižo zvedli. Še pred postavljenim časom so se vzdignili in ko so še poprej prav zagotovo zvedli, kaj se je zgodilo, so se vsedli na svoje konje, ki so pripravljeni stali in so jo pomerili, od svojih psov na pravo sled pripeljani, za beguni. Razun dveh sodnih hlapcov se je še več družih k njim pridružilo, katerim so pijače in še denarjev obljubili.

V srečo so prišli še le potem blizo voza, ko je prišel do mesta, ktero je Pinehas že popred kot dobro zavetje izbral, če bi se primerilo, da bi jih zasledovavci izsledili. Visoko in sterma pečevje je bilo, na kterege verh je ena sama steza peljala, ktera je bila na nekterih krajih tako vozka, da dva človeka nista mogla štric iti. Na družih mestih ni bilo do verha priti. Pinehas je nesel malega Henrička naprej pót kazat, za njim je šel Jim, ki je svojo staro mater na herbtu nesel, potem Elizabeta in za njo Juri. Vsi so prišli srečni na verh in so tukaj mirno zasledovavcov pričakovali.

Ko so ti do pečevja prišli, se je sačelo že žariti, in kmalo so vidili v svojo nevoljo, da je plenj, ki so ga že skorej v rokah imeti mislili, zdaj le z veliko težkoto in nevarnostjo dobiti mogoče.

„Tom, tukaj nas slaba čaka,“ reče eden njih.

„Ej,“ mu odgovori Tom Loker, „kakor so oni po tej stezi gori prišli, tako znamo tudi mi priti: Ujiti nam potem več ne morejo in tako vjamemo, kakor se pravi, lesico v gnjezdu.“

„Ali kako lahko je tudi mogoče, da na nas strelijo; to bi pa vunder ne bilo dobro!“ reče Marks.

„E, kaj to!“ reče Tom z oholim smejanjem.

„Kaj se bojiš vedno tako za svojo kožo! Tu ni nikakošne nevarnosti; zamorski psi so previliki strahljivci, da bi se rés branili.“

„O, vem, da se je že zgodilo, da so se serčno branili, in ne vem, zakaj bi brez sile svoje življenje v nevarnost déval!“ odgovori Marks.

V tem hipu se pokaže Juri na neki skali, in reče mirno:

„Gospodje, kdo ste in kaj hočete?“

„Ubežne robove hočemo vjeti,“ odgovori Tom Loker.

„Ti robovi so Juri Haris, Elizabeta Haris z otrokom, Jim Selden in stara žena. Povelje jih vjeti in dva sodna hlapca imamo sabo: zavoljo tega nepomaga tukaj nobenó zoperstavljanje. Ali niste vi Juri Haris, vlast gospoda Harisa?“

„Ja, jez sim Juri Haris; in néki gospod Haris v Kentuki me je res svojo vlast imenoval. Toda zdaj sim svobodin mož, ki stoji na svobodni zemlji božji; in žena in otrok sta edino moja. Orožje imamo, s katerim se bomo branili. Priditi gori, če se vam poljubi, toda prvi, ki mi pride na streljaj, bo mertev, ravno tako vsaki, ki bo za njim prišel do poslednjega.“

„Ne, ne, mladeneč, tako ne zmeš govoriti!“ je rekel majhen, debel mož, naprej stopivši. „Sej vidiš, jez in moj tovarš tukaj sva sodna hlapca. Postavo imava, in oblast in vse drúgo; zavoljo tega najbolj prav storite, če se lepo mirno podaste; saj vidite, da vam nič družega ne kaže.“

„Prav dobro vem, da imate postavo na svoji strani, in tudi oblast,“ odgovori Juri britko. „Namen imate, mojo ženo v Novi Orlean prodati, mojega sina kakor tele v hlev kupceavca z robmi zapreti in Jimoya staro žena nečloveku izročiti, kateri jo je pretepal in terpinčil, ker njenega sina ni mogel terpinčiti. Mene in Jima mislite k najinema tako imenovanema gospodoma nazaj peljati, da naji bódeta pretepala, terpinčila in z nogami taptala. In vaše postave vam dajo pravico za to, v vašo sramoto in v sramoto tistih, ki so take postave dali. Pa nisva še Vaša. Vaše postave nama niso nič mar in ravno tako nima Vaša dežela nič z nama opraviti. Tukaj stojiva

pod božjim milim nébom kot svobodna, enako svobodna kakor ste Vi; in pri vsigamogočnim Bogu, ki nas je ustvaril, bojevali se bomo za svojo svobodo do poslednjega zdihljeja!“

Ponosno deržanje, krepki glas, bistre oči, s kterimi je Juri to govoril, so cló srove serca zdolej stojéčih tako zadele, da so ostermeli in molčali. Samo Marks je ostal neginjen in njegovi strahljivosti je bilo popolnoma primerno, da je tisti čas, ko je vse molčalo, svojo pištolo nameril in sprožil. „Saj dobimo ravno toliko zanj, če je mertev, kakor če ga živega pripeljemo;“ je rekel še potem mlačno, ko je svojo pištolo izstrélil.

Juri je skočil nazaj in Elizabeta je zaupila. Kugla je šla tik memo njegovih las, je skoraj Elizabeto v lice zadela in v drevésu obtičala.

„Sej se ni nič zgodilo, Elizabeta!“ je rekel Juri urno in je ob enim Imu rékel, pištolo pripraviti, da se bódeta obá krepko braniti mogla.

Zdolej stojéči v začetku niso védli kaj storiti; nazadnje je rekel najserčnejši med njimi, Tom Loker, da se téh robov ne bojí in je hitel urno gori po stezi. Za njim je šel drug in tako so šli po versti vsi.

Tam, kjer je bila steza najvožji, se je zavila okrog skale in komej se je dal Tom tukaj viditi, že pade od Jurjeve kugle zadét in se je zvern timeraz kraj steze v globoko razpoko skalovja.

„Bog nam pomagaj, to so pravi vragi!“ zavpije Marks ves osupnjen in se verne urno nazaj. Njegovi tovarši so enako storili in posebno so bile kratke noge enega sodnih hlapcev tako berze, da je skorej brez sape na planoto pritekel. Marks ni mogel vstati; svojega konja zasedlá in zderja, kolikor mu je bilo mogoče. Tudi drugi so hotli tako storiti, pa vunder so iméli še nekaj usmiljenega serca, da so se popred po Tom Lokerju ozerli. Težko so si naredili čez ojstro kamnje in skozi gosto germovje pot do njega, kjer so ga sicer živega pa vunder brez zavednosti in vsega kervavega

našli. Ko se je doli valil, je mogel kjé na svojih oblačilih obviséti in je tako gotovi smerti odšel. Prizadjali so si najpred, mu rano zavezati in kri vstaviti, potem v bližnjo gostivnico prenesti, da bi ondi dalje za-nj skerbeli. Ko ga pa nikakor niso mogli na konja spraviti, so ga, sami za sebe skerbéči, pustili in šli. Ubežnike še loviti, tega ni nobeden več mislil.

Juri in drugi s Pinhesom so šli zdaj s pečovja in njih perva skerb je bila, Tomovo rano preglédati.

„Marks,“ je rekel Tom Loker s slabim glasom, „ali si ti Marks?“

„Ni ne Marks,“ je odgovoril Pinhas, „ta je šel rakom žvižgat in ti mu nisi nič več mar; pa drugi prijatli so zdaj tukaj, kateri bodo za tebe skerbeli.“ To izgovorivši mu je še bolje rano zavezal, kakor je že bila, tako, da je kri kmalo teči jenjala; potem ga je s pomočjo Jurja in Ima na voz položil, v katerim so ga počasi in skerbno v bližnje selo peljali in Pinhesovim prijatom izročili. Pokazalo se je pozneje pri bolj natančnim pregledu, da Lokerjeva rana ni bila zlo nevarna, pa vunder je več tednov preteklo, preden je bil popolnoma ozdravljen.

Tom Loker teh ljudi nikolj ni mogel terpeti. Sovražil jih je zlo, ker so ga večkrat v lovljenju ubežnih robov zaverali. Zderžati se tudi ni mogel, to Pinhasu in še clo familij, ktera mu je tako prijazno stregla, razodeti. Pa to jih ni nič bolj nevoljne storilo, temuč še bolj so mu svojo ljubezin pokazovali. Tako so za-nj skerbeli in mu stregli, kakor če bi bil njih sin. Nobene hude besede ni slišal, noben prepír ali krég ga ni motil v pokoju; tih mir je povsod kraljeval, in ljubezin, ponižnost in krotkost je živela v srcih ljudi, ki so v mirni pridnosti okrog njega živeli. Z eno besedo, zdaj še le se je učil, kaj je pravo keršanstvo in z svojimi lastnimi očmi je vidil nebeški sad, ki ga to keršanstvo obrodi. To se mu je globoko v serce vsadilo, ktero ni bilo hudobno, temuč le njegovo življenje mu ga je s časoma

s terdo skorjo obdala. Zdaj se je ta skorja razpočila, in besede ter čutljeji novega, lepšega življenja so prišli va-nj. Učil se je, svoje dosadanje grešno in gerdo življenje spoznavati, in koj po svojim ozdravljenju je začel drugače in pošteno živeti. In tako je tudi prišlo, da kar nič več ni mislil, Jurja in njegove tovarše še zasledovati in voljo imeti, jih nazaj v robstvo peljati, ampak še pomagal jim je v Kanado priti. Posebno jim je nasvetoval v mestu Zanduski se dobro preobleči, ker je dobro vedil, da bodo ondi Marks in drugi oestro na popotnike pazili, ki se v Kanado prepeljavajo.

Po takim so torej na njegov svet Jima in njegovo mater najpervo z varno priložnostjo v to mesto spravili; Juri, Elizabeta in Henriček bi bili imeli pa nekaj dni pozneje iti in do tistega časa, ko bi barka odrinila, pri znanih ljudeh ostati.

To se je popolnoma po sreči izšlo in zdaj najdemo naše prijatelje v Zanduski, ko se ravno preoblačijo.

„Prav škoda je za-nje,“ je rekla Elizabeta, se smehljaje, ko je svoje lepe goste lase pred zerkalom ogledovala: „pa zgoditi se mora, in torej proč z njimi!“ In po teh besedah prime urno škarje in kmalo je bila njena glava ob svojo lepoto. Potem jih je še bolj enako obstrigla, gladko razčesala in ko jih je lepo poravnala, se je smehljaje k Jurju obrnila in ga z majhnim priklo-
nom prašala;

„Ali nisim zál mlad gospod?“

Juri se je smejal in tudi nekoliko ponorčeval, pa to mu ni šlo tako od serca, kakor sicer, tako, da se je njegovi ženi nekoliko čudno zdelo.

„Kaj ti je, Juri?“ mu reče milo. „Še kratkih štir in dvajset ur, in bomo v Kanadi; še samo eno noč in en dan bomo na jezeru, in potem — o potem! Le pomisli to veselje!“

„Oh! Elizabeta; ravna ta misel je, ki mi serce teži. Kolikor bliže prihaja čas, toliko bolj me skerbí, da bi nam naše upanje po vodi na splavalo.“

„Nič se ne boj,“ je rekla Elizabeta s svetostjo. „Bog, kateri nas je dozdalj varoval in ohranil, nas bo tudi srečno še dalje vodil. Živo čutim, da je z nami.“

„Ti si preserčna žena!“ je rekel Juri. „Pa še enkrat mi povej z gotovostjo, ali bomo res po toliko lét dolgim terpljenju veselja rešenja, veselja svobode deležni?“

„Gotovo bomo, Juri; znotrajn glas mi to pravi in vem, da nas bo Bog še danes iz verig robstva za vselej rešil.“

„To me vpokoji!“ je rekel Juri, in res ga od tega časa nič več ni skerbalo. Elizabeta je šla potem v drugo stanico od kodar se je čez nekaj časa kot gospod obležena vernila. Tako je bila spremenjena, da jo je še njeni mož debelo gledal in komaj spoznal. Pokazal ji je, kako se klobuk na glavo déva in plajš nosi in potem sta se pripravila za odhod k barki.

Še ni dolgo terpelo, kar se zopet vrata odpró, in gospa srednje starosti pripelje Henrička, v dekliški obléki za roko v stanico. Imenovala se je Smit; iz Kanade in velika prijateljica hiše je bila, kjer sta Juri in Elizabeta po prihodu v to mesto prebivala. Z ginjenim sercom je slišala, kako se jima je godilo, in rekla je koj, da jima hoče k begu pripomožna biti, posebno, ker je imela sama namen, se v Kanado vrniti. Závóljo tega je vzela maliga Henrička, za ktereга têtó je hotla veljati, nekaj dni k sebi, da bi se njé in nove obléke privadil, in to ji je tudi prav po sréči šlo.

Voz se je pripeljal, in ko sta Juri in Elizabeta s solznimi očmi od dobrih ljudi slovo vzela, se je mala družina vsedla in kmalo so bili pri barki.

Perva je šla Elizabeta iz voza in, še je ročno obračala kakor gospod. Ko je gospej Smit iz voza pomagala, ji je ponudila roko, jo s prijaznim pogovorom na barko peljaje. Tudi mala deklica, ali naš Henriček se je srečno nosil; Juri je imel z robo opraviti, ktero je delavcu na barko znositi dal. Im in njegova mati sta že pred srečno na barko prišla.

Juri, kateri se je kot tovarša gospé Smit izdal in tudi prevožnjino za-njo plačati prevzel, je ravno denarje štel, ko je pogovor tik njega njegovo pazljivost močno zbudil.

„Vsacega, ki je na barko prišel, sim dobro pogledal in vém gotovo, da ni nikogar, kateri bi bil tak, kakor popis govori;“ je rekel nedko, kateri je bil, kakor se je pozneje zvedlo, pisar na barki. Drugi, kateri ni bil nihče drug, kakor Marks, je rekel na to:

„Ženska se komaj od bele razloči, in mladi mož je prav bele mulaške barve, in ima verh tega na eni roki vžgano znamenje tudi.“

Roka, s katero je Juri denarje dajal, se je malo tresla; pa vunder je ostal terden, se ozrè, pogleda, meni nič tebi nič, okrog stoječe in gre počasi k Elizabeti in gospej Smit, pri kateri je bil Henriček.

Gospa Smit je šla potem z preoblečenim fantkom v žensko, Elizabeta pa v možko stanico na barki. Juri se je ta čas po barki sprehajal.

Kmaló je pozvonilo k odhodu in ko je Juri vidil, da je šel Marks z barke, in se je ta koj potem zibati začela, se je čutil, kakor če bi mu bila težka skala s serca padla. Olajšan je bil in zdaj mu je bilo mogoče, se sladkemu veselju nad doseženo svobodo vdati.

Drugo jutro sta stala Juri in Elizabeta, se za roke deržeča, na barki in pogledovala s serčnim veseljem deželo Kanado, ki je pred njima ležala. Barka se je peljala proti malemu kanadskemu mestu Amkerstberg, kjer je kermila in kamor je še pred pol ure prišla. Gospa Smit je peljala svoje rešence k nekemu pobožnemu misionarju, kateri si je posebno skerb naložil, za dušno in telesno srečo robov skerbeti, kateri so tu sim pribežali. Tudi te je voljno in z ljubeznijo sprejel.

Vidil smo dozdej, da je mala kvateronska družina v varnost prišla. Kako se jim je dalje v svobodi godilo, bomo pozneje zvedli. Zdaj se vernemo k Tomu nazaj.

VII.

Jasni dnovi.

Zapustili smo Toma na barki, ki se je po reki Misisipi proti jugu peljala.

Delaven in priden človek je Tom delovcom na barki o vožnji ali kadar so v raznih krajih blago nakladali ali izkladali voljno pomagal. Če ni bilo nič opraviti, se je vsedel na kako samotno mesto med blago in je bral kaj v svetim pismu, in je v njem pomoči in tolažbe izkal, kadar ga je hotla žalost obiti, ko se je pri pogledu dežele ob južnim kraju reke svojih ljubih spomnil, ktere je doma zapustil in po kterih je živo hrepenel. —

Ker je bil tako postrežin in tako tih, si je Tom kmalo vse barkarje prikupil in kupčevavec z robmi Halej je kmalo vidil, da ni treba, ga vklenjenega imeti. Spustil ga je tadaj, da je hodil po barki, kakor se mu je ljubilo.

Med popotniki na barki je bil tudi bogat mlad mož iz Novega Orleana, z imenom Klare. S svojo edino, pet ali šest let staro hčirko Evangelino je šel svoje žlahtnike v severni deželi Vermont obiskat in je bil zdaj v svojo domovino namenjen. Z njim je šla tudi njegova sestrčna Ofelina, ki se je dala pregovoriti, ga v južne kraje spremiti, da bi pri njem gospodinja bila, ker je njegova žena vedno boléhala.

Evangelina ali Eva — kakor so jo zavoljo krajšega navadno imenovali — je bila prav ljubezniva deklica ne samo zavolje njene mičnosti, ampak tudi zavoljo njene brihtnosti. Pri tem je bila pa tudi silno dobrega in usmiljenega serca. Kmaló so jo vsi ljubili, ki so bili na barki. Z vsimi se je soznanila, pa vunder tako prostó, nedolžno

je z vsimi ravnala, da ni nikogar nadlegovala. Vsak se je veselil, ko je njeno lepo kodrasto glavico zagledal in ko se je s svojimi prijaznimi višnjevimi očmi, iz katerih je zgolj prijaznost sijala, zdaj tu zdaj tam pokazala. Pri ograji, pri kateri se je v parno mašino in v žarečo peč vidilo, in pri stanici, poleg ktere je vodnik kermila sedel, se je gotovo vsakdan znajdla, če ravno le za kratek čas; ravno tako je prišla vsakdan v barkno kuhinjo. Kadar so imeli delavci na barki kaj opraviti, so si sméli svesti biti, da jih bo Eva, če ravno oddalječ, gledala.

Vedno vesela in dobre volje je samo takrat žalostna postala, kadar je šla memo Halejevih vklenjenih robov. Mnogokrat je pri njih postala in jih je z serčnim usmiljenjem gledala; tudi k njim je stopila in s svojo nježno ročico težo njih verig poskušala. Potem je od njih stekla, pa kmalo se je zopet vernila s jerbasčkom sadja, orehov in sladkarij, ktere je med uboge stvari razdelila in čez vse srečna je bila, ko je vidila, kako so se darov veselili, ktere jim je tako prijazno podelila.

S Tomom se je še le počasi soznanila; dasiravno je bila z vsakim prijazna, je vunder vselej dobro prevdarila, s kom se prav poprijazniti. Kakor vejo otroci sploh izmed tistih, ki se otrokom prijazne kažejo, prave prijatle otrok kmalo najti, tako je tudi Evangelina v kratkim času v Tomu tacega prijatla spoznala. Rada je jemala od njega male igračice, ktere ji iz česnjevih košic, iz orehovih lupin in iz bezgovega sverža umetno izrezljati znal. Bolj izgovorno je kmalo postala, tako, da se je začela po malim z njim pogovarjati.

Enega dne jo je prašal: „Kako pa je imé mali gospodični?“

„Evangelina Klare,“ je odgovorila, „dasiravno me ata in drugi Evo imenujejo. Kako je pa tebi ime?“

„Meni je Tom ime, in mali otroci tam gori v Kentuki so me stric Tom imenovali.“

„Torej te bom tudi jez stric Tom imenovala; prav rada te imam. Kam pa gréš, stric Tom?“

„Nevem, gospodična Eva.“

„Neveš?“ ga vpraša Eva začudena.

„Nevem. Prodan imam nekemu biti, pa znano mi ni, komu.“

„Moj ata te lahko kupijo,“ reče Eva urno; „in če te kupijo, boš dobro imel. Še danas jih bom prosila.“

„Prav lepo se zahvalim, ljuba mala gospodična,“ je rekel Tom.

Barka se je ravno pri majhnim selu vstavila, da so se z dervmi preskerbeli, in Eva, ki je glas svojega očeta zaslišala, je urno stekla. Tom je vstal in je šel pomagat, derva nositi. Delo je bilo kmalo dokončano.

Ko se je barka zopet naprej peljati začela, sta stala Eva in njeni oče pri obkrajni ograji. Kar na enkrat se prevaga deklice in pade v vodo, brez da bi jo bil oče vidil, ki je ravno na drugo stran se ozel. To viditi, je hotel gospod Klare kar za njo skočiti; toda nazaj so ga držali. In pomoč je bila tudi že tu.

Tom namreč je bil že v vodi in ker je znal dobro plavati, ga ni težko stalo, otroka vjeti, da se ni vtopil, in ga k barki prinesiti, ker je bilo že mnogo róbov pripravljenih, ga sprejéti. Ostrašeni oče je nesel hčerko vso mokro in nezavedno v barkno stanico, ker so vse gospé hitéle pomagat. Evo so slekli in v posteljo položili. Kmaló se je zbrihtala. Že drugo jutro je po svoji navadi po barki skakala, dasiravno je bila od naglega straha pri padenju v vodo še blede.

Če bi ji Tom tudi ne bil življenja rešil, bi bila ona vunder svojo obljubo spolnila, katero mu je storila. Njeno usmiljeno serce jo je tudi brez tega gnalo, to storiti. Tom si v svoji ponižnosti tudi tega v nikakoršno zazluzenje ni štel; spoznal je marveč to kót dolžnost vsacega človeka. Pa vunder se je v svojim sercu veselil, da mu je Bog priložnost dal, se nedolžnemu otroku že naprej zahvaliti.

Evangelino je oče neizrečeno ljubil, zavoljo tega ji je bilo posebno zdaj, ko je bil rešeniku njenega življenja

hvaležnost dolžen, lahko, ga prositi; Toma od kupčevavca z robmi kupiti. To se je tudi kmalo zgodilo. Ko je Halej svoje denarje prejel in tudi prodajno pismo podpisal, je šel gospod Klare s svojo hčerko k Tomu, in mu je povedal, da je zdaj on njegov gospodar.

Tomu so solze veselja in ginjenja oči zalile in iz globočine svojega serca je rekel: „Bog Vas blagoslovi, ljubi Gospod!“

„To upanje tudi imam,“ je rekel gospod Klare, „in mislim, da boš pri meni dovoljin. Ali znaš s konji ravnati?“

„Pri svojim prejšnim gospodu sim bil vedno kučar in še clo konje sim hodil kupovat,“ je odgovoril Tom.

„Dobro; tudi moj kučar boš tadaj, toda le s to pogodbo, da se ne boš več ko enkrat v tednu vpijanil, razun, v posebnih priložnostih.“

Tom je pogledal gospod Klareta z debelimi očmi, mu rekoč, da nikolj vpijanljivih pijač ne pije.

„Tim bolje, Tom,“ mu reče njegov novi gospod, „in upam tudi sploh, da boš svoje reči dobro opravljaj.“

„Ali boš tudi res rad pri atu,“ je pristavila Eva.

„Ata imajo vse ljudi radi, samo smejajo se jim zmeraj.“

Njeni oče se je glasno zasmel nad temi nedolžnimi besedami in je šel z njo na zadnji konec barke.

Avguštin Klare je bil sin bogatega posestnika v Luiziani. Njegovi spredniki so prišli iz Kanade. Dveh bratov, ktera sta si bila v vsim zelo podobna, je bil eden posestnik lepega in bogatega posestva v Vermontu; drugi pa v Luiziani. Avguštinova mati je bila francozkega rodu, ki se je že pred mnogimi letmi v Luiziano preselila. Avguštin je imel enega samega brata. Ker je bil v otročjih létih slabotnega zdravja, so zdravniki nasvetovali, ga k njegovemu stricu v Vermont poslati, z upanjem, da mu bo ondašni zrak bolj k moči pomagat. To se je tudi zgodilo, in več lét je ostal pri stricu.

Kot otrok in tudi še fant je bil bolj občutljiv in

bolj mehkoserčen. Bolj ženskega kot moškega duha je bil. To mu je tudi še pozneje ostalo; dasiravno se je njegovo serce v preteku časa nekoliko vterdilo, pa vunder ne toliko, da bi se včasi ne otajalo. Silno prebrisane glave je bil in obilo lepih vednost si je nabral. Pa tudi tukaj dostikrat ni bil sam s sabo v edinosti; njegovo notranje nagnjenje ga je bolj v domišljiji živeti gnalo, pamet pak mu je velévala svoje vednosti bolj na življenje v djanju obračati. Komur koli je svoje priateljstvo in svojo ljubezin naklonil, tega se je zvesto in terdno deržal; zakaj presveta mu je bila, kakor da bi mu bilo njegove serce pripustilo, od nje odstopiti. Že kot mladéneč se je soznanil z neko devico iz Novojeorške države. Dopadla mu je in njegovo serce se je popolnoma za njo vnélo. Vredna je pa tudi bila njegove ljubezni. Vsa po njegovih željah je bila in ljubila je tudi njega s čisto, pravo ljubeznijo. Bila je imenitnih staršev, kateri so ji pa zgodej pomerli. Tisti čas je pri žlahti živela. Ker je še premlada bila, je bilo za možitev privoljenja njenih skerbnikov treba. Dalo se ji je in obljubljena je bila Klaretu. Ko se je to zgodilo, se je ta urno v Luiziano vernil, da bi si ondi svoje domovanje pripravil.

Kakor spotoma tako v Luiziani je, kadar mu je le čas pripustil, svoji obljubljeni kaj pisal in njegovo serce je imelo najslajšo tolažbo, če mu je tudi ona kaj pisala.

V začetku je dobival po redu odgovore od njé. Pa kmalo jih ni bilo; in če je še tako silno za odgovor jo prosil, ga vunder ni dobil. Že je imel namen, se pred odmenjenim časom proti severju na pot podati, da bi se sam tega nezapopadljivega molčanja prepričal, kar dobi vse svoje poslednje pisma neodpečatene nazaj s kratkim pisanjem enega žtahtnikov svoje nevéste, v katerim mu je ta kratko povedala, da je svojo roko že nekomu drugemu dala in da bo, preden to pisanje prejme, že poročena.

To je bilo, kakor če bi bilo z jasnega neba va-nj

tréšilo. Svoje življenje bi bil za njeno zvestobo zastavil; zdaj pa je mogel v svojo neizrečeno žalost svediti, da ga je tako neúžmiljeno goljfala. Pa vunder ni nehal jo ljubiti. Preveč le je bilo njegovo serce poparjeno, kakor da bi si bil mogel misliti, da mu je kdo drug zanjke nastavil. Mlad, bogat, ljubezniv je bil, in vse lastnosti je imel dobrega človeka. Pri svoji nevésti tudi ni nikolj nič našel, kar bi ga bilo moglo z mislijo navdati, da je nestanovitna. Ljubila ga je, kakor on njo; to so tudi njene pisma pričale. Kako bi si bil tadaj mogel misliti, da se je tako naglo spremenila in svoje serce komu družemu dala, brez da bi bila povedala zakaj? Tega ni prašal. Kakor vmo že rekli, njegovo serce je bilo preveč omamljeno. Sicer bi bil vsaj svojemu stricu pisal in ga zastran tega prašal. Pa kmalo se je razžaljenega čutil in potem se je v njem želja zbudila, se znositi. In tako je, nejevoljen sam s sabo, kar sklenil, se tudi oženiti in tako za vselej svoje serce vpokojiti. Zahajati je sačel v družbe z vso strastjo, katerih se je dozdej ogibal; obup je vso njegovo serčno in dušno moč še bolj napel in tako se je vsim, kateri niso vedli, kaj se mu je prigodilo, še bolj ljubezniv zdel. Kjer se je kot snubač oglasil, so ga povsod z veseljem sprejeli, in tako se je zgodilo, da je v šternajstih dnevih svojo nevesto dobil, mlado žensko v Novim Orleanu, ktera je bila lepe postave, — in bogata. Kmalo potem je bila tudi poróka in dva človeka sta se vzela, od katerih je vse reklo, da lepšega zakona dalječ ni najti.

Perve tédne po poroki je bilo veselje čez veselje, da so komaj se oddahnili in Klare sam ni bil v stanu, prevdariti, s kom se je poročil. Svojo prvo ljubo si je, tako reči iz glave zbil, pa kmalo je zopet toliko bolj v njegovim sercu oživéla. Na svojim gradu blizu Novega Orleana je imel veliko družbo pri sebi zbrano in vse je bilo prav židane volje, kar mu pismo podajo, pri kterega pogledu je obledel. Na napisu je spoznal znano pisanje in komaj je toliko zamogel, da je svoje

osupnjenje skril in izgovor dobil, se za nekaj časa odtegniti. Še lé čez nekaj časa je zamogel, brez da bi bil kdo vedel, v drugo stanico iti.

Ko je vidil, da je sam, je odperl nesrečno pismo in kar je bilo v njem pisano, je njegovo serce popolnoma pobilo in z neizrečenimi bolečinami obžalovanja in obupa napolnilo. Njegova prva nevesta je bila brez vse krivice! Njeni stric jo je, ker je bila zlo bogata svojemu sinu nameniti hotel in si je torej vse prizadjal, njeno zvezo z Klaretom ovréti. Njene in Klaretove poslednje pisma je zaterel, in kakor je Klaretu pisal, da je nezvesta, tako je tudi njo goljufati hotel, ker je rékel, da je on drugo zbral. Toda bolj previdna kakor Klare, ni hotla tega verjeti in na tihim je popraševala tako dolgo, da je mrežo laži in goljufije čez njo in čez njenega ljubega prédeno našla. Ze popred je ponudbe stricovega sina z nevoljo odrékla in bi se tudi, če bi se bila prepričala, da je njeni ljubi nezvest, ne bila podala. Njeno poslednje pismo do Klareta je živo pričalo, da ga z enako serčnostjo ljubi, kakor popred, in nazadnje je svoje veselo upanje razodela, da bodeta kmalo kot mož in žena živela.

Z besedami povedati, kaj je serce mladega moža čutilo, ni mogoče. Še le čez več dni je zopet toliko k sebi prišel, da je mogel odgovor pisati. S kervavim sercom in s slabo roko je razodel, kaj je storil, pokazal zastojnost svojega britkega obžalovanja, martre svojega obupa in prosil jo je nazadnje lé še za edino tolažbo, ga pomilovati in ga potem kot take ljubezni nevrednega za vselej pozabiti.

S tem je bila njegova ljubezin po videsu sklenjena, ali v njegovim sercu je do smerti živela. Se vé, da bi bila žena, v kateri bi serce za pravo zakonsko ljubezin živelo, rane zacelilo in britke spominje olajšalo. Pa Maria, Klaretova žena, ni imela nobene take lastnosti; in vse, kar je mož z njó priženil, so bile tri reči: sto tavžent dolarjev premoženja, svitle črne oči in lepa

postava. Ljubezin, občutno serce in prava ženska duša so ji bile vedno ptuje reči; ona je le sama sebe ljubila in ni poznala nobenega družega veselja, kakor spolnovati, kar ji je v glavo prišlo. Tega je bila z otročjih let navajena; množica robov je bila vedno pripravljena, njene povelja spolnovati; njeni starši, katerih edini otrok je bila, so se skušali, kateri bo pred njene najskrivniši želje spolnil, in nej bi bile še tako nepametne bile. In tako rés ni bilo čudo, da se je nezmerna samoljubnost v njeno serce vgnezdila, in da jo je povsod vodila. Ker se je vsacega prizadevanja bala, je čisto nevédna ostala, in kolikor je bila odzvunaj oglašena, ji je samo iz omikanih družb ostalo, v ktere so njeni starši z njo zahajali. Skoraj že presita vednih veselíc, v katerih je živela, in prilizovanj, ktere ji je kardelo zaljublencov skazovalo, se ji je zakon s Klaretom nekaj nenavadnega zdel, in nič družega ni pričakovala, da se ji bo, kakor pred tako tudi še kot mož prilizoval in priklanjal.

Pa že v prvih tednih po poroki in posebno po tem, ko je tisto pismo prejel, ni bil Klare prav nič več pri volji, se po njenih napačnostih obračati, in samo dolžnost ter prirojena blagosercnost ste ga nazaj deržale, da svoje žene ni preveč iz nemar pustil in da jo je po videsu spoštoval. Pa njó, živo svojoljubnost, ljubiti, mu ni bilo mogoče. In tako sta živela oba brez sovražtva in brez ljubezni poleg eden družega in eden z družim. Po rojstvu Evangeline sta se sicer nekoliko približala, pa le za kratek čas. Zakaj ko je oče déte z vso ljubeznijo ljubil, ni bilo materi družega nič, kakor prijetna priklada k zakonu. Ljubila je sicer tudi ona déte, pa dosti menj, kakor samo sebe; in ta ljubezin se je kmalo še bolj ohladila, ko je vidila, kako serčno njeni mož otroka ljubi. Ker je mislilá, da je ona zavoljo tega menj ljubljena, se je začela od zdaj vedno bolj in bolj zmerdovati; nevoljna je bila in kisle obraze je nosila; vedno je tožila, da jo glava boli in po udih terga in pri vsaki še tako majhni priložnosti jo

je glava boléla. Robinje, katerih je mnogo v svojo postrežbo imela, je silno terpinčila, in gotovo bi jih bila vsakdan pretépati dala, če bi se ne bila svojega moža bala, kateri kaj tacega nikakor ni mogel terpéti. Robove je imel, ker je bil s svoje mladosti téga vajen in ker je bilo v Luiziani to šega vsih bogatih ljudi. Sicer bi bil pa enako rad posle imel. Ravnal je pa tudi s svojimi robmi enako milo in dobro, kakor s svobodnimi posli. V nekterih rečeh jim je bil še skorej predober. Ker je bil sam s sabo nevoljin, se je za domače gospodarstvo malo pečal. Njegova žena se je pa na to toliko umila, kakor zaje na boben, in tudi nikoli ni mislila, da je gospodinja. Tako ni bilo čudo, če so v kuhinji, hramu in sicer povsod gospodarili, kakor jim je serce želélo, in nezmerno trčili. V tej hiši je bilo rés, da nihče ni védel, kdo je bil kuhar ali hlapec. Dasiravno gospod Klare ni bil vajen, denarje, katerih so hotli dan na dan od njega iméti, stiskati, bi bil mogel vunder slep biti, da bi nazadnje nespametne potrate ne bil vidil. Bolj na tanjko je vse prevdaril in vidil je da bo tréba vse drugače narediti, in gospodinstvo komu družemu izročiti. Za to ni bil po njegovim prepričanju nihče bolj pripraven, kakor njegova sestrična Ofelia v Vermontu. Peljal se je tadaj s svojo hčerko, brez ktere ni mogel ne en dan živeti, tjè, in dasiravno je Ofelia svojo domovino nerada zapustila, je vunder njegovim prošnjam odjenjala in je rekla, da bo gospodinstvo v njegovi hiši prevzela.

Gospa Klare je bila preveč mlačna, kakor da bi si bila mislila, da so s tem njene pravice prikratjene; še le vesela je bila, da ji ni bilo več treba gospodiniti. Pustila je tadaj Ofelio, da je delala in gospodinila po svoji volji, in tako je tudi prav storila. Zakaj una je bila kaj jaka gospodinja, in kmalo je pri celi hiši vse v red djala.

Zdaj imamo posebno s Tomom opraviti. Prav srečnega se je imel pri svojim novim gospodu; samo na svoje

nesrečne ljube se je dostikrat zmisli, ktere je v Kentuki zapustil. Dasiravno je vžival marsikaj, kar so drugi robovi pogrešali, bi se bil vunder rad vsemu odpovedal, če bi bil mogel s tem doseči, da bi s svojimi ljubimi živel. Že davno je želel, jim pisati in povedati, kakošna sreča ga je zadela; in dasiravno jih je hotel s tem vpokojiti, se je pri tem vunder večkrat spomnil obljube, ktere mu je Želbova gospa storila, namreč da ga bo odkupila in v Kentuki nazaj vzela. Pa težko ga je stalo, svoje misli zapisati, ker mu je pomoči mladega Želbia manjkalo; in še le, ko je Evangelina vidila, v kakošni stiski da je, in se je z otročjim veseljem voljno prizadevala, ga po svoji majhni vednosti v pisanju učiti, je njegova poskušnja bolji tek dobila. Enega dne ju zaleze gospod Klare pri tem delu, kteri se je pri tem njemu prav novim opraviu svoje hčerke začudil pa nič nevoljin ni bil, da je robu pisati pomagala. Še le si je, ko je zvedil, za kaj da gré, po Tomu natanjko povedati dal, kako hoče pismo pisano imeti, ktero je potém sam spisal in oddal. — Ko so to pismo prejeli, so bili zelo veseli, in Juri Želbi je prevzel, odgovor pisati in Tomu povedati, da morda čas ni dalječ več, da se bo v Kentuki vernil.

Se ve, da se to upanje ni spolnilo, ker se gospod Želbiovo premoženje ni tako urno popravilo, da bi bila mogla njegova žena toliko denarjev prihraniti, da bi Toma odkupila. Pa tudi Klare ji je bil čisto neznan; sicer bi si bila morde pomagala, ker bi se bila na njegovo dobrosercnost obrnila in ga prosila, ji Toma prepustiti.

Dasiravno je pa mnogo tednov, mnogo mescov preteklo, brez da bi se bilo Tomu hrepenjenje spolnilo, je bil vunder preveč prav kristjan, da bi ne bil tudi v tem božje volje spoznal in se v njo vdal. Tudi mala Eva mu je veliko dušnega veselja delala. Blagemu otroku so duhovne pesmi silno dopadle, ktere je v svoji pobožnosti po končanim delu pël; enako veselje je imela nad njegovimi keršanskimi pogovori. Pesmice se je sčasoma

iz glave naučila in tudi njegove govore si je v glavo vtisnila. Enega dne pride ravno od Toma v stanico svojih staršev, ki so se z Ofelijo pogovarjali. Govorili so ravno od vere. Gospa Klare je terdila, da je prav robove imeti. Gospod Klare ji je z marsikakimi grenkimi besedami njeno pomoto razkazoval. Ofelia pa, koja je imela keršansko serce, si je prizadevala, pogovore na keršansko vero napeljati. To je bilo gospej silno zoperno in sklenila je pogovor z besedami: „Kar mene zadene, sim vesela, da sim v deželi rojena, kjer imajo robove, kar za prav imam in kar tudi, kakor sim prepričana, biti mora; in brez robov bi ne mogla živeti.“ V tem hipu pride Evangelinca.

„Kaj pa ti misliš k temu, Eva?“ jo vpraša oče.

„K čemu, ljubi ata?“

„Jez mislim, kaj ti bolj dopade: pri svojem starimu stricu v Vermontu živeti, ali pa v hiši polni postrežbe, kakor je pri nas?“

„Se ve, da je pri nas najbolje,“ reče Eva.

„Kako to?“ jo vpraša oče in jo k sebi potegne.

„Jez mislim, da za to, ker imaš tako toliko ljudi okrog sebe, kateri te ljubijo,“ mu odgovori.

„To je pač vse Evangelini podobno, to neumno govorjenje!“ je rekla mati.

„Ali je to neumno govorjenje, ata?“ vpraša Eva plašno in tiho svojega očeta. Pa ta jo je z kratkimi besedami vpokojil, in vprašal, kje da je celi čas bila.“

„Pri Tomu sim bila in sim ga poslušala ko je pël,“ je odgovorila.

„Pêti si poslušala Toma?“

„Se ve da! Tako lepo poje od novega Jeruzalema in od nebeških angeljčkov, od svete dežele in t. d.“

„Ej, kaj morem rêči! to petje ti mar še bolj dopade, kakor v gledišu?“

„O, gotovo, in tudi iz glave se ga učim. Berem mu tudi kaj iz svetega pisma, on mi pa razklada, kar mu berem.“

„Ne, vedno bolj bedasto bo to dete!“ reče gospa Klare in se glasno zasmaja, pa vunder ni mogla svoje nevolje skriti. Gnusilo se ji je, da se je nedolžni otrok s Tomom tako soznanil. Rekel je pa gospod Klare: „Toma, kot razkladavca svetega pisma ni zaničevati; pravo keršansko serce ima. Danas zjutrej sim hotel svoje konje préd ko sicer imeti, in sim šel k Tomu, mu to povédát. In preden sim vrata odperl, sim ga slišal tako serčno moliti, kakor že davno nisim slišal. Tudi mene je v molitvi prav živo opomnil.“

„Gotovo za to, ker je čutil, da ga poslušas,“ je vgovorila gospa.

„Če bi bil to zavoljo tega storil, bi bil prav bedasto storil,“ reče gospod na to, „zakaj, moje grešno življenje obžaluje in prosi Boga, da bi se spreobernil.“

Tom je namreč prav dobro spoznal, da ima njegov gospod, čeravno je bil prav dobrega serca, vunder malo keršanskih krepost, ali da vsaj tako živi, da bi pred Bogom ne mogel obstati. Posebno ga je pa zlo žalilo, ko ga je enega večera od pijančevanja zlo pijaniga domu priti vidil. Ubogi gospod Klare je od reči, ktere vero zadevajo, vselej dobro mislil; keršanstvo je povsod spoštoval, ker ga je našel. Samo od tistiga časa, ko se je sam s sabo razperl, je malokadaj na-nj mislil. Da bi bolečino nad zgubljeno srečo svojega življenja omamil, je vedno le posvetnega veselja iskal in tako se je včasih zgodilo, da je čez vojnice mahnil. Pa tudi tukaj je včasih tako malo dopadajenja imel, da je Tomove uke v teh rečeh hvaležno poslušal in mu obljubil, se po njih ravnati. Od tega časa mu je bil Tom še dvakrat ljubši, in Eva je smela k njemu iti, kadar se ji je ljubilo.

„Stric Tom,“ mu reče enega dne, potem, ko mu je iz svetega pisma kaj brala, „zdaj umem, kako je Jezus za nas smert terpeti mogel.“

„Zakaj pa, gospodična Eva?“

„Ker sim nekaj enacega čutila,“ mu odgovori.

„Kako čem to umiti, ljuba gospodična?“

„Sama ne vem prav povedati. Mislim pa, da, če se ubozih ljudi na barki spomnim, kako so bili vklenjeni in dalječ, dalječ poslani, in kako so mogli svoje matere, ali može, ali svoje otroke zapustiti, brez da bi jih še kadaj viditi mogli; ali če se strašnega ravnanja spomnim, ktero morajo večdel vsi robovi preterpeti, si vedno v sercu mislim, da bi rada umerla, če bi mogla tej revšini konec storiti. Ja, Tom, rada bi umerla, če bi moglo biti in če bi s tem kaj pomagala,“ je reklo angeljsko dete z modrim obrazom, in je svojo ročico na njegovo položilo.

Tom je bil tako ginjen, da so mu solze oči zalile, in odgovoriti je hotel na to, kar pokliče teta Evangelino.

Tom je imel tako res srečne ure. Če je mogel to razodeti, česar je bilo njegovo serce polno, je bilo to njegovo največje veselje. Kako bi bil pa tudi mogel serce dobiti, ki bi bilo za keršansko resnico bolj vneto, kakor je bilo Evangelinino? Vsa je gorela za to in čuditi se je bilo tudi, kako si je take resnice ne samo v glavo vtisnila, ampak jih tudi prav obračala. Tako je bila enkrat pri svoji materi, ko je ta ravno svoje lišparije raskladala. „Glej, Eva,“ je rekla mati, „te le lepe reči ti bom dala, kadar boš odrastla in med svét stopila. Na prvem plesu sim jih imela, in rečem ti, da me je vse gledalo.“

Eva vzame lepotijo v roko in jo pazljivo pregleduje, toda njene misli so bile drugam obrnjene.

„No, dete, tako mlačno se deržiš?“ ji reče mati.

„Ali so ti zlahtni kamni mnogo denarjev vredni, mama?“

„Gotovo, da. Tvoj stari oča so jih iz Francoskega prinesli in lepo premoženje tiči v njih.“

„Oh, če je taka, bi jih tudi zdaj že rada imela, da bi z njimi storila, kar bi hotla,“ je odgovorila Eva.

„Kaj bi pa storila z njimi?“

„Prodala bi jih in za denarje bi si mesto v svobodnih deržavah kupila, bi tje vse naše robove prepe-ljala, in jih brati in pisati učila,“ je odgovorilo dete,

omolknilo je pa kmalo, ko se je mati začela na glas smejati.

„Ali bi morde tudi še clo hišo za izrejo otrok zidati dala?“ je rekla mati zaničljivo, „ali bi jih mar klavir in malati učila?“

„Ne, ljuba mama, učila bi jih sveto pismo brati in pisma pisati, da bi svojim ljubim pisati in njih odgovore sami brati mogli,“ je odgovorila Evangelina s terdnim glasom. „Sej vem, kako žalostni so, da tega ne znajo. Namreč se pa Tomu, saj nekoliko, tako godi in marsikteremu drugemu, in vselej sim žalostna, kadar se na to zmislim.“

„Pusti to, Eva; otrok si še in ne umiš tega; in tvoje govorjenje mi dela bolečine v glavi,“ je rekla mati, ktera se je vselej z bolečinami v glavi izgovarjala, kadar je reči slišala, ki ji niso dopadle.

Iz tega malega se že da spoznati, da se je v ljubeznivim otroku hrepenjenje po nekom neznanim vnemalo, hrepenjenje višje ~~sorte~~, ktero si je z djanjim ljubezni najbolj vtolažiti prizadevala. Pa to hrepenjenje je še več pomenilo, kar se je pozneje pokazalo. Ta krasna cvetlica, prenježna za posvetni vert, je bila namenjena v nebeški vert presajena biti, kjer bi jo imeli angeljčki oskerbovati. (do tr.)

Evangelinina bolezen, ki ji je smert prinesla, se je začela z nevarnim kašljanjem, na ktero so pa njeni starši v začetku malo porajtali in to tudi že potem, ko je Ofelia povedala, kako nevarno da je. Oče ni hotel verjeti, da je njegov ljubi otrok tako nevarno bolan, ker ga je že sama misel na to vstrašila, da je kaj tacega mogoče. Mati pa je bolj z svojimi dozdevnimi bolečinami v glavi in z drugimi marnami opraviti imela, kakor s kašljem svojega otroka, ktereга je le iz dolžnosti ljubila. Ko so nazadnje spoznali, da se nevarnost ne da več tajiti, so začeli po vsi mogočosti zdravnikove pomoči iskati; pa prepozno je bilo. Pokazalo se je, da je ta kašelj znamenje jetke bil, ktera je Evangelino kmalo umorila. Evangelina je

dobro čutila, da se njena smert bliža. Oče pa se je te misli še vedno močno branil in s silo se je nje oprijemal, da bo ozdravela, posebno ker je lastnost te bolezni pripustila, da je Evangelina včasih vstati in po stanici hoditi mogla. Prinesel ji je zavoljo tega enega dne lepo vošeno punčko iz mesta in je mislil, da jo bo ž njo prav razveselil. Ko je pa v stanico stopil, je vidil, da je bilo njeno obličje kakor razsvitljeno in dasiravno se je še večja ljubeznivost čez njeno obličje razlilo, se je vunder v serce skerbneega očeta misel vrinila, da zna to znamenje bližnje smerti biti. Pa vunder se je hotel še pregovarjati, da še ni tako in vprašal jo je skerbno: „Ljuba Eva, povej mi, ali se ne čutiš danas bolje?“

„Poslušajte me, ljubi ata,“ je rekla Evangelina, „že davno sim Vam hotla nekaj povedati, zdaj pa Vam povem, preden se huje z mano zgodi.“

Oče se je tresel v težkim pričakovanju, ko se je Evangelina po teh besedah mu na ročej vsedla in prijazno dalje govorila:

„Nič več ne smem za se hraniti; čas moje ločitve od Vas je prišel. Kmalo Vas bom za vselej zapustila!“ je rekla jokaje.

„Oh, preserčna Eva, ne govori mi tako,“ je rekel oče z milim glasom; „taciš žalostnih misel ne smeš imeti in gotovo je slabost tvojega života kriva, da so te obšle. Poglej, kako lepo vošeno punčko sim ti prinesel!“

„Ne, ljubi ata,“ je rekla Eva in je punčko lepš na stran položila, „ne motite samega sebe! Nič bolje mi ni in dobro čutim, da ne bom več dolgo živela. Stan mojega života me ni navdal s temi mislimi. Ako bi mi ne bilo zavoljo Vas in zavoljo družih, ki me ljubijo, bi se prav srečno čutila, veselil se smerti in hrepenim po nji.“

„Kaj je pa tvoje serčice, preljubo dete, tako žalilo? Ali nisi vsega imela, kar te je razveseliti moglo, in kar je bilo mogoče, ti dovoliti?“

„In vunder bi bila rajši v nebesih, in samo zavoljo

Vas in zavoljo družih, bi še rada živa ostala. Tukaj je toliko reči, ki me žalijo in so mi strašne. Rajši bi bila tam gori in zopet bi se ne ločila rada od Vas — to mi hoče skorej serce razgnati.“

„Kaj te tako žali, Eva, in kaj ti je tako strašnega?“

„Oh, reči so, ki mi dan na dan pred očmi stojé, in se ne dajo vsaka posebej imenovati. Žalostna sim zavoljo naših robov, serčno me ljubijo in vsi so mi tako dobri in prijazni. Rada bi imela, ljubi ata, da bi svobodni bili.“

„Ali misliš, moje preljubo dete, da nimajo dobro pri meni?“

„O, se ve da imajo; pa vunder bi bilo mogoče, preljubi ata, da bi se kaj primerilo, in kaj bi bilo potem ž njimi? Malo ljudi je taciš misel, kakor ste Vi. Stric Alfred niso tak, in mama tudi ne; potem pa pomislite, kako strašno ravnajo naši sosedji s svojimi robovi.“

„Oh, da bi ne bila nikoli nič tacega slišala, ljuba Eva; bolje bi bilo za tebe.“

„Zakaj bi mi pa to skrivali, ata? Vi bi me radi vedno veselo vidili, bi mi nikolj žal besede ne rekli, bi mi nič neprijetnega ne storili, še kaj žalega slišati ne pustili, in med tem nimajo druge uboge stvari vse svoje življenje nič kot revšino in nadloge terpeti. To se mi krivica zdi in ne umem, zakaj bi z drugimi vsaj toliko ne terpela, da si njih terpljenje k sercu vzamem, kakor sim vedno delala? Ali bi nikakor ne bilo mogoče, ljubi ata, da bi vsi robovi svobodni bili?“

„To bi bilo težko, draga Eva, jez sam spoznam, da imam vse robstvo kot hudo nadlogo in mnogo družih je mojih misel. Zavoljo tega pa tudi želim, da bi nobenega roba več v deželi ne bilo. Pri vsim tem pa vunder ne vem, kako bi bilo mogoče, to storiti.“

„Ata, tako ste dobri in blagosercni, in veste vedno toliko prijetnih reči povedati: ali bi ne mogli vse obiti in ljudi pregovarjati, da nej svoje robove izpuste? Kadar bom mrtva, ljubi ata, se bode te moje prošnje spomnili

in jo bodele gotovo spolnili. Jelite? Rada bi to sama storila, če bi mogla.“

„Kadar boš mertva, Eva?“ je zdihtnil gospod Klare z milim glasom. „Oh, ljubo dete, ne imenuj mi te strašne besede! Ti si moje edino in moje vse na zemlji!“

„Uboge stare Pruve otrok je bil tudi njeno vse, kar je na zemlji imela, in vunder ga je mogla vpiti in zdihovati poslušati, brez da bi mu bila mogla pomagati. Vidite, ata, ti ubogi ljudje ljubijo svoje uboge otroke enako, kakor Vi mene ljubite. Oh, storite kaj za-nje! Ravno tako hrepeni uboga Mamí neizrečeno po svojih otrocih, od katerih je ločena, in joka se vselej, kadar kdo od njih govori. In kako silno ljubi Tom svoje otroke! Ali ni strašno, ata, da se take reči goditi morejo in otroci po sili svojim staršem jemljejo?“

„Oh, priserčno dete, vpokoji se in ne govori več od smerti, in vse bom rad storil, kar želiš.“

„Pred vsim mi pa obljubite, preljubi ata, da bo Tom svojo svobodo dobil, kadar“ — obstala je in je potem tiho pristavila — „kadar mene več ne bo.“

„Ja rad bom to in sploh vse storil, kar od mene tirjaš, — samo umreti nikar!“

„Ljubi ata,“ je rekla deklica in je svoje vroče lica na očetove pritisnila, „kako vroče želim, da bi skupej šla.“

„Kam pa, ljuba Eva!“

„K našemu Zveličarju! Oh, kako lepo je pri njeni, kako ljubo, kako prijetno!“ Otrok je govoril, kakor od kraja, v katerim je že večkrat bil. „Ali bi ne hotli z mano tje iti, ata?“ je pristavila.

Gospod Klare jo je z gorečnostjo na svoje serce pritisnil in je molčal.

„Sej vem, da bode k meni prišli,“ je rekla hčirka z mirnim pa svestim glasom, kakor če bi bila že čutila, kar se je premalo zgodilo.

Zakaj Evangelina ni dolgo na zemlji prebivala. Njeni oče je bil od tistiga časa kakor sanjač in bolečina nad zgubo preljubega otroka je storila, da ni nič več

čutil, nič več vidil, kar se je okrog njega godilo. Samo obljuba Evangelini storjena mu je sveta ostala in kmalo je storil potrebne pota za izpušenje Toma.

Že je bil dan odločen in samo sodnijskega poterjenja je bilo še treba, kar prinesejo enega večere gospod Klareta pol mertvega dam. Šel je v neko kafetarijo, da bi s doktorjem pravice govoril. Ondi se je med dvema gostoma prepir vnel, kar se v tisti deželi dostikrat zgodi. Pretepati sta se začela in gospod Klareta, ki je hotel z mnogimi družimi prepiravce umiriti, je eden v trebuh zbadil. Rana je bila smertna. Čelo noč je brez zavednosti ležal in drugo jutro je svojo dušo izdihnil!

Njegova udova je ostala tudi zdaj pri svojim starim življenju. Nekoliko solz je darovala svojemu možu in se je koj vsa černo oblekla; pa truplo se še ni zhladilo, je že mlado robinjo, ki je bila njena hišna, zavoljo majhne pregrehe k tepežniku robov poslala in ji je petnajst s palico naštetí dala! Toma spustiti ni hotla, temuč pomanjkanje sodnijskega poterjenja je v svoj prid obrnila in sklep ranjcega moža overgla. Še tisti dan po pokopu ranjcega moža je poklicala njenega doktorja pravice in mu je dala oblast, njegove plantaže gospodariti in vse robove prodati, kolikor jih je bilo pri hiši.

S tem je prišel konec Tomovih jasnih dni in hudi so mu zdaj nastopili, ki so se imeli še le unstran groba v prijazne premeniti. Prošnja gospodične Ofelie za-nj pri gospej Klare je bila prazna in ali bo njeno pisanje do gospe Želbi zavoljo odkupljenja Toma kaj pomagalo, se ni dalo upati. Že enega prvih dni so bili vse Klaretovi robovi v veliko prodajišo v Novim Orleanu poslani in do prvega somnja zaperti. Samo dve robinji je gospa Klare zase obdržala.

VIII.

Hudi dnevi.

Med robovi, ki so bili dan prodajanja izpostavljeni, je bila tudi neka Kvaterona s svojo 18 let staro hčerjo. Obe ste bile neke prav poštene, pobožne gospe v Novim Orleanu, ktera ni le prav lepo z njima ravnala, temuč tudi ženskih del, brati, pisati in keršanskega nauka ste se ondi učile. Pa edini sin in ded te gospe je materno premoženje v kratkim času pogнал; na kant je prišel in robove z njegovim posestvom so mu očitno prodali.

Emelina, tako je bilo hčeri Kvaterone ime, je bila v hiši tiste gospé rojena in od nje tako zrejena, kakor če bi bila svobodna. Komaj je vedla tadaj, kaj je rob in tudi njena mati Suzana ni nikoli robstva hudo skusila. Toliko strašneje je bilo za obe, ko ste bile očitno na prodaj pripeljane, in še strašneje, ker ste skoraj za gotovo mislile, da bodele vsaka drugam prodane in tako za vselej ločene.

Tako se je tudi zgodilo. Suzana je bila prva prodana. Prijazen, že bolj postarn gospod jo je kupil, kateri bi bil njeno milo prošnjo rad uslišal in tudi njeno hčer kupil, če bi ne bili, ker je bila prav zala devica, neki razujzdanci njeni kup tako visoko gnali, da je bilo njegovo premoženje premajhno. Nazadnje je neki gospod Emelino in dva druga zamorca dostal. Samo uki keršanske vere, katerih ste se zgođej in živo naučile, so obvarovali mater in hčer obupanja, čeravno jima je hotlo pri slovesu serce počiti.

Mož, kateri je Emelino kupil, je bil silno velik in po svojim obnašanju živa srovost. Ime mu je bilo *Legrè*

in svoje posestvo je imel v Luiziani blizu Rudeče reke. Iz Nove Anglie je bil in v njegovi mladosti ga je mati k pobožnosti napeljevala. Toda dobri uki, ktere je od nje prejel, so kmalo svojo moč zgubili, kar je začel nemarno živeti in nazadnje, o času vojske Španjolv z Amerikanci je še clo tolovajstvo po morji počel in je vso divjost in srovost tolovajev nase vzel. Še svoje matere je v tem pozabil in ko so mu naznanilo njene smerti in njenih las poslali, je spominj tiste, ki ga je rodila in ktero je, dasiravno je globoko zabredil, vunder serčno ljubil, zaničeval in materne lase v ogenj vergel! S tolovajstvom si je mnogo denarjev pridobil in svetá v Luiziani kupil, kjer je, dalječ od omikanih ljudi samo za to skerbel, da bi obilo pavolje pridelal in po svojih divjih pošeljenjih živel. V ravnanju s svojimi robovi se je razodeval kot najstrajšnejega neusmiljenca v celim tistim kraju. Od pravega zóra zjutraj do pozne noči zvečer so mogli skorej neprenehoma in še clo v nedeljo delati. Živeža jim je silno pičlo dajal. Kdor zvečer le količkaj ni dodelal, kar mu je za dan odmeril, ga je koj do kervi tepsti dal. Ravno tako se je mogel vsak za kako plašno besedico, s ktero bi se hotel izgovarjati, pokoriti, in če si je morda od kakega roba le mislil, da ima namen ujiti, ga je še oistreje kaznoval. S tacimi je mnogokrat storil, da jih je k drevesu privezal in okrog njih ogenj zakuril, tako, da so neizrečeno terpljene prestali, tako dolgo, da so bili pol pečeni. Da pa roba do smerti terpinčil ni, tega mu samogoltnost ni pripustila, drugače, če je rob kupno ceno, kapital in obresti (činže) s svojimi deli že obilo zaslužil. Kadar je bilo to, je pustil neusmiljenec roba poginiti in je z zasluženimi denarji novega roba kupil, od kterega je več dohodkov pričakoval. Kazni ali štrafinge, ktero postave zavoljo iz naména umorjenega roba postavljajo, se ni nikolj bal, ker je predobro vedel, da se sodnije le takrat potegnejo, kadar se priče oglasijo. Teh pa nikolj ni bilo. Zakaj razun njega ni bilo nobenega belca na selstvu, kar pa rob priča, po postavah tistih

dežel nič ne velja. Da je bilo robom pri njem kakor v peklu živeti, in da so si vsako uro od njega priti želeli in mislili, kako bi ušli, vsakdo lahko misli. Ali iz tega kraja terpljenj ujiti, je bilo skorej nemogoče. Legrè je preveč na-nje pazil, in če bi tudi temu ali unemu sreča hotla ga prevariti, so bili vunder njegovi psi tako naučeni, robove loviti, da so beguna kmalo izsledili. In kaj strašnega ga je potem čakalo! Če je Legrè kaj časa kam šel, sta bila njegova dva čuvaja robov njegova namestnika; roba sta bila sicer tudi, pa kadar jima je bilo mogoče, sta bila še hujša kot gospod, pred katerim sta se po vsih šterih plazila, in da bi se mu bolj prikupila, sta z robovi, kolikor sta mogla, neusmiljeno ravnala, in dostikrat sta jih izmišljenih pregreškov obtožila, da bi jih le terpinciti mogla.

Kadar je Legrè novih robov kupil, je bilo njegovo prvo, jim svoje težke pesti pokazati. Mnogokrat jim je dal tudi svoje terde gležne čutiti, da bi si nekoliko misliti mogli, kako močan da je, in kako bo z njimi ravnal, če bi se mu le kolikaj vperli. Našega Toma je posebno zavoljo njegove berhke postave kupil in ker je mislil, da se prav dobro za čuvaja robov poda. Toliko bistrega uma je bil, da je iz Tomovega obličja posnel, da je pošten in zvést človek. Svojema sadanjema čuvajama ni nič kaj upal, zgolj zavoljo njune potuhjenosti ne. Nekaj pa ga je nazaj držalo, da ga ni koj na nju mesto postavil, namreč molitne bukvice, ktere je med Tomovimi rečmi našel. Od keršanstva ni hotel nič vediti, kar se je, kakor pravijo, hudobi zapisal. Šlo mu je pa tudi, kakor sploh vsim, kateri Boga zatajujejo, kateri vse sovražijo, kar jih spomni, da je mnogo ljudi, kateri v Boga verjejo in si prizadevajo, mu zvesto služiti. Legrè je našel te bukve na barki, ktera ga je s kupljenimi robovi po Rudeči reki pripeljala. Vidil je, da ima Tom skrinjico pri sebi, z oblačili napolnjeno, ktere je od gospod Klareta sčasom v dar dobil. To je pa bilo njemu, ki je svojim robovam komaj najpotrebniše reči privošil, kaj

posebnega. Čedno obleko in snažne škorne, ktere je Tom nosil, je mogel koj sleči in namest njih okorno krilo in lesene cokle obleči. Une in druge Tomove oblačila, posebno pa njegove snažne srajce je Legrè kar tistim prodajal, kateri so jih bolje plačevali in to je tako dolgo gнал, da je bilo vse barkarjem prodano. Molitne bukve je v vodo vergel. Tom je to vse, kakor tudi zaničevavno krohotanje svojega gospodarja ponižno terpel, in vesel je bil, da mu je njegovo ljubo sveto pismo ostalo, ktereга Legrè k sreči ni spazil.

Tom ni dolgo časa potreboval, da se je s svojimi deli in opravili na plantaži soznanil. Ročen in delaven je bil v vsim, kar je začel, in navajen je bil, vse natanjko in obertno storiti. Tih in pokojin v vsim svojim djanju je imel upanje, z neprenehano pridnostjo nekaj težav svojega stanu od sebe odverniti. Dosti revšine in nesreče je gledal okrog sebe, ki bi ga bila zamogla globoko vклонiti, toda vera v njega, ki pravično sodi in njega dozdaј ni zapustil, ga je podperala in serce je imel, z pokojno volnostjo vse terpeti, kar bi mu Bog naklonil.

Legrè, ki je na Toma na tihim pazil, je kmalo vidil, kako se da porabiti in da je eden njegovih najboljših delovcov, ki jih je kadaj imel. Pa vunder mu je bil zopern, najpervo in posebno, ker je bil Tom kristjan, potem pa, ker je svoje keršanske misli v vsaki priložnosti v djanju pokazal. Kadar je Legrè nad katerim svojih robov terdo zarenčal ali mu clo ktero s svojim bičem po obrazu dal, je prav dobro vidil, da se Tomu smili. Usmiljenega čuvaja robov pa ni mogel vpotrebovati. Čuvaj je mogel pred vsimi drugimi rečmi neusmiljen in terdoserčen biti; in ker je bil Legrè prepričan, da bi, kadar bi se od plantaže s priložnostjo odtegniti mogel, nobenega bolj zvestega in zanesljivega čuvaja in oskerbnika, kakor Toma doma pustiti ne mogel, je sklenil, kakor bi mu mogče bilo, Toma po svojim kopitu obdelati in zavoljo tega keršanstvo in usmiljenost iz njegovega serca izbiti. Ze v prvi pripravi priložnosti je hotel začetek storiti.

Malo dni potem, ko so šli enega jutra zgodaj robovi pavaljo brat, je zagledal Tom med njimi čedno oblečeno žensko, ktera je kakor drugi koš na herbtu nosila in gotovo z družimi vred delati hotla. Velike, berhke postave je bila in umnega obraza. Že čez trideset let stara je bila, na njenim obličju se je bralo, da je bila nekadaj zala in na njenim visokim čelu se je ponos in umnost brala, da si ravno se je iz gerb na njem skleniti dalo, da je že marsikaj v svojim življenju preterpela. Tom je sicer še ni vidil, ker je pa vedno med omikanimi ljudmi živel, je kmalo spoznal, da mora tudi ona omikana biti. Kmalo bomo njeno življenje zvedli, povemo tukaj le, da ji je bilo Kasia ime in da je že mnogo let ondi preživela. Legrèta je imela tako v svoji oblasti, da se je mogel vsak začuditi, kateri ga je poznal, pa mislil si je tudi vsak lahko, od kod to pride, ker je bila tako zapovedljiva in ponosna. Kaj tacega se ne zgodi redko. Koliko visocih mož je, kateri so svojim podložnim silni trinogi in divjaki, pa se v vsi ponižnosti kot robovi plazijo pred žensko, ktera ume gospodariti in se jim ponosno postavlja. Dasiravno je bil Legrè neusmiljen s svojimi robovi, si vunder ni upal s Kasio tako ravnati, in vunder je bila ona tudi njegova robinja in ga je dostikrat razserdila. Samo to pót se je zamogel toliko premagati, da jo je v kazin pavaljo brat poslal, pa gotovo bi bil od tega koj odstopil, če bi mu bila eno lepo besedo dala, ali kaj tacega storiti, je bila preveč ponosna.

Poleg Toma se je postavila in je tako ročno delala, kakor če bi bila vse svoje življenje le pavaljo brala. Tom se ni mogel nad njo načuditi. Koši za pavaljo so bili silno veliki in vsak je mogel do večera do verha napolnjen biti in svojo težo imeti. Legrè sam je bil pri vaganju, in kateri rob ni imel dosti težkega koša, je dobil po herbtu.

To je Tom vedel, in ker je vidil, da stara zamorka, Lucia z imenom, pavaljo počasi nabera, ker je bila bolehná, in je bilo viditi, da do večera ne bo toliko pavalje

nabrala, se je usmilil in je iz svojega v njeni koš pavolje deval. Čudila se je nad to postrežnostjo, ktere ji še nihče ni skazal, in se je v začetku branila, ker je mislila, da bi lahko v kako zapreko prišel. Pa Tom ji je rekel, da bo že svoje delo opravil. Ali to bi se bilo komaj zgodilo, če bi mu Kasia, ktera je vse vidila, kar je delal, ne bila svoje pavolje dala. „Vi ne veste, kako se tukaj godí,“ mu je rekla, „sicer bi ne bili tega storili. Le en mesec bodite tukaj, in gotovo ne bodete nikomur več pomagali, ampak veseli bode, če bode sami zdravo kožo ohranili.“

To vse je eden čuvajev, Sambo, vidil. Kakor od viharja gnan priteče, da Tomu eno po obrazu, ker je z ubogo Lucio usmiljen bil, in bercne to, ker ni dovolj urno delala. Nesrečna babica, ki je že poprej tako slaba bila, da je komaj stala, je zdaj popolnoma omedlela. Pa Sambo jo je kmalo zopet zbrihtal. Veliko iglo je vzel in ji jo do glavice v meso zabodil. Glasno je savpila in zoper svojo voljo vstala. „Ali vidiš, stara merha, da to bolj pomaga, kakor salmiakovec!“ je zarohnel Sambo, kteri se je potem tudi nad Kasio znositi hotel. Pa s svitlimi očmi, iz kterih sta ponos in serd strašno goréla, stopi predenj ter reče: „Pes, postopi se le, dotakniti se me! Dosti imam še moči, te psom raztergati, živega sožgati, na drobne kosce razsekati dati: ene same besede mi je treba!“ Strahljivi rob je kekljal par besed, dà bi se izgovoril, potem pa je šel s strahom.

Da bi se za to ponizanje kolikor toliko odškodoval, ni mogel opustiti, svojemu gospodu povedati, kako počasi je Lucia delala in da ji je Tom pomagal. Legré se je veselil, da je enkrat priložnost dobil, do Toma priti in ga obdelovati začeti. Ko so tadaj zvečer priča njega koše vagali, je res v svojo nevoljo vidil, da je Lucijini koš dosti težak, pa rekel je naravnost, da ni dosti težak, in ukaže ji ostati, da bo svojo kazin prejela. Potem se oberne k Tomu tér reče: „Veš Tom, da te nisim za navadno delo kupil, ampak za čuvaja robov

sim te namenil. Zavoljo tega nastopi koj svojo službo in tepi to babo.“

„Oh, ljubi gospod, lepo prosim, odpustite mi to,“ je rekel Tom: „še nikoli nisim kaj tacega delal in z vsjo voljo ne morem tega storiti; čisto nemogoče mi je!“

„Počakaj, kmalo te bom naučil reči delati, ktere ti ukažem, in če jih ravno nikolj popred nisi delal!“ je rekel Legrè ter volovsko žilo prijel, s ktero je tako Toma po obrazu vrézal, da se mu je kri pokazala.

„Tu imaš svoj del!“ je pristavil. „Ali boš tudi zdaj še rekel, da ne moreš storiti?“

„Ja gospod, res ne morem,“ odgovori Tom, in si obriše kri z obraza. „Z veseljem hočem noč in dan delati, dokler je iskrica življenja v meni; ali to, kar zdaj od mene terjate, imam za krivično in nemorem tega storiti in ne bom nikolj storil.“

Pričijoči robovi so se vstrašili zavoljo tega govorenja, ker še nikolj niso tacega slišali. Tudi Legrè je bil tako serdit in osupnjen, da dolgo ni mogel govoriti, da bi se iznosil.

„Kaj? ali ti, črni pes, se upaš, to, kar jez zapovem, krivično imenovati! Kako more kdo vas živinčet tudi le oddalječ na pravico ali krivico misliti! Temu bom jez enkrat za vselej mejo postavil. Kaj pa misliš, kdo da si ti? Ali misliš, da si meni enak, ker si v svoji derznosti upaš, svojemu lastnemu gospodu reči, kaj je prav ali neprav? Ali misliš ti tadaj da ni prav, to babo tù tepsti?“

„Ja, gospod!“ odgovori Tom s krepkim glasom, pa vunder krotko, „uboga žena je bolna in slaba in res bi neusmiljeno bilo, jo zavoljo tega tepsti, posebno, ker je popolnoma svoje delo opravila. Ljubi gospod! če me hočete umoriti, umorite me; enega robov, svojih tovaršev pa tepsti, tega ne bom nikolj storil; rajši umerjem!“

Zdaj je dosegla Legrétova zloba najvišjo stopnjo in s silo se je glasno zakrohotal ter svojema rabeljnama zapovedal, Toma tako dolgo tepsti, da bo več tednov

Legré da Toma tepsti.

dosti imel. S peklenskim veseljem sta storila, kar jima je ukazal.

Pozno ponoči je bilo. Tom je ležal v kopernjenju in kervi na svoji slabi postelji. Neizrečene bolečine je terpel, ktere so bile zavoljo pikanja nekih merčesov in zavoljo neizrečene zêje še večje. Nikogar ni bilo, ki bi mu bil pomagal, sam pa ni zamogel, tudi le za eno stopinjo se prestopiti, da bi vsaj skelečo žejo pogasil.

„O, usmiljeni Bog! Poglej milostljivo na mene ubozega in pomagaj mi! Pomagaj mi, se s stisko vojskovati!“ je molil v svojim terpljenju.

Zdaj se naglo vrata odprejo in ženska pride z gorečo laterno v stanico.

„Kdo si?“ jo praša Tom s slabim glasom. „Za božje usmiljenje te prosim, daj mi vode, da svojo strašno žejo vgasim!“

Kosia je bila. Svojo laterno postavi na tla, naliije vode v kozarc, sklone Tomu glavo in mu da piti. Tri kozarce vode je spil Tom.

„Pite, kolikor se vam poljubi,“ je rekla. „Saj sim vedla, kaj se bo zgodilo. Zdaj ni prvi pot, da sim ponoči vstala in ljudem piti prinesla, ki so bili v tém stanu, v katerim ste vi.“

„Prav lepo se vam zahvalim, ljuba gospodičina,“ je rekel Tom, ko se je pokrepčal.

„Ne imenujte me gospodičino; nič družega nisim, kakor revna robinja, in stojim še nižêje, kakor vi kadaj stati zamorete,“ reče britko. Zdaj pa pristavi še, ko je šla k vratam in z mokrim platnom pogernjeno céhto privlekla, „zdaj poskusite, se na-njo zavaliti.“

Dolgo je terpelo, preden je zamogel Tom po prijaznim vkananju storiti; ko pa je na céhti ležal, je čutil kmalo veliko hladilo v svojih gorêčih ranah po hladni mokroti; še bolj so mu pa odlegle, ko mu je Kasia, ki je bila v tacih rečéh skušena, še družih reči dala. Potem mu je še pavolje namesti blazinje pod glavo po-

ložila in poleg njega se usedla. Nekaj časa ga je milo molčé pogledovala, potem pak je rekla:

„Sej nič ne pomaga, ubogi mož, prav nič ne, da delate, kakor ste danas storili. Kot dober mož ste delali in prav ste imeli vi. Pa vse to je zastonj, in nikolj ne bodéte s tem nič opravili. V vragovih krempljih ste. On je močnej in vi morate odjenjati.“

Odjenjati! ali mu ni v njegovih najhujših bolečinah in v trenutjih slabosti glas skušnjavca enako govoril? Tom se je vstrašil; zakaj Kasia se mu je zdéla, kakor če bi jo bil tajisti skušnjavec k nji poslal.

„O Gospod, Gospod!“ je zdihoval, „kako morem odjenjati?“

„Gospoda klicati ne pomaga nič — nobene molitve ne usliši,“ je rekla Kasia z ledéno merzloto. „Vse je zoper nas, nebo in zemlja. Vse nas žene v peklensko brezdnó. In kaj bi nas tudi nazaj deržalo?“

Tom je zamižal in stresil se je pri teh brezbožnih besedah.

„Vidim,“ je dalje govórla, „da nič ne véste, kaj se tukaj godi. Jez pa vém. Pét let sim bila tukaj in vso me je imel ta mož v svoji oblasti. Čertim ga kakor hudiča. Na samotni plantaži ste tu, več milj dalječ od vsake druge in med pušobnimi močirji. Razun njega ni nobenega belega tukaj, torej bi tudi nihče ne mogel pričati, ali bi bili živi sožgani, derti, v kose razsekani, od psóv raztergani ali oběšeni in do mertvega tepeni bili. Tukaj ni nobene postave, ktera bi komu izmed nas le količkaj pomagati mogla. In ta človek! ha! nič se na da na zemlji misliti, česar bi on storiti ne mogel! Če bi hotla vse povedati, kar sim tu vidila in skusila, bi vam lasje po koncu stali in zobje bi vam strahote klepetali. Ali opora nič ne pomaga. Moji starši so me skerbno izredili, — pa on? Kaj je bil on in kaj je? In vunder sim teh pét let pri njem preživela in vsako uro svojega življenja klela po dnevi in ponoči! In zdaj je drugo sabo pripeljal, —

mlado stvar, ki je komaj iz otročjih let. Pobožno je izrejena, kakor pravi; njena dobra gospodinja jo je učila sveto pismo brati in tudi pri sebi ima sveto pismo, — —!“ To izgovorivši se je strašno zasmejala, da se je po revni koči razlegalo.

Tom je svoje roke sklenil. Černo se mu je pred očmi delalo. Ona pak je dalje govorila: „In ali so vredne te zanikerne stvari, ti robovi, da zavoljo njih terpite? Vsaki bi se pri prvi priložnosti, ko bi veljalo, zoper vas obernil; vsi so tako gnusobni in neusmiljeni med sabo, kakor jim je le mogoče; zato niso vredni, da terpite in jih tako škode varjete.“

„Uboge stvari!“ je rekel Tom; „kaj jih je naredilo tako neusmiljene? In jez bi odjenjal, se v okolnosti podal in sčasom njim enak postal! Ne, ne! gospodična! Vse sim zgubil — ženo, otroke, domovino in dobrotljivega gospoda — in ta bi mi bil svobodo dal, če bi bil le še en dan živ. Na tem svétu sim vse zgubil; za vselej je zgubljeno. Samo nebesa mi še ostanejo in teh nečem tudi zgubiti in zavoljo tega ne v greh dovoliti.“

„Bog nam tega ne more v gréh zarajtati, od nas ne odgovora tirjati, če smo prisiljeni grešiti,“ je odgovorila; „samo od tega zamore odgovor terjati, ki nas h grehu naganja.“

„To že,“ reče Tom na tó, „pa naš dolg bi ne bil zāvoljo tega nič manjši. Ako bi bil jez tako terdega serca, kakor je Sambo, in enako brezbožin, bi bilo malo na tem, kako sim tak postal. Da bi pa tak postal, tega me Bog obvaruj!“

Kasia ga je stermo gledala, težko zdihnila in potem rekla: „Ja, ja, resnico govorite! Ja, vi imate prav! O Bog, kako nej bo to!“ Zdihovaje se je po tléh valala, tako se ji je serce otajalo.

Dolgo sta oba molčala. Nazadnje reče Tom s ti-
nim glasom: „Oh, prosim, gospodična!“ Vstala in pogledala ga je, kakor če bi ga kaj prašala. „Prosim

gospodičina, pogledajte tam v suknji, v žepu nekje imam sveto pismo; rad bi ga imel.“ Po bukve je šla in mu jih je dala. Tom je iskal v njih toliko časa, da je prišel v evangelju sv. Luka do terpljenja tistega, kateri nas je s svojimi ranami ozdravil.

„Če bi gospodičina hotli tako dobri biti, in to le tukaj brati, — to je boljše kakor voda.“

Kasia vzame bukve s ponosnim obličjem in prebere urno berilo. Potem pak je glasno brala Jezusovo terpljenje, ktero ji je, kakor je bilo viditi, močno v serce seglo. Ko je prišla do besed: „Oče, odpusti jim, sej ne véjo, kaj delajo,“ ni mogla dalje brati. Nastran je položila bukve, z ruto obraz pokrila in milo jokala.

Tom je z njo jokal, in čez nekaj časa rekel: „Vidim, gospodičina, da v vsih rečeh visoko nad mano stojite. Eno je pa vunder, česar bi se tudi od ubozega Toma učiti mogli. Vi pravite, da je Gospod Bog zoper nas, ker nas pusti terpinčiti, z nogami taptati; kako so pa z njegovim lastnim Sinom, Gospodom veličanstva, ravnali? Ali ni bil vedno ubog, ko je na zemlji živel? in ali je bil kadaj kdo nas tako ponižan, kakor on? Gospod nas ni pozabil, to je gotovo. Terpimo in z njim bomo kraljevali; če ga pa zatajimo, bo tudi on nas zatajil, govori sveto pismo. Ali niso vsi terpeli, Jezus in njegovi? Kamnjani, razžagani, bodeni so bili, v ovčjih in kozjih kožah oblečeni so hodili in pomanjkanje, žalost in revšino so terpeli. Če terpimo, še ne smemo misliti, da se je Gospod od nas odvernil; ravno nasprotno je, če se njega deržimo in grehu ne vdamo.“

„Pa zakaj nas dene v priložnost, da se ne moremo gréhu vbrani.“

„Greh pa vunder lahko opustimo,“ je odgovoril Tom.

„Ali,“ je Kasia dalje govorila, „kaj pak hočete storiti, če vam jutro zopet žugati in vas pretepati zopet začne? Poznam njegove muhe in zvijače vse, in groza me je, če pomislim, kaj bo z vami storil, da bi vas na svojo stran spravil. In nazadnje bodete mogli odjenjati!“

„Gospod Jezus, Ti se boš moje duše usmilil in me slabosti obvaroval!“ je zdihnil Tom.

„Oh, blagi mož,“ je rekla Kasia, „enako zdihovanje in prošnje sim slišala že večkrat, pa nazadnje se je vunder z odjenjanjem končalo. Tu je Emelina: prizadevala se je, stanovitna ostati, in tudi vi se prizadevate, — pa kaj bo pomagalo? Odjenjati bodele mogli ali pa bodele na kose razsékani.“

„Če je taka, rajši umerjem!“ je odgovoril Tom. „Nej odlašajo, dokler hočejo, storiti vunder ne morejo, da bi ne umerl, potem mi pa nič več ne morejo. Pripravljen sim na vse! Vem, da mi bo Gospod pomagal, da bom dobro prestal.“

Kasia je molcé in zamišljena stermo pred sebe gledala.

„Zna biti, da je to prava pot,“ je rekla nazadnje; „pa za tiste, kateri so odjenjali, ni nobenega upanja več — nobenega! V nesnagi in zaničevanju živimo toliko časa, da nazadnje sami sebe zaničujemo! Po smerti hrepnimo in se ne upamo, sami sebe umoriti. Brez upanja smo, brez upanja! Ta mlada deklica, — ravno toliko je stara, kakor sim jez bila. Zdaj vidite,“ je rekla, se naglo k Tomu obrniwši, „zdaj vidite, kaj da sim. Pa vedite, da sim v blišu in bogastvo zrastle. Spomnim se še, kako sim se kot otrok v lesketečih poslopjih igrala; napravljena sim bila v vsi lepoti in imenitni — gostovi hiše so me hvalili in ljubili. Na vertu sim se igrala pod zlahtnim drevjem s svojimi brati in sestrami. V kloster so me dali v podučenje, ondi sim se učila muzike, francosko, šivati in tačih reči, in ko sim bila petnajst let stara, sim prišla dam — k očetovemu pogrebu. Nagle smerti so mi umerli in ko so njegovo premoženje pregledali, so našli, da je bilo več dolgov kakor premoženja. In ko so tisti, katerim so bili oče dolžni, premoženje popisali, so tudi mene v pismo zapisali. Moja mati so bili robinja in moj oče so imeli vedno namen, me svobodno storiti; tega pa niso storili

in tako so me tudi z premoženjem ured v popis djali. Vedno sim vedla, kaj da sim; pa nikolj me to ni skerbalo. Kdor ima dobro zdravje, ne pomisli, da zna naglo umreti. Tako so bili tudi moj oče zdravi in čez štiri ure potem merlič. Kolera jih je vzela koj v začetku, ko je v Novi Orlean prišla. Dan po njihovim pokopu se je njihova žena z otrocmi na posestvo svojega očeta preselila. Zdelo se mi je, kakor če bi bila po ptuje z mano ravnala; drugzega pa nisim pri tem nič mislila. Mladega doktorja pravice je kot svojega pooblastenca v Novim Orleanu pustila, kateri je vsakdan v hišo prišel in se prav prijazno z mano pogovarjal. Enega dne pripelje drugzega mladega moža sabo, kateri se mi je najlepši vsih zdel, ktere sim kadaj vidila. Tega dneva ne bom nikolj pozabila. Z mano je šel na vert. Žalostna sim bila, ker sim se tako samotno in zapušeno čutila. Tolažil me je in prav lepo se je z mano pogovarjal. Rekel mi je, da me je že vidil, preden sim v kloster šla, in da je koj v začetku veliko nagnjenje do mene čutil. Zavoljo tega hoče prihodnje moj prijatelj in varh biti. Da je pa dva tavžent dolarjev za mene plačal in da sim zdaj njegova last, tega mi ni povedal. To bi pa tudi mojih misel do njega ne bilo premenilo, ker sim ga ljubila. Ja, res sim ga ljubila! In ljubim ga še, in ga bom do poslednjega dihljeja ljubila. Tako ljubezniv, tako blagosерčen je bil! Peljal me je v lepo hišo, v kateri je bilo vsega dosti, kar si serce želi, poslov, vozov, konj i. t. d. Kar je bilo za denarje le dobiti, je meni dal. Pa to mi je bilo brez vrednosti, ker mi je šel on čez vse. Ljubila sim ga bolj, kakor svojo življenje, in če sim se prav prizadevala, vunder nisim mogla, kaj drugzega storiti, kakor to, kar je on želel.“

„Jez za svojo stran sim samo eno od njega želela, da bi me bil vzel. Mislila sim, da, ako me tako ljubi, kakor se je vedno rotil, se tudi ne bo branil, vzeti me in me svobodno storiti. Pa povedal mi je, da je to nemogoče, in je rekel, da bi, če bi si le zvesta bila, pred

Bogom kot zakonska veljala. Ali mu mar nisim zvesta bila? Sedem let sim se ravnala vedno po vsakim njegovih migljejev, da bi najskrivnejšo njegovih želja vganila in spolnila; z eno besedo, samo za njega sim živela. Rumeno merzlico je dobil, in dvajset dni in noči sim pri njem čula, — jez čisto sama. Zdravila sim mu dajala in vse sim mu poskerbela. To je pa tudi spoznal; svojega varha me je imenoval in rekel, da sim mu življenje otéla.“

„Dva preljuba otroka sva imela. Najstari je bil fant in Henrik mu je bilo ime, kakor njegovimu očetu, kteremu je bil ves podoben. Enako lepe oči, enako visoko čelo in lepo kodrasto glavico je imel. Tudi je živel ves očetov duh v njem. Drugo dete, mala Elizabeta, je bila vsa meni podobna, kakor je oče rekel, ki me je imel za najlepšo žensko v Luiziani. In reči smem, da sim se tudi s svojima otrokoma kaj ponašala. Posebno dopadajenje je imel, z njima in z mano v odperti kočiji se voziti in poslušati, kako so nas memo gredoči hvalili. Tudi mi je vselej povedal, kaj so drugi ljudje lepega od mene in mojih otrok rekli. To so bili lepi dnovi! Za tako srečno sim se imela, kakor le kdo srečen biti more.“

„Pa hudi dnovi so me čakali. Henrika je obiskal stric, kteri mu je bil zlo prijatelj in na kterega je sploh veliko zidal. Meni pa koj v začetku ni dopadel, in nekaj mi je v sercu prerokovalo, da nama bo nesrečo prinesel. K vsakterim veselicam je zapeljal Henrika in mnogokrat se je zgodilo, da pred dvema ali trémi ponoči nista domu prišla. Nič si nisim upala k temu reči, ker sim vedla, da si Henrik v tacih rečeh ni nič réči pustil. Stric ga je kmalo tudi med igravce sapeljal in odtistihmal ga ni bilo več berzdati. Nasadnje mu je stric še novo prijateljico zbral in čutila sim, kako je njegove serce do mene bolj in bolj merzlo prihajalo. Nikolj nisva več govorila in vidila sim, kako je njegova ljubezin od dne do dne bolj pojemala. Žalost me je skorej umorila, pa ne be-

sedice nisim mogla reči. Uni zanikernik je potem Henriku rekel, mene in otroka njemu prodati, da mi plača, kar je pri njem zaigral, in da mu bo ložeje, se s katero drugo poprijazniti, — in rés, Henrik nas je prodal! Malo dni potem mi je rekel, da mora v opravkih na deželo iti in ga več tednov ne bo nazaj. Bolj prijazen je bil ta pót, kakor že več časa ni bil. Pa ne s tem, ne z obljubo, da se bo kmalo vernil, se nisim dala zmotiti. Vedla sim, da je moj čas prišel. Terda sim poštala kot kamen, in nisim mogla ne govoriti ne jokati. Objél je mene in otroke dvakrat, trikrat in šel je. Vidila sim ga na konja sesti, in za njim sim gledala, dokler mi ni spred oči zginil. Zdaj pa me je zavednost zapustila in omedléla sim.“

„Kmaló je prišel hudobnež nas prevzét. Z mlačnimi besedami mi je rekel, da je mene in moje otroke kupil, in pokaže mi pisma. Klela sim ga v dno pekla in rekla mu, da rajši hočem umreti, kakor z njim iti. To znam storiti, če se mi poljubi, je rekel merzlo, toda če nečem pameti imeti, mi bo oba otroka prodal, da ne bom nikolj zvédla, kam in komu. Potem mi je naravnost povedal, kako da je Henrika naláš v dolgove zakopal, da bi ga voljnega storil, me prodati, ker je od perve ure, ko me je vidil, želel, mene imeti; da je tudi Henrik na njegovo prigovarjanje svoje serce neki drugi dal in da torej od te strani meni nič več upati ni. On pa je terdno sklenil, me ne pustiti, nej še tako jokam in tožim ter zdihujem in tarnam.“

„Kaj mi je bilo tadaj storiti, kakor vdati se? Roké so mi bile zvezane po mojih ljubih otročičih, ktere mi je koj prodati žugal, če sim se le količkaj v bran postavila. Tako sim se mogla v vsih rečeh njegovi volji podvreči. Oh, kakošno življenje sim imela! Z razpočenim sercom živeti, kjer bi bila rajši mertva, dopadajenje imeti nad stanom, ki mi je bil v martro, ljubezin človeku hliniti, ktereга sim čertila! In vunder sim se bala, ga nevoljnega storiti. Z ubozima otrokoma je

silno terdo in osorno ravnal. Posebno je imel nad Henrikom vedno kaj grajati in obkladal ga je s hudimi besedami, fantiček si pa ni dal nič rêči; enako visoko je letel njegov duh, kakor očetov, in nikakor se ni dal krotiti. Dan na dan sim v strahu živela. Prizadevala sim se po mogočosti, enega od družega ločena deržati, in Henrička voljnega storiti; z eno besedo, vse sim storila, odverniti, da bi se mojima otrokoma ne zgodilo, česar sim se bala. Pa moje prizadevanje je bilo prazno. Neusmiljenec je rés oba otroka prodal. Enega dne me povabi, se na sprehod peljati, in ko sva se vernila, ni bilo otrok nikjer več. Kar naravnost mi je povedal, da ju je prodal in še tako derzen je bil, da mi je denarje, ki jih je za-nje dobil, kervave denarje pokazal. Divjala, norela sim in klela človeka in mislim da se me je nekaj časa bal. Pa stanoviten je ostal in rekel mi je, da bo na mojim obnašanju ležeče, prodana otroka še kadaj ali nikolj več viditi, in če ne bom pokojna, se bodeta otroka mogla za tó pokoriti. Z materjo, ktere otroke imaš v zastavi, zamoreš početi, kar se ti ljubi. Voljno me je storil, vpokojil me je in še z upanjem se mi je prilizoval, da bo morda otroka nazaj kupil. In tako je šlo zdaj zopet vse en ali dva tedna po starim. Zdaj pa sim šla enega dne vun in grém memo ječe robov; pred vratmi sim vidila množico ljudi in slišala otroka vpiti. Kar zagledam svojega Henrička, ki se je mnogim možem, kateri so ga deržali, iztergal in je kričaje k meni tekkel in se mene oklenil. Možje so hiteli z gerdim kletjem za njim, in eden njih, kterega podobe ne bom nikolj pozabila, mu je rekel, da ne bo tako ostal, ampak da bo že v ječi svoje plačilo prejél, kterega dolgo ne bo pozabil. Prosila sim jih lepo in ponižno, pa smejali so se mi; ubogi otrok je kričal, me pogledoval, se mojega oblačila deržaje, tako, da je šel, ko so mi ga odtergali, kos obleke z njim. Potem so ga proč vlekli on pak je vokal in svojo mater klical. Mož je stal tù, kateremu sim se, kakor

se mi je zdelo, smilila. Ponujala sim mu vse denarje, kolikor sim jih pri sebi imela, da bi za me govoril. Pa z glavo je pomajal ter rekel, da je slišal, da je bil fant, kar je bil kupljen, vedno termast in neubogljiv, in zavoljo tega bi imel zdaj hudo pokorjen biti. Hitela, tekla sim dam, kakor če bi me bil kdó podil in vpitje mojega otroka mi je neprenehoma v ušesih šumelo. Brez sape pridem v stanico k Butlerju, mu povem kaj se je zgodilo in ga prosim pomoči. Toda smejal se je in rekel je zaničevavno: fantek dobiva zdaj cukra!“

„Kar je še več govoril, ga nisim poslušala, samo toliko se vem še spomniti, da sim bila kakor brez pameti, velik in ojster nož, ki je ravno na mizi ležal, zgrabila in se na vraga zapodila. Kaj se je pa dalje zgodilo, več ne vém; um me je zapustil in več dni nisim nič za sebe vedla.“

„Ko sim se zopet zavedla, sim bila v lepi stanici — pa ne v svoji. Stara zamorka mi je stregla. Tudi zdravnik je hodil k meni in sploh so imeli veliko skerb za mene. Pa kmalo sim vedla zakaj. Butler me je namreč sim na prodaj pripeljal.“

„Verjela nisim, da bom še kadaj ozdravela, in tudi želela si nisim. Pa v moje gorje se mi je drugače zgodilo. Merzlica me je pustila in ozdravela sim. Vsakdan sim se mogla potem lišpati in gospodje so prihajali in odhajali, so cigare kadili, me ogledovali, spraševali in se za mene pogojevali. Jez pa sim bila žalostna in molčeča, da je vsim veselje prišlo, me kupiti. Potem so mi žugali s tepenjem, ako se ne bom brihtno in ljubeznivo storila. Nazadnje pride enega dne neki gospod z imenom Stuart. Zdelo se mi je, da ima nekaj usmiljenja z mano; vidil je, da velika žalost moje serce teži, zavoljo tega me je prijazno nagovarjal in tolažil in povedati sim mu mogla, kaj se je z mano zgodilo. Kupil me je potem in mi obljubil, si vse prizadeti, da bi moje otroke izsledil in nazaj kupil. Šel je res tudi v hišo, kjer je bil poslednič moj Henriček; pa zvedil je, da je

bil nekemu gospodu na zgornji Biserski reki prodan. Mojo hčer, malo Elizabeto, je našel Stuart pri neki stari ženi, ki jo je imela zhranjeno. Silno veliko denarjev je za njo ponujal, pa zastonj. Butler namreč je zvedil, komu je namenjena in mi je dal povedati, da je za nobene denarje ne dobim. Gospod Stuart mi je bil prav dobrotljiv; blizo novega Orleana je imel posestvo, kamor me je sabo vzel. Srečno sim živela ondi in nič hudega nisim imela terpeti. Pa to ni dolgo terpelo. Kolera je prišla in Stuart je umerl, — vsak, kateri bi bil še rad živel, je umerl; samo jez, ki sim iz celega serca umreti hrepenela, sim živa ostala! Prodana sim bila zopet; iz roke v roko sim šla, dokler sim odcvétela in se postarala in me je ta Legrè kupil ter tu sim pripeljal.“

Kasia je nehala govoriti. Njeno serce ji je bilo silno kipelo, ko je svoje življenje k Tomu obrnjena pripovedovala. Tako živo je govorila, da je Tom pri tem nekaj časa bolečine svojih ran pozabil in v svojim duhu, da tako rečem, vse, kar je ona prestala, z njo prestal.

„Verjem,“ je rekla čez nekaj časa, „da pravični Bog živi, kateri vse vidi, kar ljudje delajo. V kloštru sim se tudi učila, da bo dan sodbe prišel, ko bo vse očitno postalo.“

„Svobodniki, kateri nas terpinčijo, imajo to, kar mi terpimo, kar naši otroci terpé, za nič. Le nekaj hočem tukaj povedati, kar je samo na sebi res majhna reč. Po cestah sim hodila z žalostnim sercom in želela sim, da bi se biše nad mano poderle, ali kamnje pod mano se v brezno pogreznilo. Taki so bili moji čutljeji in s temi čutljeji hočem v velikim dnevu sodbe pred Boga stopiti in zoper tiste pričati, kateri so meni in mojim otrokom dušo in telo umorili!“

„Ko sim bila še mlada deklica, sim se imela po svoje za pobožno in vedla sim, da sim Boga ljubila in rada molila. Zdaj pak sim zgubljena duša in v oblasti hudobe, ki mi ne dá ne podnévi ne ponoči mirú in me nekaj storiti naganja, kar bom tudi te dni rés storila!“

Ko je to izgovorila, je vzdignila roko kakor k prisegi in divji ogenj je švigal iz njenih oči. „Ja v pekle ga hočem poslati, kamor je namenjen in kamor nima dalje, — in če bi me zavoljo tega živo sožgali!“ Strašno smejanje je zadonelo v prazni stanici, potem pak je začela stokati in po tleh se valjati.

Ali to je malo časa terpelo. Kasia je počasi vstala in zopet k sebi prišla.

„Ali morem še kaj več za vas storiti, ubogi mož?“ je prášala k Tomovi postelji stopivši; „ali hočete še vode piti?“

Mili in krotki glas, s katerim je to govorila, je bil čudno nasprotno divji strasti, s katero se je malo minut popred vědla.

Tom je pil vode in ji milo v obličje gledal.

„Oh, če bi gospodična le k tistemu hotla iti, kateri žejne napaja s studencom žive vode!“

„K njemu iti? H komu? Kdo in kje je?“ — je prášala Kasia.

„On je, od ktereга ste popred brali, gospodična, — on je Gospod.“

„Ko sim bila mlada deklica, sim mnogokrat njegovo podobo nad altarjem vidila,“ je rekla Kasia z milimi besedami in očmi, kakor če bi si bila prijazne leta mladosti nazaj želela; „pa tũkaj njega ni,“ je pręci pristavila! „Tukaj prebiva zgolj greh in dolg, dolg obup! Oh! oh!“ Svojo roko je na persi položila in globoko zdihnila, kakor če bi težko breme na njenim sercu ležalo.

Tom je hotel govoriti, pa z roko mu je pomignila molčati.

„Ne govorite, ubogi mož, spite rajši, če morete.“ Potem je postavila verę z vodo poleg njega, še njegovo posteljo popravila in ga zapustila.

Med tem, ko se je to tako mirno pri Tomovi postelji bolečim godilo, je bil v Legrétovi stanici večji hrup.

Potem ko je dal Toma tako gerdo pretępstí, je bil Legré sam s sabo nevoljin, ali bolj reči, nevoljin nad

Sambovim izdajavstvom, ki ga je zapeljalo, obertnega delavca v času za délo nepripravnega storiti, ko je bila sila pavaljo brati. Da bi si nevoljnost pregnal, je šel v svojo stanico, si je naredil močno pijačo in na složnim stolu sedé je začel složno piti.

Še ni bilo dolgo, kar stopi Sambo z obličjem polnim skrivnost v stanico, kakor če bi bil hotel pokazati, da ima kaj posebnega povedati. Skup spogujeno pismo je tudi visoko z roko držal.

„Kaj imaš tu?“ ga vpraša Legrè oestro.

„Copernijo, gospod,“ odgovori Sambo.

„Kakošno?“

„Nekaj, kar zamorci od copernic dobivajo, da jih tepenje nič ne boli. Tom je imel to ob vratu privézano.“

Legrè je bil, kakor vsi, kateri Boga preklinjajo, silno vražin. Vzame papir in ga razvije z nekakošnim strahom. V njem je bil srebern dolar in nekaj las. Dolar je dobil Tom, kakor smo že povedali, od Jurja Želbi, lasé pa od Klaretove Evangeline, preden je umerla, v spominj.

7 Dolar pade na tla, ali lasjé se ovijo, kakor če bi bili živi okrog Legrétovega persta. *λ ο ρ η*

Z zlobnimi in razplašenimi očmi zataptá Legrè z nogami, zaupije, se véde kot brespametnik, prime večkrat za lasé zastonj, jih vjame nazadnje in veržé v ogenj.

„Od kod jih imaš, zakaj mi jih prineseš?“ zaupije nad zamorcom, ki je ves osupnjen in zijaje pred svojim gospodom stal in ni mogel zapopasti, kaj se mu je tako naglo zgodilo. „Varuj se, mi še kadaj tacih peklenskih reči prinesiti!“ To izgovorivši da Sambu berco in ta je bil vesel, da je srečen odšel.

Se ve, da Sambo ni mogel véditi, od kod da je tako silno in naglo razserdenje njegovega gospoda prišlo. Bravec pa si bo mogel že nekoliko misliti, če se še spomni, da je Legrè lase svoje matere, ko je zvedel, da je umerla, z gréšnim zaničevanjem v ogenj vergel. Lasjé, ki so mu bili zdaj vročeni, so mu tisto gerdo

djanje v spominj poklicali, in ker so se mu ti lasje okrog persta ovili, kakor nekadaj materni, je mislil v svojim prvem prestrašenju, da so tajisti. Da je pa tudi te zdaj v ogenj vergel, ni bila ravno njegova volja, bilo mu je namreč, kakor, če bi ga bila kača vpičnila.

Kozarc pijače za kozarcom je zvernil, da bi svojo hudo vest omamil in notranji glas vtihnili, ki mu je neprenehoma klical, da je lasé svoje matere drugi pot v ogenj vergel, in ga toliko gotovše zadene materna kletev, ki ga bo v peklenški ogenj pahnila. Pa bolj ko je pil, bolj so ga pošasti njegove domišljije strašile, ki so bile še strašnejše zavoljo tihote, ki je okrog in okrog njega kraljevala.

Nazadnje ni mogel nič več terpeti. Družbo je mogel imeti, polno hrupa in šuma in sovtačeno iz ljudi, ki so se njemu najbolj podali. Sambo in Kvimbo sta bila, ktera je v sredi noči k sebi poklical z rogom, kterega glas njima je bil prav dobro znan. Kmalo sta prišla in ko jima je Legré obilo žganja natočil, sta mogla zdaj péti, zdaj plesati, zdaj se za vides ruvati in vse storiti, kar se je gospodu količkaj pripravno zdelo, mu muhe iz glave zbiti in strahove od njega odpoditi.

To je bilo o času, ko se je Kasia od Toma vernila. Pri zadnjih vratih je prišla v hišo in v svojo stanico, v kateri je, kar je Emelina prišla, stanovati mogla. Sicer bi jo bilo to zlo jezilo, pa preveč je Legréta čertila, kakor da bi se bila nad tako majhno rečjo spodtikati mogla. Verh tega je imela usmiljenje z Emelino, ker se je bala, da se Legrétovi silnosti ne bo mogla dolgo zoperstavljati, in da jo bo pred ali pozneje taka zadela, kakor je njo. Nazadnje je imela nekaj časa sim dva sklepa; namreč Legréta kar umoriti, ali pa, če bi se to ne dalo izpeljati, pobegniti. Za bég je pa pomočnice potrebovala, v katero bi se mogla zanésti, in za to se ji nihče ni bolj pripraven zdel, kakor Emelina. Pa previdnost ji je svetovala, tega namena ji ne pred razzodeti, kakor ko se bo popolnoma prepričala, da je zamolčljiva in zvesta. Za zdaj ni bila do Emeline ne krop ne voda.

Emelino je hrup, ki je bil pod njo, zbudil in ker ni vedla, kaj se godí, je preplašena vstala. Na stolu je sedela, ko je Kasia v stanico prišla in vstrašila se je, ker je mislila, da Legrè pride. Pa kmalo je spoznala svojo zmoto in vesela je bila še bolj, ker do zdaj ni nobenega družega pri nji bilo. Dokler je bila sama, jo je bilo gróza.

„Kaj pa ta strašni hrup tù doli poméni?“ je prašala.

„Sama bi rada védla, dasiravno sim že marsikrat kaj tacega slišala,“ ji odgovori Kasia mlačno.

„Oh, Kasia, povej mi, ali ni nikakor mogoče, od tod priti? Kam, to mi je enako; ali v močvirje h kačam ali kam drugam, to mi je enako. Ali bi ne mogla kam pobegniti?“

„Nikamor kot v grob,“ reče Kasia.

„Ali si že kadaj poskusila?“

„Poskušinj sim že dovolj vidila, pa tudi kar je iz njih prišlo,“ je bil Kasie odgovor.

„Rada bi v močvirjih prebivala in skorjo drevés glodala. Kač se ne bojim. Ljubši mi je kača, kakor on!“ je rekla Emelina živo.

„Mnogo jih je že tukaj bilo, ki so bili tvojih misel,“ ji reče Kasia na to. „Ali v močvirju bi ne mogla skrita ostati: psi bi te izvohali in nazaj prignali, in potem —“

„No, kaj potem?“ je vprašala Emelina. „Kaj bi mi storil in kaj bi mi mogel storiti?“

„Prašaj rajši, kaj bi ti ne storil ali bi ti ne mogel storiti,“ ji reče na to Kasia. „Ni bil zastonj v zahodni Indii v šoli, in ni ga djanja, nad katerim bi se on vstrašil. Malo pokoja bi ponoči imela, če bi ti vse povedala, ktere sim jez vidila, — reči, ktere sam dostikrat pripoveduje smeja je in kadar je dobre volje. Strašno upitje ali, da bolje rečem, rujovenje ubozih stvari, ktero sim včasi slišala, mi je mnogokrat cele tedne po ušesih šumelo. Tu je mesto, naravnost čez dvoriše, kjer ožgano, pol vsahnjeno drevo vidiš, in okrog tega kupe pepela; vprašaj le koga, kaj pomeni, in vidila boš, če se bo upal, ti povedati.“

„Rada bi pač to zvedla.“

„Nak' tudi jez nečem tega govoriti, še misliti ne. Bog vé, kaj bomo že jutro viditi dobile, če ubogi Tom ne odjenja, temuè termašt ostane.“

„To je strašno!“ je rekla Emelina in strah jo je stresnil. „Oh, Kasia povej mi, kaj mi je storiti?“

„Kar sim jez storila. Vdaj se, kakor se moreš; stori, kar moraš storiti in odškodvaj se s sovraženjem in čertanjem.“

„Na vsako vižo hoče, da nej njegovega oštudnega žganja pijem,“ je rekla Emelina, „to se mi pa tako silno gnusi.“

„Pij ga pa vunder,“ pristavi Kasia. „Tudi meni se je gnusilo, zdaj mi je potreba postalo. Človek mora kaj imeti; in križ svojega stanu bož ložej nosila, če storiš, kakor ti jez svetjem.“

„Mati so me vedno svarili, žganje piti.“

„Mati so te svarili!“ reče Kasia britko na to. „Ha! kaj imajo matere še k temu govoriti? Kupljena si in kakor vsak si rob tistega, kateri je gotove denarje za tebe plačal! Pij žganje, ti rečem; pij kolikor moreš in vse se ti bo lože zdelo.“

„Oh, Kasia, bodi mi usmiljena!“

„Usmiljena tebi! Ali mar nisim? Ali nimam tudi hčere? Bog vé, kje in čigava da je! Gotovo je tudi robinja, kakor je njena mati in kakor bodo tudi njeni otroci! Tu ga ni konca ne kraja!“

„Oh, če bi se ne bila nikoli rodila!“ je zdihnula Emelina milo.

„Taka želja mi ni nič novega,“ je rekla Kasia. „Mnogokrat sim jo tudi imela in smert sim klicala.“

„To je pa grešno,“ je rekla Emelina.

„Grešno ravno ni, vsaj ne bolj grešno, kakor so reči, ktere tukaj dan na dan gledamo. — V kloštru sim se reči učila, ki so mi strah pred smertjo delale. Ja, če bi bilo s smertjo vse opravljenjo, potem že —“

Kasia je omolknila in se težko zamislila. Emelina je svoje obličje z rokami pokrila in jokala.

V spodnji stanici je med tem vse vtilnilo in Legrè je nazadnje ves pijan zaspal. Sicer ni bil pijanc; in če je včasih žganje rad potegnil, je vunder še toliko se premagati znal, da je vedel, kaj dela. Se vé, da mu je tukaj njegova krepka natura zelo pomagala. Ali ta večer so ga huda vest in pošasti v njegovim duhu dalječ čez navadno mero gnale in svoj namen, jih tako pregnati, je res toliko dosegel, da se jih več ni spomnil, ko se je zbudil. Pa težke in strašne sanje so za njimi sledile in videl je v njih belo, zagernjeno podobo, ki je k njemu prišla in ga z merzlo ledeno roko pošlatala. Tudi lase je zopet vidil, ktere je v ogenj vergel, in okrog persta so se mu ovijali. Kar na enkrat se mu je zdelo, da se strašno, strašno potegujejo in okrog vratu mu ovijajo; bolj in bolj so se mu zadergovali, tako, da je komaj še dihati mogel. Potem se mu je zdelo, da sliši grozno šepitanje nešteti glasov in ti glasovi so mu reči v ušesa šeptali, ki so mu šle skozi možgane in kosti. In zopet se mu je zdelo, da leži na kraju strašnega prepada; strahoma se je lovil in Kasia je stala za njim, ki se je z veselim smejanjem prizadevala ga v prepad pahniti. Tudi se mu je bela podoba zopet prikazala; razgernila se je in — njegova mati je bila! s hudobnimi očmi ga je pogledovala, od njega se obrnila ter zginila. In v prepad se je zavalil in pošasti so na to ploskale in se smejale zaničevaje v njega prežéce. Ves prestrašen se je zbudil Legrè.

Jutranje sonce je že sijalo v njegovo spavnico in lep dan je bil. V njegovi duši pa je bilo oblačno in groze pretečene noči in strahovi sanj so ga imeli še v svoji oblasti. Tudi je imel težko glavo zavaljo pijač, katerih je preveč vžil. Zoper vse to je zopet to v potreboval, kar včeraj, in polno kupico žganja je zvern timer se.

„Ha, peklenško noč sim imel!“ je zavpil Kasii nasproti, ktera je v njegovo stanico koj prišla, ko je zaslišala, da je vstal. Vse ji je natanjko povedal, kaj se mu je sinoči primerilo in sanjalo. To priložnost je koj v svoj prid obrnila, da bi svoj namen izpeljala, s katerim je k njemu prišla, namreč ga nazaj deržati, da bi z Tomom ne ravnal več tako neusmiljeno. Njegovo serce mu omečiti, to ji ni v glavo prišlo, ker je dobro vedla, da bi to nič ne pomagalo, ali da bolj prav povémo, da bi se ji ne smejal. Za bolj pomoček je vedla in ga tam zadeti, kjer je bilo njegovo serce ožuljeno. Znano ji je bilo, da je s svojimi sosedi za veliko denarjev stavil, da bo to leto on prvi s svojo pavoljo v Novim Orleanu na somnju. Severni Amerikani pa tako radi stavijo, kakor Anglikani, in mnogo denarjev dobiti, jim je čast. Legrè je bil prvič časti in drugič dobička lačin. Kasia mu je tadaj na serce položila, kako lahko bi svojo stavo zgubil, če ravno v sredi poberanja pavolje svojega najboljšega delavca za delo nerabljivega stori in če se bo nazadnje tistim, ki bodo stavo dobili še v zobe dal. To je pomagalo, posebno ker so grozne sanje še njega dosti v oblasti imele, da je sklenil, s Tomom za zdaj bolje ravnati, in se, če ne pred, vunder koj po končanim poljskim delu, popolnoma nad njimi znositi, za to, ker se je Tom prederznil, se njegovim poveljam vpreti in še clo reči, da niso pravični. Tega mu ni mogel nikakor pozabiti.

Tom je potem, ko mu je Kasia njegove bolečine olajšala sladko zaspal in prijetniše sanje je imel, kakor njegov gospod. Sanjalo se mu je, da je bil med svetimi trumami zveličanih nebesčanov, iz med kterih mu je Evangelina v nebeški lepoti naproti stopila, mu tolažbo delala in z njenim sladkim govorjenjem tako okrepčala, da Legrètov osorni glas, ki ga je zbudil, nič strašnega več za njega ni imel.

Potem ko je Legrè ubozega Toma, ki se še zmeraj ni mogel ganiti, s suvanjem in bacanjem na noge

spravil, je hotel z ojstrim glasom od njega, da nej kar pred njega poklekne in ga zavoljo včeranje nepokoršine in zavoljo nespoštovanja za zamero prosi.

Tom se ni premaknil.

„Poklekni mi, ti pes, ti rečem še enkrat!“ je zagromel Legrè nad njim in ga je vsekal s svojo šibo.

„Tega ne morem, gospod Legrè,“ mu odgovori Tom. „Storil sim, kar se mi je prav zdelo in bom vselej tako delal. Nikolj se ne bom neusmiljenega djanja krivičnega storil, zgodi nej se mi, kar koli.“

„Dobro; ne veš pa, kaj se zna še vse zgoditi, gospod Tom. Ti misliš, da je to, kar si že dobil, že kaj? Pokazal ti bom, da to še nič ni, — prav nič ne. Kaj praviš ti k temu, k drevesu privezan biti, z lepim ogenjčkom okrog sebe? he? Ali bi to ne bilo lepo, Tom? Kaj?“

„Gospod,“ je rekel Tom, „vem, da zamorete strašne reči storiti; pa več, kakor telo umoriti, vunder ne morete. Po vsim tem pride pa večnost!“

Večnost — ta beseda je vlila v dušo ubozega zamorca luč in krepost, in je šinila skozi dušo zlobca kakor ojster meč. Legrè je škripal z zobmi, pa zloba mu je jezik zavezala. Tom je govoril dalje z milim, krotkim glasom:

„Gospod Legrè, kakor ste takrat mislili, ko ste me kupili, Vam hočem tudi res pošten in zvest delavec biti. Svoje roke, svoj čas, svojo moč — vse hočem Vam darovati, ali svoje duše pa ne dam nobenemu umerjočemu. Ta je Božja, mojega nebeskega Gospoda: Njegovih zapoved se hočem držati, Njemu hočem živeti in umreti; tega si znate svesti biti. Umreti se kar nič ne bojim, in če mora biti, umerjem rajši danes, kakor jutri. Do smerti me znate tepsti, od lakote umreti ali sožgati dati, — toliko beržeje bom tje prišel, kamor moje serce hrepeni!“

„In vunder te bom voljnega storil, preden se to zgodi!“ je rekel Legrè ves serdit.

„Tega ne bode te nikoli storiti mogli, zakaj pomoč bom imel,“ odgovori Tom.

„Kteri vrag bi ti le pomagal?“ reče Legrè zaničljivo.

„Ne vrag, ampak Bog, Vsigamogóčni!“ odgovori Tom.

„Ti peklenski pes!“ se zadere Legrè nad njim in vdari Toma s pestjo, da se je na tla zvalil.

V tem hipu čuti Legrè, da ga je merzla roka prijela. Ožrè se. — Kasia je bila. Pa merzla roka ga je opomnila sanj in s tem so stopile vse strašne podobe pretečene noči pred njegovo dušo in groza ga je obšla.

„Ali hočete popolnoma bedak biti?“ ga je vprašala Kasia francozko. „Pustite ga vunder in prepustite meni skerb, ga za delo zopet pripravnega narediti. Ali Vam nisim povedala, da ne bo odjenjal?“

Legrè jo je res vbogal. „Nù, zastran mene!“ ji je rekel in je potem k Tomu obrnjen pristavil: „Za zdaj te pustim, ker je delo silno in pri delu nikogar pogrěšati ne morem. Povém ti pa: pozabil in odpustil ti ne bom nikdar! Dolžan ti torej ostanem in pozneje ti bom plačal na tvojo černo kožo. Ali me umiš?“

To izgovorivši mu oberne herbet in gre.

„Le pojdi,“ je rekla Kasia, za njim ježno pogledovaje; „tudi tvoj čas bo prišel! Ubogi mož, kako je z vami?“

„Gospod Bog je svojega angelja poslal in me iz lévovega žrela otel,“ ji odgovori Tom.

„Ja, za ta pot,“ reče Kasia; „pa vso njegovo serd ste zdaj na-se nakopali in z njo vas bo vedno zasledoval in ne popred odjenjal, dokler se ne bo popolnoma iznosil. Poznam ga človeka!“

Resnico je govorila. Davno preden so se njegove rane zacelile, je mogel Tom po Legrétovim povelju zopet vse težke dela opravljati in njegov gospod ga je, kakor se je dalo, terpinčil. To je bilo Tomu huje, kakor najostreje tepenje. Ko je mogel tepenje terpeti in še huje matre pričakovati, ga je upanje, da bo kmalo umerl,

močnega in stanovitnega delalo. Urne, britke smerti se ni bal, ker je veselo večnost koj po nji vidil, in družega si ni nič želel. Počasnega terpinčenja se ni nadjal, in to vsakdanje huškanje in preganjanje, to neprenehano cukanje in terganje je bilo za njega najterja skušnja. Vše se mu je tamotno zdelo, nobena tolažba ni prišla v njegovo serce. Če je hotel moliti, ni mogel; če je bral sveto pismo, ga ni nič oživilo; z eno besedo, ves zapušen je bil v duhu. Enega večera sedi neizrečeno žalosten in obupajoč sam nad sabo v svoji samotni koči. Po dolgim premišljevanju in po tolažbi hrepeneč vzame sveto pismo v roko in poiše najkrepkeje branje, ki mu je sicer toliko moči in kreposti dalo. Pa nej ga je še tolikrat prebral, mu vunder ni nič moči dalo in žalosten je položil bukve na stran. Hudobno krohotanje ga je zdramilo; — Legrè je stal pred njim.

„No, stari fant,“ je rekel ta zaničevaje, „zdi se mi, da te tvoje keršanstvo zapuša! Vedel si dobro, da se bo tako zgodilo in da bom jez svoj namen dosegel!“

To neusmiljeno zasramovanje je Tomu huje djalo, kakor lakota in žeja, kakor mraz in tepenje. Molčal je.

„Bedak si bil,“ je govoril Legrè dalje, „dobro si ti hotel, ko si me kupil. Dosti bolje bi bil lahko imel, kakor Sambo ali Kvimbo. Namest da bi bil terpel in terpel, bi bil lahko svobodno hodil in druge zamorce namest sebe delati pustil. Tudi kupico dobrega žganja bi bil lahko včasih pokusil. Pojdi tadaj in bodi pameten, še je čas. Primi te neumne bukve in verzi jih v oginji; pristopi k moji veri, ktera ti bo več dobička dala, kakor tvoje hlinjenje.“

Tom je imel v svojim sadanjim stanu silno veliko in teško skušnjavo. Pa vunder je stanoviten oštal in krepko rekel, da svoje vere za nobeno drugo ne da. „Tega me Bog obvaruj!“ je rekel.

„Sej vidiš, da ti Bog ne pomaga; sicer bi ne bil pripustil, da si me kupil,“ je rekel skušnjavec. „Tvoja vera je zgolj laž in goljufija. To dobro vém. Bolje

bi storil, kakor sim rekel, če bi ti z mano potegnil; zakaj jez sim kaj in zamorem tudi kaj storiti.“

„Nikdar ne, gospod, jez ostanem terdno, kjer sim,“ je odgovoril Tom. „Bog nej mi pomaga ali ne, vunder ga ne zapustim in čez vso svojo moč bom veroval v njega.“

„Tim večji bedak si!“ je rekel Legrè, pljune na-nj in ga bacne z nogo. „Za moja plát ostani v svoji bedosti; vidil pa boš, da bom vunder tvojo termo vklonil in te prisilil odjenjati!“ To izgovorivši ga zapusti Legrè.

Ko je to skušnjavo premagal, je Tom zopet novo življenje dobil: njegova duša je bila sladko okrepčana; ves strah je iz njegovega serca izginil. Vera mu je vso krepost zopet dala. Terdno in nepramakljivo je bilo njegovo zaupanje v Boga, njegovo moč in pomoč in neizrečeno sladek mir se je vselil v njegovo serce. Tudi krepke berila svetega pisma so zopet vso svojo moč do njegovega serca pokazale. Obljuba: „Bodi zvest do smerti in dam ti krono življenja,“ ga je posebno pozdvignila, in ker mu je zoper njegovo voljo pred očmi ostala, se je je s celo vero oklenil in pomenila je njegovo bližnje končanje. Ves razveseljen in vunder ves Bogu vdan je pél z ginjenim sercom pesmico, s katero je v vsaki sili svoje serce k svojemu stvarniku pozdvignil.

Pripravljen je bil zdaj za vse terpljenje, majhno kakor veliko, dolgo ali kratko.

Od te ure je bil Tom ves premenjen in vedno vesel. Vsakdanje nagajivosti, ktere je imel zdaj kakor pred terpeti, je zdaj lahko prestal. Njegov gospod ni mogel umeti, kako da je tako naglo premenjen bil, in prašal je enkrat Samba, kaj on o tem misli. Sambo je rekel, da misli Tom skrivaj pobegniti, in Legrè se je tega že veselil, ker se mu je verjetno zdelo, da Tomu kaj tacega v glavi róji. Gotov je namreč bil, da bo ubežnika zopet vjel, potem bi imel pa najlepšo priložnost, svojo zlobo nad Tomom izpustiti. Med tem je pa še večkrat poskušal, Toma premotiti in napraviti, da bi

svojo vero zatajil. Kar besede niso zamogle, je mislil, bodo šibe in palica storile. Toda té so zdaj samo telo zadele, Tomova duša jih ni več čutila.

Enega večera pozno, ko je že vse spalo in je samo Tom še s tihimi premišljevanji opraviti imel, je zagledal zvunej u lunnim siju žensko podobo se varno gibati. Iz koč stopi in spozna Kasio, ktera ga je pa čudno pogledala in mu rekla, za njo iti.

„Pojdite, oče Tom,“ je rekla, „pojdite z mano; nekaj posebnega vam imam povedati.“

„Kaj pa, Kasia?“ jo praša Tom.

„Ali ne želite svoje svobode, Tom?“

„Dosegel jo bom, kadar bo Božja volja,“ odgovori Tom.

„Se ve da, pa še to noč jo zamorete doseči; za to pojdite,“ reče Kasia hitro.

Tom se je opotavljal.

„Pojdite no!“ mu je rekla tiho; „pojdite z mano! Terdno spi. V žganje sim mu dovolj zaspanca nalila, in če bi ga bila več imela, bi vas ne potrebovala. Zdaj se pa ne opotavljajte dalje; zadnje vrata niso zaklenjene; ondi leži sekira; jez sama sim jo tjě položila. Vrata njegove spavnice so odperete. Pot vam bom pokazala. Sama bi vse to opravila, če bi bila dovolj močna. Torej storite, storite!“

„Nikdar ne, za nobeno ceno ne!“ je rekel Tom in jo je s silo nazaj deržal, ko ga je hotla s sabo vleči.

„Pa pomislite vsaj té uboge stvari,“ je rekla Kasia.

„Vsim zamoreva svobodo dati, kam v kako pušavo iti in ondi za-se svobodno živeti. Slišala sim že, da se je kaj takega zgodilo. Povsod je bolje živeti, kakor tukaj.“

„Nak’!“ je odgovoril Tom krepko. „Kdor Boga pozabi in hudo dela, ne more nikolj kaj dobrega storiti. Rajši bi si desnico odsékal, kakor kaj takega storil!“

„Potem bom jez to storila,“ je rekla Kasia, in je hotla iti.

„O, gospodična Kasia,“ je prosil Tom in pred njo pokleknil, „za presvetega Zveličarja voljo, ki je za vas umerl, ne prodajte svoje drage duše hudiču na tako vižo! Zgolj nesreča bo iz tega prišla. Gospod Bog nam prepoveduje, maševati se. Poterpežljivo čakajmo, da bo plačeval.“

„Čakati!“ je rekla Kasia. „Ali mar nisim čakala? Ali nisim čakala in čakala, da so se mi možgani zmešali in serce zbolelo? Ali že nisim dosti čakala? In koliko sto in sto ubozih stvari je že terpinčil in martral? Ali vam ne puša kervi po kapljicah? Nič drugega ne bom tadaj storila, kakor pravično se znosila, in da sim v to poklicana, čutim! Njegova ura je prišla, in žejna sim njegove kervi!“

„Ne, ne, ne!“ je rekel Tom njene pesti deržeč. „Ne, uboga, zgubljena duša, to se ne smé nikakor zginiti! Preljubi Zveličar je samo svojo kri prelil, in to je prelil za nas, ki smo bili njegovi sovražniki. Gospod nam pomagaj, da po njegovih stopinjah hodimo in svoje sovražnike ljubimo!“

„Ljubimo?“ reče Kasia togotno; „take sovražnike ljubiti? To je nemogoče! Tega ne pripusti ne kri ne meso!“

„Se vé, da to ne leži ne v kervi ne v mesu,“ ji odgovori Tom; „pa mogočnega pomočnika imamo, kateri nam daje moč in pomaga, da premagamo. Kadar namreč tako dalje pridemo, da vse ljubimo, tudi svoje najhujše sovražnike; da za vse moliti zamoremo enako goreče, — potem smo slavno premagali kri in meso, peklo in hudiča, in smo postali otroci božji.“

Modrost in vunder tudi gorečnost serca, s katero je Tom te besede govoril, njegov krotki glas in njegove solze so bile kakor sladka rosa za razdivjačeno, zapeljano serce uboge, pomilovanja vredne žene. Vihar v nji je potihnil; njene strasti so se vogle in v globočini njenega serca so začeli čutki se gibati, ki so bili doslej s silo tlačeni, pa so ji dobro djali. Bolj z mirnim glasom

je rekla čez nekaj časa. „Ali vam nisim rekla, da so me hudi duhovi preganjali? Oh, oče Tom, jez ne morem moliti! Rada bi molila. Kar so mi otroci prodani nisim več molila. Kar vi pravite, mora resnično biti. To čutim. Toda če hočem moliti, ne morem, — ne morem moliti!“

„Uboga duša!“ reče Tom, jo pomilovaje. „Hudoba vas je želela imeti, da bi vas zvejala, kakor pšenico! O, Kasia, jez bom za vas molil, toda vernite se naj-pervo h Gospod Jezusu: On je prišel, razpočene serca zaceliti in potolažiti vse žalostne!“

Kasia je stala molče in solze so kapale iz njenih v tla obrnjenih oči.

„Gospodična Kasia,“ je rekel Tom potem, ko jo je nekaj časa tiho pogledoval, „nekaj vam hočem reči; namreč, če bi mogli na kako vižo od tod priti, bi vam svetoval, vam kakor tudi Emelini; toda brez da bi se nad kervjo pregrešili, sicer nikakor ne.“

„Ali hočete to z nama poskusiti, oče Tom?“

„Nak,“ ji odgovori Tom; „bil je že nekaj časa, ko bi bil za to voljo imeti mogel; pa spoznal sim, da me je Gospod tu sim poklical, da za dušo ene ali druge ubozih stvari, ki so tukaj, še kaj storim. Zato hočem tukaj pri njih ostati in svoj križ z njimi voljno nositi. Vam je pa drugače, za vas je prebivanje tukaj pást in pred ali pozneje vas bo težka skušnjava premagala; za to je bolje, da greste od tod, če vam je mogoče.“

„Dokler je on živ, ne vem za nobeno drugo gotovo zavetje, kakor za grob,“ je rekla Kasia. „Ni je zverine, ni ga ptica, ki bi ne imel kam skriti se, še kače in gadje imajo kje počivati in ležati; samo mi nimamo nobenega tacega mesta. V daljnim, tamotnim močvirju na izsledé in najdejo psi. Vsak je zoper nas, vse je zoper nas, še clo živali so zoper nas, kam tadaj hočemo bežati?“

Tom je stal molče in čez nekaj časa je rekel: „On, ki je Daniela med lévi varoval, in tri može v

v razbeljeni peči ohranil, — On, ki je po morju hodil in vetrovom zapovedoval, da so mu bili pokorni, — On še živi in jez verujem, da vas bo otel. Poskusite, in jez bom z vso močjo za vas molil.“

Kako čudno je vunder in od kod neki pride, da se misel, ktere dostikrat dolgo ne porajtamo, včasi naglo zbudi, kot edino prava med jezero družimi? Kasia je včasi cele ure prevdarjala, kako bi ušla; nešteto sklepov je naredila in jih zopet zaverгла, ker se niso dali izpeljati; zdaj pak ji je na enkrat nekaj v glavo prišlo, kar se je dalo tako lahko izpeljati, da nad dóbrim izidom nič več dvomila ni.

„Oče Tom, poskusila bom!“ je urno rekla, brez da bi bila povedalo kako.

„Amen! Gospod daj svojo pomoč!“ je bil njegov odgovor.

Legretova hiša je bila staro terdno poslopje, bolj gradu enako, kakor hiši, kakoršne imajo v severni Ameriki. Še iz časov je bila, ko so se Francozje v Luiziano priselili. Legrè jo je kupil z vsim zemljišem vred od bogatega francozkega naselnika, kteri mu je vse skupej za majhno céno prodal.

Kod srov divji človek je znal Legrè lepo orodje malo céniti in je vse zlo zanemaril. Mnogo reči so pri pitvah razbili in nazadnje je veči del orodja na ispo spravil, in je samo to v stanici obderžal, kar mu je bilo prav potrebno.

Íspä je bila tako dolga, kakor cela hiša, toda tamna in polna kotov. Sploh je bila neprijetna in grozovita. Popolnoma slabo je pa slovela, kar je zamorka, ktera se je Legrètu zamerila, ondi zaperta bila in ob življenje prišla, ko nihče ni vedel, kako. Samo to se je zvedlo, da je bilo njeno truplo enega večera doli prinešeno in skrivaj pokopano. Govorili so pa, da ni imela pokoja v grobu, temuč da na ispi straši in ondi nad martrami, ktere je prestala strašno joka. Legrè je bil, kakor smo že rekli, silno vražin; vést mu je oči-

tala, da je ubogo, nedolžno zamorko umoril, in zastonj se je prizadeval, notranji glas, ki ga je tožil, vtolažiti. Govorica, da nazaj hodi, mu ni skrivna ostala in mu je neizrečen strah naredila. Ker se je pa tega pred ljudmi bal, in ker svoje hude vesti ni mogel prestajati, je prisegel, prvega, ki bo še od tega govoril, na ispo zapreti. To je pač storilo, da niso več očitno govorili, ali med robovi je ta govorica vunder še na skrivnim ostala, in vsak, kateri je imel v hiši kaj opraviti, se je bal še clo stopnicam, ki so na ispo držale, preblizo priti ali le na nje pogledati. Tudi Legrè ni prišel nikolj blizo njih in za nič bi ga ne bil nihče pripravil na ispo iti.

Na to je Kasia svoj namen stavila. Njena spavница je bila ravno pod ispo. To ji je prav k dobremu bilo. Dala je namreč enega dne kar svojo stanico sprazniti in vse svoje reči v zdoljno stanico prenèsti. In to je storila o času, ko je vedla, da bo Legrè dam prijezdaril.

Ko je Legrè prenašanje vidil, je prašal začuden, zakaj da se to godi. Kasia je kratko odgovorila, da želi enkrat ponoči pokojno počivati.

„Kdo, vraga, te nadléгова ponoči v spanju?“ jo je dalje prašal.

„To bi Vam prav lahko povedala, če Vam je res ležeče zvediti,“ odgovori Kasia.

„No kaj je li? vediti hočem.“

„E, kaj neki je družega, kot stokanje in zdiho vanje pod streho ravno nad mano, in počasi nekdo hodi kakor v šlapah; tudi je včasih slišati, kakor če bi kdo vdaril in žalostno jokal; in to vse trpim pol noči, od dvanajste ure do zora.“

Legrè je stal osupnjen in poslušal zijaje. Pa po mogočnosti si je prizadeval, serčnost pokazati, in rekel je, da bi pokazal, kakor če bi ne verjel, da je vse to prazna domišlija. Djal je, da podgane ropočejo in sapa take čudne glasove daje; toda sam pri sebi je drugače mislil, in če že pred ni mislil, da ne straši, je zdaj gotovo verjel, da straši.

Kasia je zdaj svojo reč že pol dobila. Pa še ni pri tem ostala. Vsake priložnosti se je poslužila, Legrétu še večji strah v glavo vrniti. Pripovedovala mu je zvečer strašne povesti, delala, kakor če bi je bilo groza, ko se je polnoč bližala, in kadar je ura dvanajst odbila, kakor če bi pod streho nekaj strašno ropotalo. Ropotanje je pa s tem naredila, da je enkrat skrivaj pod streho šla, ondi stolov in družega orodja na kup nanosila, vervico na-nje privezala, in skozi luknjo v tla zvertana vervico v prazno spavnico napeljala, kjer je potem o zgovorjenim času Emelina le potegnila, da je koj zaropotalo. V eno strešnih lin je pa Kasia še vozek vrat ubite steklenke ali flaše tako pripravno nastavila, da je sapa, ko je močno skozi njo vlekla, čudne glase delala, kateri so bili res strašni. Ker se je to mnogo-krat tudi podnevi zgodilo, je razun Legréta še marsikdo to slišal, in kmalo se je strah na celim naselstvu močnejše, kakor kadaj, v glave vsih vrnil. Od tega časa si je bila Kasia popolnoma gotova, da se ne bo, nej se zgodi kar koli hoče, nihče upal, blizu ispe priti ali clo na njo iti. Storila je tadaj brez odloga vse, kar si je za izpe-ljanje svojega namena potrebno zdelo.

Najpervo je nanese ponoči, koj ko je vse terdno zaspalo, susega mesa, kruha in družega živeža ter sveč v kot pod streho; enako je večji del svoje in Emelinine obleke gori znosila. Potem se je Legrétu tako prikupiti vedla, da jo je enega dne v mesto na Rudeči reki sabo vzela. Spotoma si je natanjko vse znaminja v glavo vtisnila, po katerih bi mogla pot spoznati in ravno tako je tudi čas prerajala, koliko bi ga péšec do tje potreboval.

Ko je bilo tako vse pripravljeno, je razodela vse Emilini in pričakovala je samo še pripravnega časa, da bi svoj namen izgotovila.

Mračilo se je že in Legrè je šel soseda obiskat. Kasia in Emelina sta v svoji stanici svoje oblačila skladale, ktere ste v dve culji zavezale.

„Tako,“ je rekla Kasia; „dosti velike bote. Zdaj

deni klobuk na glavo in pojdiva; zdaj je najbolj pripraven čas.“

„Moj Bog, nikar še ne; sej naji znajo še iti viditi!“ je vgovorila Emelina.

„To ravno je prav,“ je rekla Kasia. „Ali ne umiš, da morajo vedeti, da sve na vsako vižo zvunej hiše in da naji morajo iskat iti? To je namreč tako le: Me dve se splazive pri zadnjih vratih vun in hitive memo dvoriša. Sambo in Kvimbo naji bodeta gotovo vidila, in za nama tekla. Pa takrat bodeve že v jelševji v močvirju in tje ne moreta za nama, brez da bi popred družih ne klicala in psov ne spustila. Preden naji pa res zasledovati začnejo, bo že mračno in tamno; potem storive majhen ovink, greve v široki z bičjem in germovjem obrašeni potok, ki memo hiše teče, in gazive po njem tako dolgo, da do zadnjih vrat zopet prideve. Tako pridejo psi na krivo sled, ker naji v vodi ne morejo izvohati. V hiše ne bo ne žive duše več najti, ker bo vse, kar ima noge, za nama derlo. Skrivaj smukneve tadaj skozi zadne vrata in na ispo, kjer sim že dobro posteljo pripravila. Se ve, da bove mogle tako na ispi več časa čakati, zakaj Legrè bo vse na noge spravil, da bi naji vjel. Iz soséske bo poklical izurne lovce in velik lov bo napravil, v katerim gotovo ne bo pedanj zemlje v močvirju nepreiskane ostalo. Že dostikrat se je hvalil, da mu še nikolj noben rob ni ušel. Náj nej pa lovi, kakor se mu poljubi. Zdaj pa pojdi z mano,“ je rekla in Emelina za roko prišla. Obe ste stopile tiho skozi zadnje vrata, in hitele memo poslopij proti močvirju. Ko ste bile že skorej v gošavi, zaslišite nekoga, kateri jima je obstati klical. Pa ni bil ne Sambo ne Kvimbo, temuč Legrè sam, kateri je s strašnim preklinovanjem za njima tekal. V tej silni nevarnosti je Emelina skorej omedlela. Ali Kasia je potegnila serčno ojster nož, kterege je skritiga imela ter rekla, da jo bo v tem hipu umorila, ako ne bo šla z njo. To je pomagalo, in Emelina je

šla zdaj ročno z njo. Kmaló ste se obe v gošavi zgubile in Legrè se je vernil in pomoči iskat šel.

„Preklete!“ je rekel ves serdit. „Pa le počakajte, babi, vaji bom že dobil! V pasti ste in odsle mi ne bode! Ha, zato se mi bode pokorile!“

„Hela! Sambo! Kvimbo! Vsi vun!“ je vpil glasno, ko je na dvoriše prišel. „Dva beguna v močvirju; kdor mi ju nazaj pripelje, dobi pet dolarjev plačila! Pse mi spustite! Odvežite Tigra, Furio in druge!“

Vsi so hiteli storit, kar jim je bilo rečeno; večdel vsi zavoljo plačila ali pa iz slepe pokoršine, drugi pa, da bi se s tem Legrétu izkazali. Pse so odvezali, bakle prinesli in puške razdelili. „Ali smem na-nje sterliti, če ji drugače ne morem dobiti?“ je prašal Sambo. „Na mlado dekle ne,“ je odgovoril Legrè, „na Kasio pa le, da se v peklo pogrèzne, za katero je že davno zrela. Alo, naprej vsi! Pet dolarjev tistemu, kateri ji prime, in verh tega še vsakemu kupico žganja!“

Vsi so šli in kmalo ni bilo v hiši in v dvorišu nikogar več viditi. Kasia in Emelina, ki ste čakale, ste urno skozi zadnje vrata smuknile in Kasia je šla namesti pod streho naravnost v Legretovo stanico. Emelina se je zavoljo tega silno bala in prosila, se berž ko berž v svojim kotu skriti.

„Se nič tako zlo ne mudi,“ je rekla Kasia, mirno; „vsi so na lovu in si s tem čas kratijo. O pravim času se bove še skrile. Med tem moram za popótnjo poskerbeti.“

To izgovorivši je potegnila iz Legretove suknje, katero je naglo slekel, ključek, odpre miznico in vzame mnogo bankovcov iz nje, ktere je urno preštela.

„Oh, tega ne storive!“ je rekla Emelina.

„Zakaj ne?“ reče Kasia. „Ali bi mar rajši v gojzdu lakote umerla, kakor kaj imela, s čimur zamoreve pot v Kanado plačati. Z denarji se da vse opravit.“ To izgovorivši je bankovce spravila.

„Ali se ne pravi to krasti?“ je rekla Emelina plašno.

„Krasti!“ vgovori na to Kasia z britkim smehom. Vsak teh bankovcev je vkraden! ne po meni, ampak po tistim, ki dušo in telo ob enim vkrađe, — vkraden po njem ubogim izstradanim, kopernečim stvarjem, ki se verh tega še za njega hudiču izdati morajo! Nak, to mu zopet vzeti kot pomoček za beg iz njegovih kremp-ljev se ne more krasti in sploh ne greh imenovati! Zdaj pa pojdiva pod streho; ondi imam sveč, da bove vidile, in nekaj bukev, da bove za kratek čas brale. Živeža imave tudi dosti in tako bove že nekaj časa prestati in gledati mogle, kaj bodo počeli.“

Emelina je res vse prav pripravno našla. V prostornim kotu je stala miza in dva stola; luč je lahko gorela, brez da bi se kaj skozi line blišela ali se sicer pod streho vidila. Blizo mize je stala postelja proti strehi obrnjena; za obe je bila dosti prostorna.

Ko je Legrè s svojimi tovarši več ur zastonj lovil, se potem dam vernil in svojo zlobo z vpitjem in rujo-venjem izpustil, se je Emelina silno bala, da bo Legrè zdaj tudi pod streho vse preiskati ukazal. Pa Kasia jo je kmalo popolnoma vpokojila.

Še tisti večer je jahal k svojim sosedom in jih je prosil, mu drugi dan pri lovu pomagati. Rés so vse storili, da bi ubežnici najdlji in močvirje so rés tako skerbno preiskali, da bi bilo čisto nemogoče, se tako skriti, da bi ji ne bili našli.

Viditi, da tudi zdaj zastonj iše, je bil Legrè tako razkačen, da ni vedel, kaj storiti.

Obernili so svojo zlobo na ubozega Toma. Nekoga je mogel imeti, nad katerim bi bil svojo serd izpu-stil, in kaj je bilo bolj naravno, kakor da je Toma izvolil, ktereга je smertno čertil, ne samo, ker se mu je zoperstavljal, ampak tudi ker se je svoje vere tako trdno držal in ker je tako zvesto keršansko živel?

Zavoljo tega mu je bil Tom vedno tiho očitane in pa tudi edini, kteremu keršanskih muh — kakor jih je imenoval — iz glave izbiti, ktereга k hudemu zape-

ljati ni mogel. K temu je še prišlo, da je mislil, da je včeraj na Tomovim obrazu néko veselje vidil, ko je zvedil, da ste Kasia in Emelina ušle. Tom res ni šel z družimi na lov; z Lucio in nekterimi družimi robovi je doma ostal, s kterimi je, kakor je že nekaj časa delal, večerne molitve opravil in v zveličanje duš se pobožno pogovarjal. Legrè mu pa tudi ni ukazal na lov iti, ker je v tej reči njegove misli poznal, in preveč hitel, kakor da bi se še z njim pogovarjal. Da bi se bil sam iz svoje volje lovcom pridružil, je bilo samo na sebi za Toma nemógoče. Sej je bilo tudi dovolj zasledovavcov na nogah in Legrè bi bil s svojimi psmi tudi lahko svoj namen dosegel. Kake zvijače da ste se Kasia in Emelina na svojim begu poslužile, in da se niste bedasto v močvirju skrile, ampak da pod strebo doma tičite, tega Tom ni vedel; timveč je le mislil, da je Kasia storila, kakor ji je bilo svetvano, in sklenila, vsim nevarnostim vkljub čez močvirje zbežati. Zato se je tudi zlo bal, da ji bodo zopet vjéli. Ko je pa zvedel da lovci nič niso opravili, se je serčno veselil. Kjé ste pa Kasia in Emelina zdaj, tega ni vedel, kakor smo že rekli; zakaj Kasia mu svojega namena nalaš ni razodela, da bi mu, ako bi ga Legrè zastran tega prašal, terdega bojevanja med vestjo in usmiljenjem ne pripravila, in da bi ga sploh vsake kazni zavoljo vednosti obvarovala.

Legrè pa je bil prepričan, da Tom vé, kje da ste ženski, in terdno je sklenil, ga, če bi treba bilo, z najhujimi bolečinami prisiliti, mu to povedati. Ko se je torej proti poldnévu z družega praznega lova vernil, je ukazal svojim čuvajem, mu Toma pripeljati. „Stari goljuf,“ je rekel, „je gotovo tudi v to reč zapleten, in jez mu hočem skrivnost iz njegove črne kože izbiti, kako se je to zgodilo, in če bi se pred mano stegniti imel!“ Sambo in Kvimbo sta voljno storila, kar jima je bilo rečeno. Da si ravno sta se črtila, sta vunder

Toma še bolj sovražila, kar sta zvedla da je bil namest nju za čuvaja robov namenjen.

„Čertim ga!“ je rekel Legrè sam pri sebi, ko sta odšla po Toma; „čez vse ga čertim ker je tako potuhnjen! Kakor če bi bil jez ubog grešnik memo njega! In kaj mi brani, svojo jezo nad njim ohladiti? Ali ni moja vlast! Ali ne morem z njim storiti, kar hočem? Kdo mi more braniti?“ In Legrè je nameril v svoji zlobi svoje pesti in je mahal z njima, kakor če bi bil kaj v rokah imel, kar bi bil stergati môgel.

Potem je pa zopet pomislil, kako zvest in pošten, kako dober in nevtrudljiv delavec je Tom; in skoraj bi bil v svojim namenu nestanoviten postal, če bi se ne bil praznih poskušin spomnil, Toma tako po svoji volji obdelati, kakor je druge. In to ga je v njegovim sklepu poterdilo.

Ko je Tom pred Legrèta prišel, je dobro vedel, kaj ga čaka, in da gre v smert. Pa veselil se je smerti in davno je že hrepenel, v Kristusu umréti. Vse svoje želje, ktere je na tej zemlji še iméti mogel, in kterih ena je bila največja, še enkrat svoje preljube viditi, je tudi že davno Gospodu daroval. Tako ga ni nič več na to življenje vezalo in serčno in vesel je stopil pred svojega gospodarja.

„Ali veš Tom,“ ga je ogovoril ta, „da sim sklenil te umoriti?“

„To je vse mogoče, gospod,“ je Tom mirno odgovoril.

„Ja, prav res in gotovo sim to sklenil,“ je rekel Legrè z glasom, ki je vso resnico njegovih besed razodel, „in tega si znaš gotov biti, ako mi ne poveš, kaj od Kasie in Emeline veš, ki ste ušle!“

„Jez ne vem nič od nji,“ je odgovoril.

„Kaj! ti prokleti črni kristjan, ti se upaš mi reči, da nič ne veš od nji?“ je zagromel Legrè nad njim.

„Nič ne vem, prav res ne, in če bi imel umreti,“ je terdil Tom.

„Poslušaj me, Tom,“ je rekel Legrè, ko ga je za roko prijel in mu oestro v obraz pogledal, „ti misliš morda, da te bom, ker sim te undan tako pustil, tudi danes tako pustil; ta pot mi ne boš odšel, moj sklep je terden! Ti si mi vedno zopergovoril, — zdaj pak te hočem vkloniti ali pa umoriti, ali, ali! Vsako kaplico tvoje kervi ti hočem šteti in odcediti, dokler ne odjenjaš!“

Tom je gledal serčno svojega gospodarja, in odgovoril: „Gospod, če bi bili bolni ali v sili, ali če bi umerali, in jez bi vas mogel rešiti, bi dal z veseljem kri svojega serca; in če bi moja kri kapljaje tekla za rešenje vaše duše, bi jo enako rad dal, kakor je Zveličar svojo za mene daroval. O ljubi Gospod, ne otežite svoje duše s tem velikim grehom! Vam bo več škodoval, kakor meni! Če tudi najhuje z mano storite, bo vunder moje terpljenje kmalo minulo, vašega pa ne bo nikolj konec, ako se ne spreoburnete in k Bogu ne vrnete!“

Te besede so se vsadile, kakor goreče pušice v Legrétovo okamnjeno serce, in omolknil je nekaj časa. Pa samo nekaj časa, hudoba ga je kmalo premagala mu slabost očitaje, zloba se je močnejše ko popred va-nj vernila, — in Tom je bil darovan!

Verzimo zagrinjalo čez njegovo pretepanje do smerti, pristaviti pa moramo samo, da so poslednje besede in poterpežljivost, s katero je Tom terpel, še clo serca obeh srovi h rabeljnov omečile in sovražtvo, ki sta ga do Toma imela, v pomilovanje in obžalovanje premenile. V njegovo kočjo sta ga nesla; mu rane sprala, mu po mogočnosti dobro posteljo napravila in ko sta vidila, da še živí pa iz slabosti ne more govoriti, je tekla eden nju k Legrétu in ga je prosil, rekoč, da ga je potreben, kupico žganja, katero mu je v usta vlil.

„O Tom!“ je rekel Kvimbo z britkim glasom, „gerdo in strašno sva s tabo ravnala!“

„Odpustim vam iz serca,“ je odgovoril s slabim glasom Tom.-

„O — Tom, povej nama kaj od Jezusa,` od ktere-
rega sva te tolikrat slišala govoriti, in kateri ti je celi
večer pomagal: kdo je on?“ je prosil Sambo.

Te besede so dale slabemu, umerajočemo novo moč.
Tom je zamogel z malimi, pa krepkimi besedami ozna-
novati Njega, kateri je pot in resnica in življenje, kateri
je prišel na zemljo, grešnike zveličat, in kateri pri nas
ostane do konca sveta.

Oba sta jokala — ta dva doslej tako srova, ne-
usmiljena človeka.

„Oh, zakaj nisim tega že pred slišal,“ je rekel
Sambo, „pa vunder mislim, ne morem drugačo, — da
mi je gospod Jezus milostiv!“

„Uboga človeka!“ je rekel Tom. „Rad bi še več
kakor eno življenje dal, če bi vaji le h Kristusu pri-
peljati mogel! O gospod, usmili se tudi še teh duš,
da bodete deležne Tvoje milosti!“

Njegova molitev je bila uslišana.

Tom je ležal od tega časa skoraj vedno v neza-
vednosti; in to je bilo vsaj toliko dobro za-nj, da je
svoje strašne bolečine menj čutil, kakor bi jih bil sicer,
če bi se bil zavedel.

Drugi dan se pripelje lahek, pa lep voz na dvoriše
in z njega skoči mlad mož, kateri je koj po hišnim go-
spodarju prašal. Juri Želbi je bil. Pismo, katero je
Ofelia gospej Želbi zavoljo Tomove odkupitve pisala,
kakor smo spredej povedali, je po nesreči na neki po-
staji obležalo in se le čez dva mesca prišlo, kamor je
bilo namenjeno. Malo pred je pa gospod Želbi naglo
umerl in zavoljo njegove smerti se je toliko opravi-
l, da je zopet mnogo časa preteklo, preden je bilo
mogoče na Tomovo odkupitev misliti. Pa tudi denarjev
za to je manjkalo, in še le umnost in modra varčnost
gospe Želbi je storila, da so bile reči popolnoma po-
ravnanne, dolgovi plačani in prihodnji dohodki zagotovljeni.
Zdaj so lahko denarje za odkupitev pogrésili in Juri je
hitel nemudoma v Novi Orlean s Klaretovim pooblasten-

com, od ktereга je Ofelia tudi pisala, se pomenit, kam je bil Tom prodan. Ta sicer ni vedil, pa vunder sta on in mladi Želbi po dolgim prizadevanju zvedla, da Tomov sadanji gospod na Rudeči reki prebiva in se Legrè imenuje. Zdaj je bilo jasno, zakaj da je Želbi tako nenadoma sim prišel.

K Legrétu so ga peljali, kateri je bil po begu Kasie in Emeline, posebno pa, kar je s Tomom tako neusmiljeno ravnal, vedno nevoljin. Nič, kaj prijazno ni tadaj ptujega gospoda sprejel.

„Slišal sim, da ste v Novim Orleanu zamorca, z imenom Tom kupili,“ ga ogovori gospod Želbi; „popred je bil pri mojim očetu in jez bi ga rad nazaj kupil.“

„Ja, kupil sim res tacega paglovca,“ odgovori Legrè jezno, „pa davno mi je bilo že iz serca žal, da sim ga kupil. Ni ga bolj terdovratnega, vkljublivega človeka od njega! Moje zamorce šunta k begu in pomagal je tudi dvema robinjama, katerih vsaka je bila osem sto do tavžent dolarjev vredna, ujit. Ko sim ga prašal, kje da ste, je bil tako nesramen, mi reči, da ne ve; zavoljo tega sim ga dal pretepsti tako, da nikolj ne bo pozabil. Tudi že umera, kakor mislim.“

Mlademu možu je jeza lica porudečila; pa premagal se je ter prašal, kje da je Tom.

„Tam v tisti koči,“ reče zamorsk fant, ki je blizo stal. Legrè je bacnil v svoji jezi fanta, ker bi bil ptujcu gerdo djanje s Tomom zamolčal. Pa ta se ni dal prevariti, in šel je naravnost v imenovano kočo.

Kratek pogovor med mladim Želbom in Legrétom je bil na dvoru in Kasia, ktera je o prihodu voza skozi lino pogledala, je slišala vsako besedo in zdaj še le zvedla, da mora Tom zavoljo njé umreti. To jo je silno v serce zbodlo, in kar vse terpljenje in nadloge, ktere je sama preterpela, kar Tomovi opominji, prošnje in tolažbe niso mogle storiti, je zamogla ta žertva kersanske ljubezni. Ledeno serce se ji je otajalo, merzli obup se je vmaknil toploti milih čutljejev in prvi pot

je zamogla zopet mile solze obžalovanja in spokornosti prelivati in serčno moliti.

Juri Želbi se je vstrašil, ko je stan vidil, v katerem je bil Tom.

„Ali je mogoče? ali je mogoče?“ je zdihnil milo in poleg Tomove postelje pokleknil. „Stric Tom, moj ubogi, ubogi stari prijatelj!“

Želbovi glas je zadel pol in pol ušesa umérajočega. Brez da bi bil oči odperl, je pomajal z glavo, se posmehlaje in v mislih ponovil sklep pesmice, katero je pred tolikrat pél.

Skozi smertne vrata pelješ
Nas v svoj nebeški raj,
Iz verig v večni raj!

„Oh, preljubi stric Tom, zbudite se vunder in spregovorite eno samo besedico z mano! Jez sim, vaš Juri, vaš mali Juri! Ali me več ne poznate?“

„Juri!“ je rekel Tom s slabim glasom in pogledal. „Juri Želbi?“ Njegove oči so bile zmešane.

Pa počasi se je prebrihtal in ko je Jurja spoznal, se je njegovo obličje v neizrečenim veselju razvedrilo, solze so se mu vlile po licih, in vesel je rekel:

„Gospod bodi zahvaljen za veliko dobroto in pomoč! O, ljubi Gospod, kako se morem tudi vam zahvaliti za vašo prijaznost! Zdaj pa rad umerjem, da sim vas le še enkrat vidil!“

„Ne, Tom, ne smete umreti! Serce bi se mi razpocilo! Prišel sim, vas odkupiti, pa v tem strašnim stanu vas morem viditi!“

„Oh, ljubi gospod, ne pomilujte me!“ mu je Tom odgovoril. „Jez sim že odkupljen in upam, da bom šel v nebesa, kjer je bolje, kakor v Kentuki. Smert je združena s mano, katero sim dobil z božjo milostjo in usmiljenjem! Pa še nekaj vas morem prositi; ne povejte nič moji ubogi Kloi, kako ste me našli, in povejte ji lé, da sim šel v večno zveličanje, kjer se bova zopet vidila. Potolažite njo in moje otročičke in recite

vsim doma moje serčno z Bogom. Da so me vaš oče takrat prodali, oh, kako bi mogel zavoljo tega še žalosten biti! Hvaležin sim jim za to, ker bi sicer ne prišel v nebeško kraljestvo, in kar sim hudega preстал tako zgodaj in preterpel, je meni v moje večno zveličanje!“

V tem hipu se je pokazal Legrè pri vratih, pa šel je koj naprej.

„Vkorenineni satan!“ je rekel Želbi serdito za njim. „Tolaži me misel, da bo kmalo za peklo zrel!“

„Oh, ne govorite tako!“ je rekel Tom in roko mladega moža prijel, „pomilovati ga je in misel na njegovi stan je strašna. Če bi se le še verniti in spokoriti hotel, bi znal še milost zadobiti, pa bojim se, da se to ne bo zgodilo.“

„In jez upam to; ne bilo mi ljubo v nebesih z njim se viditi,“ je rekel Juri na to.

„Ne tako! ne tako! to me žali. Tudi svojega najhujega sovražnika ljubimo. Poverh tega mi prav za prav nič hudega ni storil, ampak že zdaj mi je nebeške vrata odperl.“

Ali govorjenje je Tomovo poslednjo moč vzelo; vnovič je zavednost zgubil, luč življenja mu je še enkrat zasvetila potem pa vgasnila za vselej. Samo malo besed je zamogel Tom še jeclati, med katerimi je bilo besedo aleluja razložno slišati, in z njo je svojo dušo izdihnil.

Juri Želbi je bil silno žalosten. Misel, da bi Legrè v svoji divjosti tudi še s truplom gerdo ravnal, ga je popolnoma iz žalosti zdramila in njegovo prvo je bilo, k Legrétu iti in ga prositi, mu truplo prodati, da ga bo pošteno pokopal.

„Jez ne prodajam mertvih zamorcov,“ je odgovoril Legrè osorno, „truplo pa znate zastran mene vzeti in z njim storiti, kar se vam ljubi.“

Gospod Želbi si je rekel priča Legréta sekiro in lopato dati in truplo previdno na svoj voz nesti, kjer ga je skerbno v svoj plajš zavil. En zamorec se je mogel ž njim peljati, ki mu je pri pokopu pomagal in

potem orodje nazaj prinesil. Preden se je sam na voz vsedel, se je obrnil k Legrètu, rekoč:

„Hudo delo, ki ste ga storili, nej vam ne odide tako in od vas prelita nedolžna kri se bo zmaševala. Koj v prvem mestu bom to umoritev sodnji skazal.“

„To le lepo storite,“ mu je Legrè zabavljivo odgovoril, „samo nekoliko težko vaš bo stalo, priče zoper mene dobiti; ni ga enega belega tu; ki bi mogel zoper mene pričati.“

Gospod Želbi je vidil v svojo veliko žalost, da res tù zoper tega nečimernika nič ni storiti, in da bo tako pravici odšel. Peljal se je tadaj brez da bi bil še kaj rekel.

Unstran mej Legrétovega posestva je bil zelen, od visocega drevja obrašen homec. Tam počiva Tom v miru.

IX.

Stari znanci in vesel sklep.

Legrè se je od teh mal popolnoma s sabo razperl in vsaktere misli in čutljeji, ki so mi po glavi in v sercu vojili, mu niso dali nikjer več miru. Podnevi ga je zdaj to zdaj to na ravnanje s Tomom in na beg Kasie in Emeline spomnilo, in ponoči so ga težke sanje nadlegovale. K temu je še prišlo, da je pod streho huje kakor kadaj strašilo, tako da se je plah in strah vsim robovom očitno na obrazih bral in da je Legrè to zvediti mogel. Delal se je sicer, kakor če bi tega ne verjel, pa nikolj ni pozabil, vselej preden je šel spat, vrata svoje spavnice skerbno zakleniti in še clo par pištol poleg postelje položiti. Še podnevi ga je bilo strah v hiši in bolj in bolj po gostim je hodel v družbe v soseski, da bi se raztresal, in vselej je prišel še le ponoči pozno močno pijan dam.

Zjutraj, ko je po težkih sanjah in z težko glavo se zbudil, je koj si žganja natočil, da bi si kalne misli in britke čutljeje pregnal: z eno besedo, pijanc je postal, in tako ni bilo čudo, da so se mu možgani kmalo zmešali in mu strašne strašne pošasti pred oči vodili.

Kasia, ktera je dosti k temu pripomogla in vselej priložnost najti vedla, na Legrèta podnevi kakor ponoči skrivaj paziti, je samo časa pričakovala, da bi dolgočasnemu in nesložnemu prebivanju pod streho konec storila in pobegnula. Ker je vsako reč v hiši natanjko poznala in ključke imela, ji je bilo lahko, tudi, kadar je Legrè spal, skrivaj se v njegovo spavnico splaziti in ga s strašnimi glasovi strašiti. Potem je še poslednje storila, kar ji je bilo storiti. Obležena kakor merlič v trugi, toda s črnim dolgim pregrinjalom čez obraz pride eno noč, ko je Legrè, kakor je vedla, ves pijan še v posteljo vlegel, v njegovo spavnico, stopi k njegovi postelji in ga pošlata tako z merzlo roko, katero je popred v ledeno vodo pomočila, da se je mogel zbuditi, mu pomiga ter reče z votlim glasom: „Pojdi z mano! Tvoj čas se je iztekkel.“ Potem je pa zginila, brez da je Legrè vidil, kako; luč namreč je v tistim hipu vgasnila.

Legrè ni več postelje zapustil. Vročinska bolezin ga je prijela in že čez nekaj dni je bil mertev. Umerl je, kakor se je iz pozameznih njegovih besed posnèti dalo z strašnim mešanjem.

Med tem ste prišle Kasia in Emelina že davno čez gore in doline. Kasia je bila oblečena, kakor španiolska kreola in černo gosto pregrinjalo ji je zakrivalo obličje. Emelina je bila kakor njena tovaršica. Ker je bila Kasia z otročjih let vedno med bolj imenitnimi ljudmi in se je znala tudi tako obnašati, nihče ni mislil, da ni to, za kar se je izdajala. Poverh tega je tudi še iz svojih prejšnjih let marsikaj prihranila, s čimur se je mogla nališpati, kakor lepotij, krasnih oblačil i. t. d., posebno pak, da je imela obilo denarjev.

Ko se je po reki Misisipi peljala, se je bolno naredila.

Njena tovaršica ji je po videsu skerbno stregla. Ko je pa v mestu Nathez na barko prišla, ki se je po reki Ohio gori peljala, in se ji ni bilo več bati, da bi še na kterelega Legrétovih. znancov zadela, je bolj prosto delala. Kjer so drugi jedli, je tudi ona jedla in v tovaršije je zahajala.

Med družimi je bil na barki tudi mladi Želbi, ktereга je Kasia kmalo spoznala.

Ker je imel v Luiziani še več reči opraviti, se je šele zdaj v Kentuki vernil. Ker se mu je Kasia Elizabeti (ženi Jurja Haris) zlo podobna zdela, jo je večkrat pazljivo ogledoval. To je ona vidila. Ker je s Tomom tako lepo ravnal, je vse dobro od njega mislila. Nekaj, ker je želela se z njim soznaniti, nekaj pa, ker je vedla, da bi v sili nobenega boljšega varha ne imela, je sklenila, se mu spoznati dati. In ni se goljfala. Iz serca ji je srečo vošil, da je z njeno tovaršico iz Legrétove oblasti prišla in zagotovil ji je, da se bo vse prizadjal, ji tudi na begu v Kanado pripomožin biti. Potem mu je mogla vse natanjko povedati in s solznimi očmi jo je poslušal.

Poleg Kasijne stanice je bila francozka gospa, ki se je de Thoux (de Tus) imenovala. Ljubeznivo dvajnajst let staro hčerko je imela pri sebi.

Ko je ta gospa iz Želbovega govorjenja zvedla, da je iz Kentuki, se je z njim bolj soznanila in kmalo ga je prašala, kako in kaj je v njegovi domovini. Ker ni vedel, zakaj ga to praša, se mu je to v začetku nekoliko čudno zdelo, ker si ni mislil, da je kadaj v Kentuki bila. Odgovarjal ji je pa vunder na vse prav vljudno in prijazno.

Enega dne ga je prašala, ali ne pozna v svoji soseski posestnika, kateri se Haris piše?

„Tak moč prebiva res blizo nas, pa nikolj se nismo prevec z njim pečali,“ je odgovoril Želbi.

„Mnogo robov ima, mislim?“ je govorila gospa de Thoux dalje z glasom, da si je lahko vsaki mislil, da ji je več kot sicer na tem ležeče.

„Ima jih,“ je odgovoril gospod Želbi nekoliko začuden nad tem vprašanjem.

„Ali ste morebiti kadaj slišali, ali ni med njegovimi robovi mlad mož, Juri z imenom?“

„Ej, se vé da! Juri Haris, prav dobro ga poznam; z robinjo moje matere se je oženil; všel je pa v Kanado.“

„Ali res?“ je rekla gospa vsa vesela. „Bog bodi zahvaljen za to!“

Gospod Želbi jo je gledal s čudenjem.

Zjokala se je. „Kako bi ne mogla po njem popraševati? Juri je moj brat!“ je rekla.

„Kaj! ali je mogoče to?“

„Ja, gospod Želbi, Juri Haris je moj brat!“ je rekla še enkrat, ko si je solze obrisala in mladega moža s smehljanjem pogledala. „Ko je še fantek bil, so mene v južne kraje prodali, in Bog je tako hotel, da me je blagoserčen mož kupil, kateri me je sabo v izhodno Indio vzel, mi svobodo dal in me potem v zakon vzel. Še le pred kratkim je umerl, in v Kentuki grem, kjer imam namen, svojega brata poiskati in ga odkupiti.“

„Slišal sim ga večkrat od sestre Emilie govoriti, ki je bila v južne kraje prodana,“ je rekel Želbi.

„Tista sim jez,“ je djala gospa de Thoux. „Kakšen je neki moj brat?“

„Korenjašk mlad mož je,“ je odgovoril gospod Želbi, „in si je, dasiravno ga je robski jarm žulil, toliko vednost pridobil, da je še clo svojega gospoda v njih dalječ prekósil. Dobro vem vse, ker je njegova žena pri nas ostala in je torej mnogokrat k nam prišel.“

„In ona?“ je prašala gospa z vročo serčnostjo.

„Ona je prav izgled ženske,“ je odgovoril Juri Želbi, „in ni samo čedna, tudi dobro in pobožno serce ima. Moja mati so jo izredili in vedno so kakor s svojo hčerjo ravnali. Zavoljo tega se Elizabeta ni samo brati, pisati, rajtati in keršanskega uka učila, temuč tudi vsih ženskih del.“

„Ali je v vaši hiši rojena?“

„Ni. Moj oče so jo kupili enkrat s potom v Novi Orlean in so jo dali materi v dar. Še le osem ali devet let je bila takrat stara. Ranjki oče niso hotli nikolj povedati, za koliko so jo kupili; še le po njih smerti smo našli med njih pismi, da so res silno mnogo denarjev za njo dali, menda, ker je že takrat kazala, da bo lepo dekle.“

Mladi Želbi ni vedil, da je Kasia, ktera je nekoliko na strani sedela, vsako besedo pogovora z vso pazljivostjo poslušala. Zdaj ga prime naglo za roko in praša, ali ne vé, kdo da jo je očetu prodal?

„Zdi se mi, da mu je bilo Simons ime, toliko vsaj si vem iz prodajnega pisma spomniti, da je bilo neko tako ime,“ je odgovoril.

„Oh, moj Bog, potem je moja hči!“ je rekla Kasia, in premagana od svojih čutljejev je padla brez zavednosti na tla omedlevši. Pomagali so ji koj in kmalo se je zopet zbrihtala.

Gospod Želbi je, da bi vse zadeve svojega očeta v Luiziani poravnal, vse pisma sabo vzel, in tako tudi tisto prodajno pismo. Pokazal ga je Kasii, ktera je iz njega vidila, da je Elizabeta res njena takrat prodana hči.

Gospa de Thoux in Kasia, ki ste se zdaj kot bližnje žlahtnici pozdraviti mogle, ste se koj v Cincinnati v Kanado odpravile. Juri Želbi ji je do Sanduski spremil, da bi Kasio in Emelino vsake nevarnosti varoval, in ji ni pred zapustil, kakor ko je barka odrinila, ki ji je v Kanado pripeljala.

V Amkerstbergu, mestu, komor ubežni robovi najpervo iz strinjenih držav ameriksanskik pridejo, ste kmalo ljudi zvedle, kateri za take begune najbolj skerbé. Soznanile ste se potem tudi z misionarjem, kateri je Jurja in Elizabeto sprejel in dalje za nja v Kanadi skerbel. Ko je zvedel, kako blizo ste si v žlahti, je sklenil, ji sam v mesto Montreal spremiti, kjer je imel Juri v neki fabriki prav dobro službo.

Juri je živel s svojo malo družino, ki se je med

tem z drugim otrokom, deklico, ki je dobilo materno ime Elizabeta, pomnožila, že pet let v srečni svobodi in v srečnim zakonu. Brez da se je nadjal, se je njegova družina še pomnožila.

Juri, njegova žena, Henrik, ki je bil že lep fant z mnogimi vednostmi, katerih je v šoli si nabral, in mala Elizabeta so večerjali, ko je nekdo na vrata poterkal. Elizabeta jih odpre in se razveseli, ko ji misionar iz Amkertsberga, star, ljub znanec naproti stopi. Pa kmalo je bilo veselje še večje. Zgovorili so se, se ve da, pred, da bo duhovni Jurja in Elizabeto pripravil za veselje, katero ju čaka, toda serca so bile močnejše kakor um, in z besedami: „Juri, ali me več ne poznaš? Tvoja sestra Emilia sim!“ ga je objela. Kasia je bila nekoliko močnejša, pa ne dolgo; zakaj mala Elizabeta jo je preživo njene matere spomnila, kakošni so bili v njeni otročji starosti, in z vso živostjo svojega serca je pritisnila svojo lastno hčer, po kateri je toliko časa žalovala, na svoje persi.

Ko so se serca nekoliko vlegle in so vsi kakor od ene misli gnani, se Bogu zahvalili, da je tako čudno in lepo vse ravnal, so si začeli eden drugemu pripovedovati, kako in kaj se je godilo. Gospa de Thoux je tudi svoje zadeve bolj natanjko razložila. Njeni ranjki mož ji je dosti premoženja zapustil in ponudila se je, ga z njimi deliti. Ko je potem svojega brata prašala, kaj zamore posebno za njega storiti, ji je odgovoril: „Daj me popolnoma v vednostih podučiti, Emilia, po njih sim vedno hrepenel; in ko si bom teh pridobil, bo moja najbolj vroča želja spolnjena. Potem si bom vsaki čas sam pomagal.“

Po dobrim prevdarjenju so sklenili, nekaj let se na Francozko preseliti. Kmalo se je cela družina v mestu Kvebeku v barko vsedla, ki jo je na Francozko peljala. Emelina se je s svojo lepoto in pametnim, krotkim obnašanjem kapitanu barke kmalo tako prikupila, da ji je svojo roko ponudil. Poroka je bila na Francozkim.

Juri je šteri leta se v Parizu učil in si je v tem

času mnogo lepih vednost pridobil. Da bi se v Ameriko še vernil, ga ni mogel nihče pregovoriti. Vleklo ga je nekaj v Afriko, v državo Liberio, kjer je bila njegova mati rojena. Sklenil je tadaj se tje preseliti. Tudi njegovim žlahtnikom se je Amerika tako priskutila, da so šli rajši z njim v Liberio.

Malo pred odhodom so imeli še veselje, da je Kasie sin Henrik, ki je bil v Misisipsko državo prodan, že več let, preden je Kasia ušla, k dobrim in prijaznim ljudem prišel. Šel je pozneje za materjo v Liberio.

Z A P O P A D.

	Stran.
Predgovor	III
I. Ljubézin v robstvu	1
II. Bég	14
III. Matrne stiske in njena serčnost	24
IV. Iz življenja kupceavca z robovi	29
V. Imenitni gospod	46
VI. Rešenje	52
VII. Jasni dnovi	70
VIII. Hudi dnovi	88
IX. Stari znanci in veseli sklep	133